STRIPSCHRIFT

VERSCHIJNT MAANDELIJKS
NUMMER 79
JULI 1975
PRIJS F. 2,95

PIET WIJN
INTERVIEW: JULES FEIFFER
AFSCHEID VAN MOEM

STRIPSCHRIFT

Juli 1975 - nummer 79

uitgegeven door Thespa Uitgeverij, Koninginneweg 164, Amsterdam, tel. 020-79 13 19 voor **Het Stripschap**.
Nederlands Centrum voor belangstellenden in strips, goedgekeurd bij KB 30 september 1968.
Doel: de waardering bevorderen voor strips in het algemeen en Nederlandse strips in het bijzonder.

Abonnementen op stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.

Opgave via giro 20 99 48 t.n.v. Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam.

Stripschrift is verkrijgbaar: via een abonnement (jan t/m dec.) à **f 28,50**;
giro 20 99 48 t.n.v. Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap à **f 35,—**; giro no. 15 13 000 t.n.v. de penningmeester van het Stripschap te Amsterdam; in de losse verkoop à **f 2,95**. Houders van een CJP-Paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van **f 25,50** voor een kalenderjaar. Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!

Redactie: Sandra Boes, Kees de Bree, Rob van Eijck, Martin Wassington
Redactieadres: postbus 1167, Rijswijk ZH
Nieuwsredactie: Kees de Bree, Martin Wassington, Kinkerstraat 59''', Amsterdam 020-16 98 33
Vormgeving: Ger van Wulften
Vaste medewerkers: Hans van den Boom, Reinolt Duerings, Nico Noordermeer.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT, DOOR MIDDEL VAN DRUK, FOTOKOPIE, MICROFILM OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE, SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN STRIPSCHRIFT EN AUTEURS.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE GEPLAATSTE ARTIKELEN BERUST BIJ DE AUTEURS.

Professor Pi	2
Strip Toptien	2
Jules Feiffer	3
Nieuws	7
Boekbespreking	9
Uit de bladen	11
Encyclopedie Dick Matena	
Willy Lohmann	12
ONG-GEZIEN	14
Afscheid van Moem Rob v. Eijck	16
Bestuursmededelingen	18
In de zoeker	19
Postriptum	20
Een virtuoos tekenaar P.C. Wijn	22
De Noorse Tovenaar	26

STRIP TOP TIEN

1. SUSKE EN WISKE
   De Poezelige Poes
   VanderSteenstudio's
   Standaard Uitgeverij
2. ASTERIX (1)
   Op Corsica
   UDERZO-GOSCINNY
   Uitgeverij Amsterdam Boek
3. MICHEL VAILLANT
   De Vervloekte Safari
   GRATON
   Uitgeverij Helmond
4. ALEX
   De zoon van Spartacus.
   MARTIN
   Uitgeverij Casterman
5. LEFRANC
   Het Sein staat op rood
   MARTIN
   Uitgeverij Casterman
6. RIKKI EN WISKE (2)
   In Chocowakije
   VANDERSTEENSTUDIO'S
   Standaard Uitgeverij
7. TOM POES
   De Reuzenvogel/De Meester-Schilder
   TOONDER
   Uitgeverij De Bezige Bij/Het Stripschap
8. LEFRANC
   De Vlammenzee
   MARTIN
   Uitgeverij Casterman
9. BRUNO BRAZIL
   De Haai die tweemaal stierf
   VANCE-ALBERT
   Uitgeverij Helmond
10. DE KOENE RIDDER
    De Schat van de Wijze
    CRAENHALS
    Uitgeverij Casterman

Opvallend (!) was deze maand dat maar liefst vijf van de tien plaatsen werden bezet door herdrukken van oudere strips en dat er daarvan weer drie uit België moesten komen.
Het tussen haakjes vermelde getal geeft het plaatscijfer op de vorige Toptien-lijst aan.

Gegevens voor deze Toptien werden verstrekt door: De Blauwe Lotus, Drukwerk, Henkes en 10, De Jacobijn, Lambiek, De Leeswinkel, Nero, Old Comic House, Panda, Richard, Wammes, Wammes Waggel en Wout's Ruilboekenbeurs.
(MWMGW).

professor pi

CARTOONIST PROFILES SPREEKT MET

JULES FEIFFER

Jules Feiffer schrijft en tekent niet alleen zijn beroemde strip 'Feiffer' (in ons land gepubliceerd in VN) maar schrijft ook toneelstukken voor Broadway en Off-Broadway, scenario's voor films (o.a. Carnal Knowledge) en, niet te vergeten, boeken.
Een veelzijdig iemand die goed op de hoogte is met de media en ook precies de beperkingen ervan kent. In onderstaand interview vertelt hij u iets over zijn ervaringen met de verschillende media. Hij praat even vrijmoedig over zijn zwakke als over zijn sterke punten waardoor hij vaak uitgemaakt wordt voor intellectuele ijdeltuit. Met zijn cynische beschouwingen is hij meer dan eens op fel verzet gestuit. Feiffer heeft uitgesproken meningen waarvoor hetzelfde geldt als voor zijn strips: je vindt hem goed of je hebt de pest aan hem. Een tussenweg is er niet!

Feiffer: Als je de afgelopen jaren de stripmakers hoorde klagen zou je denken dat de stripvorm aan het uitsterven was. Tijdschriften werden opgeheven, kranten reduceerden het aantal strips van de syndicaten en stopten ze ergens tussen de advertenties weg. Ze lieten strips vervallen — iets wat ze vroeger niet in hun hoofd gehaald zouden hebben. Maar ondanks dit alles vond er een ongelooflijk soort opleving plaats. Er kwam een ware uitbarsting van wat men 'stripboeken voor volwassenen' zou kunnen noemen: de Marvel Comics-group met *Stan Lee*. De middelbare schooljeugd maakte zich er meester van en toen verschenen de 'underground comics'! De strip heeft een fundamentele aantrekkingskracht die men nooit kan afschaffen. Een van de pijlers van die aantrekkingskracht is zijn flexabiliteit, of ik er nu gebruik van maak of een ander. Het is een intense vorm van steno die het iedereen mogelijk maakt zich te uiten op de manier die hij verkiest, zonder alle mogelijke excuses, verfraaiïngen en kronkels. Het is een direkte, buitengewone benadering.

CP: *Je maakt je strip voor een syndicaat, schrijft voor theater, film en boeken. Ben je van plan bij al deze gebieden betrokken te blijven?*

Feiffer: Ik ben erg gelukkig met de periode-indeling van mijn strips; het is nooit een volledige baan voor mij geweest. Zelfs in de perioden dat het het enige was dat ik te doen had nam het niet meer tijd in beslag dan nu en dat is 1 à 1,5 dag per week. Zoals je weet maak ik één strip per week. Toen Publisher's Hall Syndicaat de strip voor het eerst opnam vroegen ze me er meer te maken met de suggestie dat ik in veel meer kranten kon publiceren als ik er zes of zelfs maar drie per week maakte.
Ik bracht daar als argument tegen in, dat het onmogelijk was een strip met enige kwaliteit in die frequentie te maken, maar dat bij een frequentie van één per week de kwaliteit gewaarborgd zou blijven en dat er geen compromissen nodig zouden blijken. Ik maak graag strips en het verveelt me alleen maar als het 't enige is dat ik te doen heb. Ik vind dat wanneer ik tegelijkertijd toneelspelen en films schrijf, zowel strip, film als het toneelstuk de neiging hebben meer tot leven te komen — de ene vorm is de voedingsbodem van de andere, het zijn geen werkelijke tegenstellingen.
Zonder de strip met zijn deadline zou ik er nooit in slagen 's morgens uit mijn bed te komen. Het is grappig, maar het lijkt wel dat wanneer ik me op een bepaald gebied begeef, het automatisch ineenstort: toen ik striptekenaar werd begonnen strips te verdwijnen, en dook ik de theaterwereld in, die nu ook niet meer bestaat, het oude Broadway is gestorven en nu Broadway ter ziele gaat heb ik net een nieuw toneelstuk geschreven; op het moment dat ik in de filmwereld beland, verdwijnt het bioscooppubliek!
Ik blijk dus carrières te kiezen die het in zich hebben spoedig te verdwijnen. Maar voor het geval dat je te serieus denkt over wat ik net gezegd heb, voor wat betreft het publiek — waar het zit of wat het beste is — als je daar rekening mee houdt, eindig je tenslotte met niets.
Je moet in feite alleen maar denken binnen het kader van het werk zelf en of je er plezier aan beleeft. En als je er geen plezier aan beleeft probeer dan uit te vinden hoe je dat plezier kunt vergroten. Beslis wat je duidelijk wil maken en wat de beste manier is om dat te doen. Als dat de strip is, prima, als dat een toneelstuk is, uitstekend! Het grondbeginsel moet zijn dat je niet voor een publiek schrijft, maar voor je eigen plezier en motivatie en zelfs voor je eigen verheffing en met de hoop dat er ergens een publiek zal zijn dat je werk appreciëert. Als je je niet te ver boven het niveau van de meeste mensen stelt, bepaald de grootte van je talent en je manier van communiceren een publiek.

CP: *Straks wil ik graag wat meer weten over je manier van schrijven voor film, maar kun je me nu vertellen hoe je in de strips belandde?*

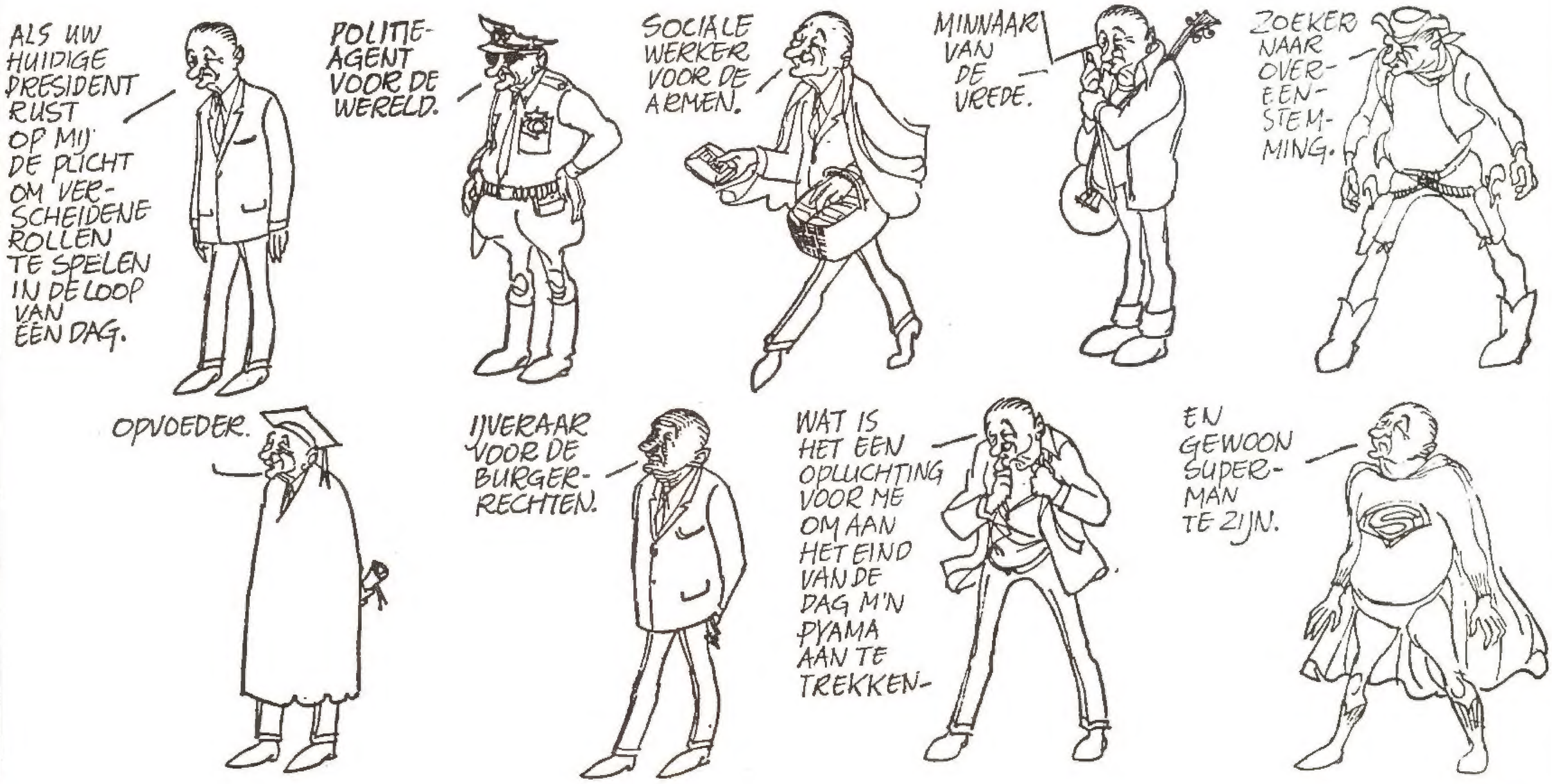
ALS UW HUIDIGE PRESIDENT RUST OP MIJ DE PLICHT OM VERSCHEIDENE ROLLEN TE SPELEN IN DE LOOP VAN EEN DAG.
POLITIE-AGENT VOOR DE WERELD.
SOCIALE WERKER VOOR DE ARMEN.
MINNAAR VAN DE VREDE.
ZOEKER NAAR OVEREENSTEMMING.
OPVOEDER.
IJVERAAR VOOR DE BURGERRECHTEN.
WAT IS HET EEN OPLUCHTING VOOR ME OM AAN HET EIND VAN DE DAG M'N PYAMA AAN TE TREKKEN-
EN GEWOON SUPERMAN TE ZIJN.

Feiffer: Mijn eerste baantje – op 15-jarige leeftijd – was assistent en loopjongen bij een zeer slecht striptekenaar, een avonturier, die 4 of 5 stripuitgaven voor een uitgever redigeerde. Ik tekende de kaders op de pagina's, haalde bloemen voor zijn vriendinnetje, en moest andere striptekenaars die om hun geld kwamen afpoeieren opdat hij meer bloemen voor zijn vriendinnetje kon kopen. Het was een scholing in mensenkennis en omgang, maar geen opleiding striptekenen.
Een aantal jaren later werd ik assistent van Will Eisner, net toen hij weer aan 'The Spirit' begon, na zijn terugkeer uit het leger (1946). Ik werkte af en toe met hem samen en dat culmineerde in het feit dat ik de meeste scenario's voor The Spirit ging maken, tot 1951, toen ik het leger inging.
Ik maakte ook een achterpagina die *Clifford* heette, dat was mijn eerste gelegenheid om iets geheel zelf te maken. Het ging over een klein jongetje, dat ik maakte, gezien vanuit kinderogen dus veel meer een kind gezien vanuit kinderogen dan vanuit de ogen van een volwassene. Dat was voor de *Peanuts*, ik had nog nooit een dergelijke benadering gezien in een stripverhaal. Tot op dat moment leken alle stripverhalen voor kinderen op *Dennis the Menace.* Ik wilde een strip maken vanuit het kind waarin de volwassene de vijand was om daardoor enige notie te krijgen wat zich in een kinderwereld met andere kinderen afspeelt. Op dat moment dacht ik nog dat ik zou eindigen met het maken van 6 afleveringen per week plus een zondagsaflevering – een strip met humor en satire. Om terug te komen op Will Eisner, hij mocht mijn manier van schrijven wel, maar had de pest aan mijn tekenwerk.
Ik heb dan ook wel lay-out werk maar weinig tekenwerk aan 'The Spirit' gedaan. Samenwerken met Eisner was een enorme ervaring voor mij; ik had hem altijd als idool gezien in de tijd van Milton Caniff en Alex Raymond.
In het leger speelde ik met verschillende, langere vormen, tot het idee bij me opkwam een satire op het leger te schrijven in de vorm van een kinderboek. Die gedachte aan een kinderboek kwam bij me op omdat me zoveel in het leger kinderlijk voorkwam. Je was gebonden aan regels die geen enkele zin hadden en die je alleen serieus kon nemen als je ze benaderde vanuit het niveau van een vijfjarige.
Dus schreef ik over een vijfjarig jongetje dat per vergissing in het leger werd ingelijfd en daarna probeerde de autoriteiten ervan te overtuigen dat hij 5 jaar was. Omdat het niet hun beleid was om vijfjarigen in te lijfen, maakten ze hem duidelijk dat hij alles verzon. Het boek met de titel *Munro* werd beschouwd als een felle, scherpe aanval op het leger – het waren toen de dagen van de aanhangers van Mc Carthy–en ik had de nodige moeite om het aan wie dan ook te verkopen. De uitgevers zeiden dat ze niet wisten hoe het in de markt lag, omdat het een volwassen verhaal was dat als kinderfabel werd gebracht, ze betwijfelden of ook maar iemand het zou kopen.
Daarna was er sprake van een tekenfilm, maar dat werd om politieke redenen niet doorgezet, dat kon pas enkele jaren later. Om in leven te kunnen blijven nam ik na het leger tweede, derde en vierde rangs baantjes. Ik werkte iedere keer zes maanden en legde het dan zo aan dat ik daarna ontslagen werd, zodat ik die andere zes maanden zonder werk in staat was mijn eigen werk te doen. Dat werd als minderwaardig beschouwd, omdat alleen werk waarvoor je betaald kreeg, serieus genomen werd.
Tenslotte stapte ik naar *The Village Voice*, een krant in New York en wist ze er daar van te overtuigen, dat ze een wekelijkse strip nodig hadden en begon een strip voor ze te maken. Dat was in oktober 1956.
Op basis daarvan kwamen er allerlei uitgevers op me af die me boeken wilden laten maken, maar dan wel zonder de kritiek die ik in mijn strip voor *The Village Voice* stopte. Als ik een boek kon maken met een strip zonder die bijtende kritiek dan was het O.K. Ik ging er echter niet op in en vertelde ze dat ik wel op een andere uitgever zou wachten. Uiteindelijk kwam die, dat was Mc Graw Hill, en die zei: 'Je zegt het maar en we doen het zoals je het wilt'.
Ik besloot als eerste boek een samenvatting te maken van de strips die ik voor *The Village Voice* en die ik zelf het beste vond. Als tweede boek wilde ik een jaar later een uitgave maken met alles erin waarmee ik al jaren rond liep, maar waarin tot op dat moment niemand geïnteresseerd was.
Dat werd het boek *Passionella* met vier lange stripverhalen die voor de krant te lang waren.
Het eerste verhaal heette 'Passionella' en was enige jaren daarvoor in het weekblad *Pageant* verschenen, maar ik herschreef en hertekende het helemaal. Het tweede verhaal was *Munro* dat ik al eerder noemde. Het derde heette *Boom* en ging over de atoombom: Het vierde verhaal heette *Georges Moon* en ging over een man die op de maan woonde en wat er gebeurde toen men vanaf de aarde raketten op hem begon af te schieten. Hij trok zich dat allemaal zeer persoonlijk aan.
Later interesseerden veel mensen zich voor *Munro* en werd uiteindelijk de tekenfilm gemaakt die tot mijn grote verbazing in *The Radio City Music Hall* – het meest commerciële theater in New York – in première ging. De animatie werd gedaan door Al Kouzel bij Terrytoons en de film won dat jaar een Academy Award.
Het was een nogal wrange ervaring die première in Music Hall van een stuk dat n.b. enkele jaren daarvoor politiek onaanvaardbaar was.
Toen was de Mc Carthy-periode voorbij, de Koreaanse oorlog afgelopen en *Munro* had daardoor niet meer de politieke betekenis van die tijd. Interessant is wel dat *Munro* de laatste jaren van de Vietnamese oorlog opnieuw politieke betekenis kreeg.
De eerste keer dat Bob Hall van Publisher's Hall Syndicaat mij aanbood mijn strips te verspreiden, weigerde ik omdat ik niet geloofde de strip voor een gezinsblad te kunnen maken. Ik wist dat ik zowel politiek, sexueel als sociaal dingen verkondigde die normaal gesproken niet geaccepteerd werden.
Twee jaar later besloot ik toch eens te kijken wat er zou gebeuren. Gelukkig pakte het allemaal goed uit.
Ik geloof dat de eerste echte doorbraak wat betreft ideeën die vroeger taboe waren – en via kranten verspreid werden, gebeurde door *Pogo* van Walt Kelly. Daarvoor ook wel door Barnaby, maar ik weet niet in welke oplage die verspreid werd.
Die beide mannen gingen met elk idee dat ze te binnen schoot aan het werk en dat op

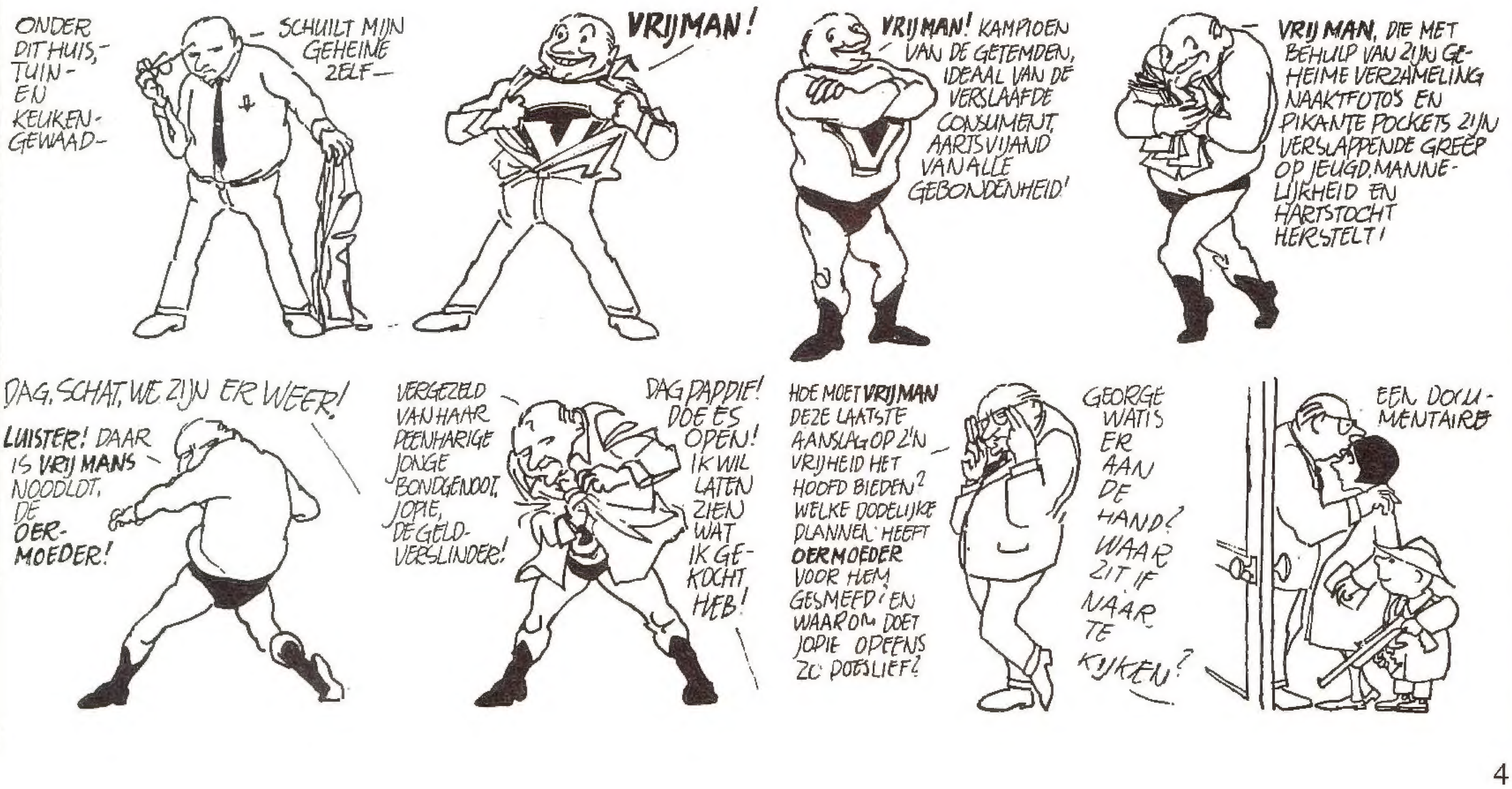
ONDER DIT HUIS,- TUIN- EN KEUKEN- GEWAAD-
– SCHUILT MIJN GEHEIME ZELF–
VRIJMAN!
VRIJMAN! KAMPIOEN VAN DE GETEMDEN, IDEAAL VAN DE VERSLAAFDE CONSUMENT, AARTSVIJAND VAN ALLE GEBONDENHEID!
VRIJMAN, DIE MET BEHULP VAN ZIJN GEHEIME VERZAMELING NAAKTFOTO'S EN PIKANTE POCKETS ZIJN VERSLAPPENDE GREEP OP JEUGD. MANNELIJKHEID EN HARTSTOCHT HERSTELT!
DAG, SCHAT, WE ZIJN ER WEER!
LUISTER! DAAR IS VRIJMANS NOODLOT, DE OER-MOEDER!
VERGEZELD VAN HAAR PEENHARIGE JONGE BONDGENOOT, JOPIE, DE GELD-VERSLINDER!
DAG PAPPIE! DOE ES OPEN! IK WIL LATEN ZIEN WAT IK GEKOCHT HEB!
HOE MOET VRIJMAN DEZE LAATSTE AANSLAG OP ZIJN VRIJHEID HET HOOFD BIEDEN? WELKE DODELIJKE PLANNEN HEEFT OERMOEDER VOOR HEM GESMEED? EN WAAROM DOET JOPIE OPEENS ZO POESLIEF?
GEORGE WAT IS ER AAN DE HAND? WAAR ZIT IE NAAR TE KIJKEN?
EEN DOCUMENTAIRE

een veel volwassener, gecompliceerder en intelligenter niveau dan de kartoens daarvoor ooit hadden getoond. Het enige gebied waarbinnen de gewone wekelijkse kartoen zich afspeelt is de sex. Het is wel duidelijk dat ik voor de krant niet kan maken wat ik in de film *Carnal Knowledge*, mijn werk voor *Playboy* of in mijn sketch voor *Oh Calcutta* deed.
Maar op jeder ander terrein van de strip werk ik openlijk en zo vrij als mijn verbeelding en gevoel van ontevredenheid mij ingeven.
Ik heb meer werk aan de strip dan aan al het andere werk waar ik mee bezig ben, omdat ik om politiek commentaar te kunnen geven gedwongen ben kranten en tijdschriften te lezen. Ik houd er eigenlijk niet van omdat de meeste toch niet informatief zijn, maar ik vind dat ik toch wel een oppervlakkige informatie moet krijgen om b.v. oorlog en verkiezingen te kunnen becommentariëren.
Dat is wel het minimum. Er zijn wel een aantal publikaties zoals The New York Review of Books, die een heel andere kijk op de gebeurtenissen geven dan *The New York Times*, die lees ik dan ook geregeld. De enige bladen waar het je duidelijk kon worden wat zich nu werkelijk in Vietnam afspeelde in de laatste zes jaar, waren een aantal linkse bladen — zeker niet onze gebruikelijke kanalen.
Die linkse bladen publiceerden het werk van korrespondenten die verdomd veel beter wisten wat er zich zoal afspeelde dan een aantal sleutelfiguren uit de regering. Later bleek dat de korrespondenten het bij het rechte eind hadden en dat de regeringsvertegenwoordigers er naast zaten. Andere publicaties die ik ook volgde zijn *I.F. Stones* weekblad en *The New Republic*.

CP: *Op elk gebied verschilt jouw manier van werken nogal van de gebruikelijke manier, kun je daar iets over zeggen?*

Feiffer: Ik moet naar mijn eigen interesses te werk gaan. Mijn werk komt helemaal op speculeren neer.
Ik veronderstel altijd, dat als ik iets doe en ik het goed doe er dan altijd mensen zullen zijn die geïnteresseerd zullen zijn, en dat ik er uiteindelijk mijn brood mee kan verdienen.
Soms pakt dat wel anders uit, en ik heb ook wel zeeën tijd gespendeerd aan dingen die geen cent opleverden.
Ik vind dat een geweldige manier om te werken, omdat ik op die manier kan schrijven als een amateur, alleen dat wat me interesseert terwijl van allerlei kanten geld binnenkomt en ik bepaalde terreinen kan onderzoeken waarvan ik vind dat het nodig is. Als je met voldoening een stuk hebt afgemaakt kan je er mee naar een koper stappen en vragen of hij het wil kopen en uitgeven. Als dat lukt, prachtig, zo niet dan stap je ergens anders met je werk naar toe.
Ik heb altijd zo gewerkt, ook voor ik al die beroemde mensen kende. Als je eenmaal bekend bent kun je uitgevers en producers wel zover krijgen dat ze je werk lezen, iets dat moeilijk is als je pas begint, maar of ze het ook sneller van je kopen, is een andere zaak. Ze zullen het echt niet kopen als het ze niet aanstaat, ook niet omdat je nu toevallig naam gemaakt hebt.
Om te beginnen moet je werken op een manier die jouw ideeën laat bestaan. Jarenlang heb ik allerlei ondergeschikte baantjes aangenomen, op kunst- en tekengebied ook wel met dia's en films bij aggenebbes animatiestudio's.

CP: *We zijn geïnteresseerd in jouw manier van scenarioschrijven voor films. Wil je iets over het scenario van Carnal Knowledge vertellen?*

Feiffer: Oorspronkelijk schreef ik *Carnal Knowledge* voor toneel, ik maakte een eerste ontwerp dat ik aan vrienden liet lezen en daarna op basis van hun kritiek een tweede ontwerp dat ik naar Mike Nichols stuurde. Dat viel samen met de laatste opnames van de film Catch 22 maar hij belde me toch op en zei me: 'Ik vind het grandioos, maar dan als film, niet als toneelstuk'. Je hebt het meer als film dan als toneelstuk geschreven, — het zit vol met korte scenes.
Mike zei dat het weinig moeite zou kosten het tot film om te werken. Het uiteindelijke script was een sterke vereenvoudiging van het originele toneelspel, maar het ademde dezelfde sfeer. Hij haalde er daarna nog wat tekst uit, er bestaat nogal wat taal die je wel op het toneel, maar niet daarbuiten kunt bezigen. Dat is toneeltaal!
Het zou krankzinnig zijn om de mensen op het filmdoek zo te horen praten. Ik probeerde toen andere manieren te vinden om de mensen mijn tekst te laten zeggen, of ook wel een handeling in plaats van een dialoog te nemen. Maar goed, over dat toneelspel had ik lang nagedacht en daar notities van gemaakt. Het ging over sex op de manier waarop mijn generatie die beleefde naar mijn idee in tegenstelling tot wat ik daarover op het toneel, in de film of in de krant had ervaren. Ik vond dat iemand vroeger of later moest stellen hoe het echt was en waarom zou ik dat niet zijn?
Ik had al geruime tijd aantekeningen gemaakt, dat is altijd mijn eerste stap om zo een idee te krijgen over het onderwerp dat ik wil behandelen. Als ik dan eenmaal te pakken heb, probeer ik de beste manier te vinden om het verhaal te vertellen door me te richten op wat essentieel is in een afgerond verhaal.
Je hebt figuren nodig die de mensen interesseren, dus begin ik me voor te stellen wie die figuren zijn, wat ze moeten voorstellen en hoe ze in relatie tot elkaar staan.
Dat heeft nogal wat tijd nodig en impliceert een aantal mislukte pogingen. Ik begon op twee of drie verschillende manieren met *Carnal Knowledge* voor ik op de vorm stuitte die ik wilde gebruiken; de twee knapen die ik het verhaal wilde laten vertellen. Oorspronkelijk begon het met als uitgangspunt een vrouw maar dat heb ik weer laten vallen. In het begin ving ik aan met een latere periode uit het leven van die twee knapen, maar ook die benadering verwierp ik weer. Ik vond tenslotte dat het verhaal moest beginnen met hun studietijd, en belandde uiteindelijk in de periode dat ze op de middelbare school zaten, die werd gevolgd door een episode dat ze aan hun carrière begonnen en besloot met de periode van hun middelbare leeftijd.
Toen ik dit eenmaal uitgewerkt had, kon ik het eerste ontwerp in zes weken afmaken. Het tweede ontwerp kostte me enkele maanden later nog maar twee-en-een-halve week. Ik had een ongewoon grote vrijheid in het schrijven van het scenario. Ik had natuurlijk wel besprekingen met de regisseur, maar als je met iemand werkt waarvoor je een enorm respect hebt en dat respect is weder-

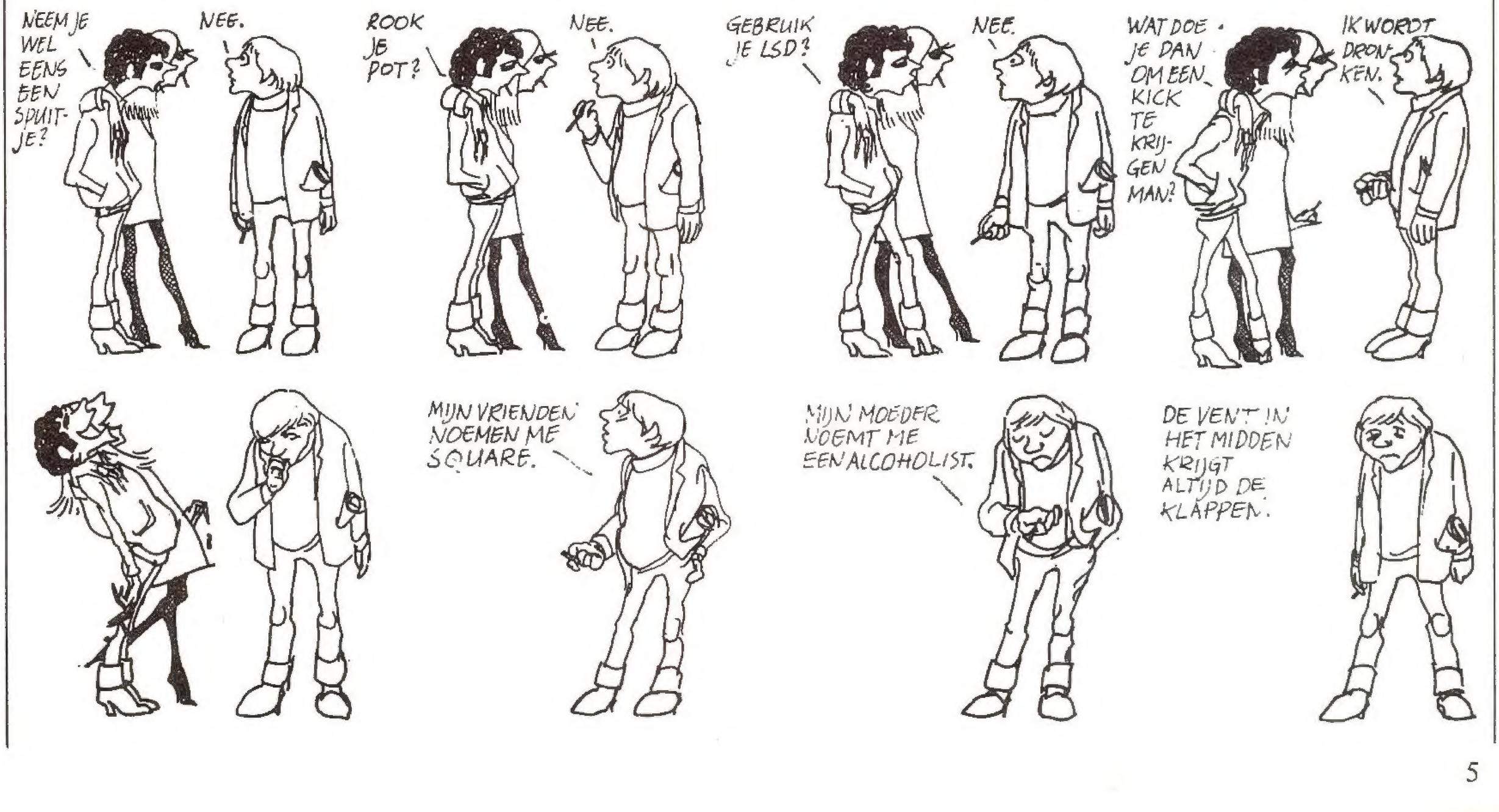
NEEM JE WEL EENS EEN SPUIT-JE?
NEE.
ROOK JE POT?
NEE.
GEBRUIK JE LSD?
NEE.
WAT DOE JE DAN OM EEN KICK TE KRIJGEN MAN?
IK WORDT DRONKEN.
MIJN VRIENDEN NOEMEN ME SQUARE.
MIJN MOEDER NOEMT ME EEN ALCOHOLIST.
DE VENT IN HET MIDDEN KRIJGT ALTIJD DE KLAPPEN.

IK ZAT POTDICHT...
HAD ZIN OM HIGH TE WORDEN...
ZAT ZONDER WIET...
LIEP EEN BAR BINNEN...
BESTELDE EEN WHISKY...
WERD STOOND...
TE GEK!!!
IK WIST NIET DAT JE VAN MARIJUANA AAN DE DRANK KON RAKEN.

zijds, dan kun je je niet voorstellen dat er sterke verschillen in opvatting mogelijk zijn. Ik heb ontdekt dat onder de ruim van talent voorziene mensen, op welk gebied dan ook, weinig gekrenkte ijdelheid bestaat, of met de ellebogen gewerkt wordt ten koste van het resultaat. Dat tref je gewoonlijk meer aan bij mensen met wat minder talent.
Degenen met talent zijn niet ongenegen om naar anderen te luisteren en niet bang om hun ongelijk te bekennen.

CP: *Zou je kunnen vertellen hoe je leerde schrijven?*

Feiffer: Ik geloof dat ik precies schrijf wat ik de mensen hoor zeggen en dat ik dat dan omwerk. Ik blijk wat mensen willen zeggen te kunnen weergeven.
Als ik er te lang aan sleutel, verdwijnt het levensechte erschreven dan op gesproken taal van echte mensen gaan lijken. Wat zich binnen jezelf afspeelt is belangrijk, maar je kunt je D oefenen in het ontdekken daarvan. Ik oefende zo mijzelf door anderen gade te slaan, door het lezen van werk van de mensen die ik bewonderde en door ze na te volgen tot ik mijn eigen richting vond.
Ik leerde ook veel van dingen als *Philco Play* uit de begindagen van de televisie. Ik werk maar sporadisch iedere dag. De strip is het enige waarbij ik aan afgemeten tijd gebonden ben. Iedere week moet hij de deur uit. Ik moet er een portie tijd voor uit trekken om op 'n aantal ideeën te komen. Die werk ik dan, zonder de angst om tweederangswerk te krijgen, uit om de sluitingsdatum te halen. Buiten die strip is mijn tijd rekbaar, als ik hard werk kan ik zo'n zes tot tien uur per dag aan schrijven besteden. maar dat het eenvoudigst en meest direkt verteld wordt. En de enige manier om dat te bereiken is de volkomen beheersing van alle onderdelen en gereedschappen van je vak. Dat betekent dan b.v. dat als je een tekening eenvoudig maakt of neerkrabbelt, je dat niet doet omdat je niet weet hoe je moet tekenen, maar meer omdat je op een niveau bent gekomen waarop je een stenomanier hebt ontwikkeld die precies weergeeft wat je wilt, zonder extra's!
Daarvoor heb je een onvoorstelbare hoop tijd nodig — soms duurt het zelfs eeuwig. Ik probeer b.v. nog steeds mijn stijl te verbeteren. Van het begin af aan moet je aan de twee voor je bestaan noodzakelijke vaardigheden werken: tekenen en schrijven. Die moet je zo samen brengen dat je werkelijk effectief een verhaal kunt vertellen! het komt ook wel voor dat ik wekenlang niet schrijf tot ik weer voldoende schuldgevoel heb gekregen om weer aan het werk te gaan.

CP: *Ik geloof dat je nog wel iets over de stripvorm kwijt wilt?*

Feiffer: Het ziet er naar uit dat de strip moeilijk kapot te krijgen is. Ik weet natuurlijk niet of je nog een strip kunt maken die je aan 500 kranten verkoopt en daarmee 50.000 dollar per jaar verdient, maar als je je eisen wat lager stelt, zie je dat er toch overal wel een markt voor *strips* opduikt.
Tussen haakjes, mijn strip is echt niet meer in staat mij het levenspeil waaraan ik gewend ben geraakt, alleen voor zijn rekening te nemen. Het belangrijkste van een strip is dat je een verhaal vertelt. De beste, meest effectieve is het verhaal

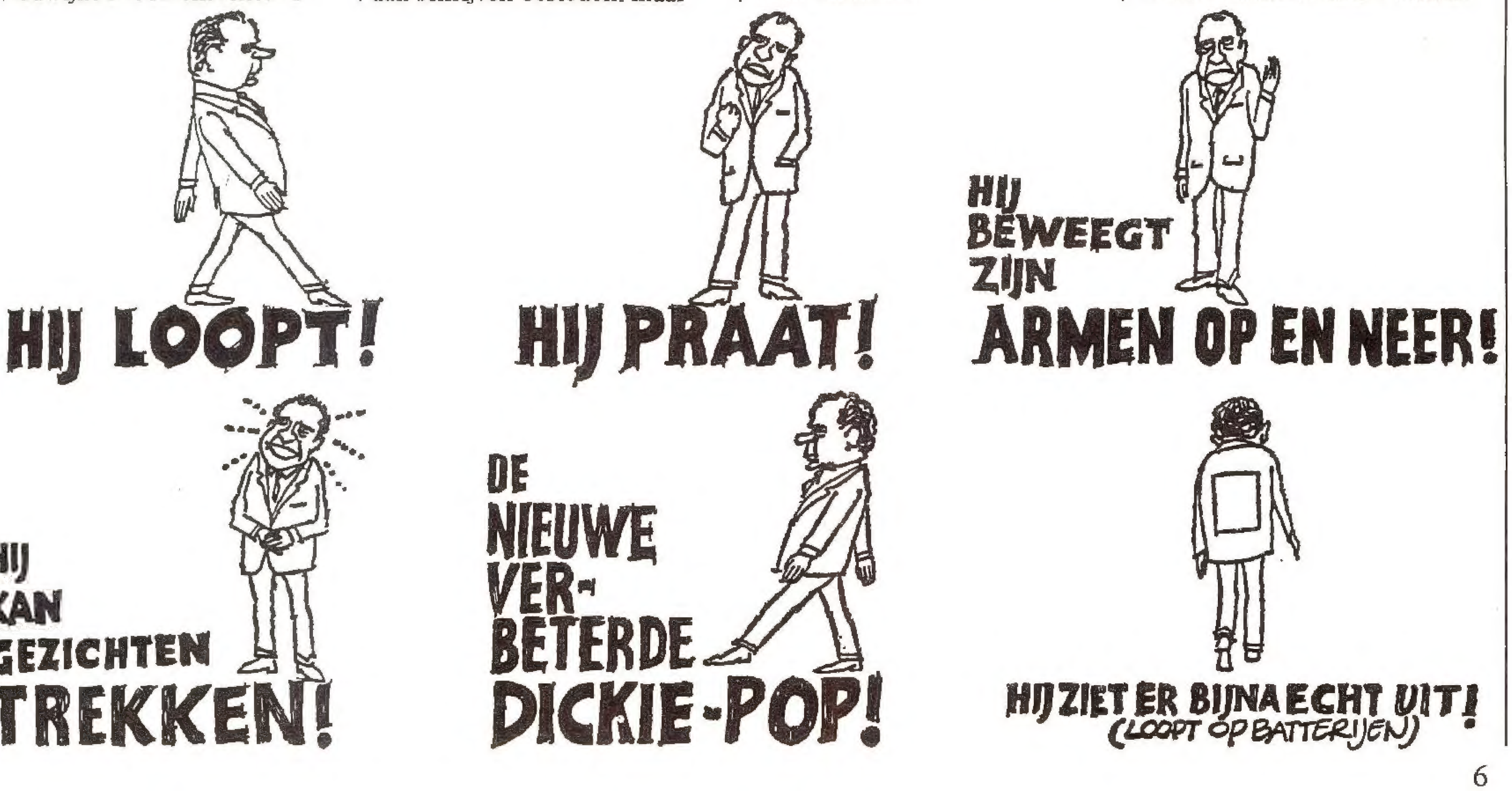
HIJ LOOPT!
HIJ PRAAT!
HIJ BEWEEGT ZIJN ARMEN OP EN NEER!
HIJ KAN GEZICHTEN TREKKEN!
DE NIEUWE VER-BETERDE DICKIE-POP!
HIJ ZIET ER BIJNA ECHT UIT! (LOOPT OP BATTERIJEN)

De nieuwsrubriek staat onder redaktie van Kees de Bree, Kinkerstraat 59, Amsterdam. Telefoon 020-169833.

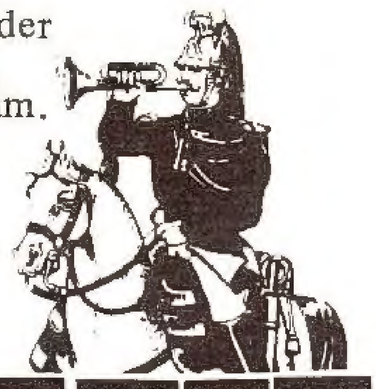

NIEUWS

LEX

Kwantitatief een producent van de eerste orde. Kwalitatief gezien een tekenaar van het 2e garnituur. De naam: *Lex Overeijnder*! Sinds kort wordt de markt weer door een stroom van zijn produkten overspoeld. Wat denkt u bijvoorbeeld van een aardige Froetsposter? Ja, iets voor u? Slechts f 5,– (franco thuis) na overmaking van uw geld op giro 564895. Was u vroeger trouwens ook zo dol op Floske, de circusjongen die zijn super spannende avonturen beleefde in 1957 in *De Wereldkroniek*? Aha! Welnu goed nieuws. Snel naar de Wibra voor een overhemd, dames- of kinderblouse of anders een paar warme kniekousen en ziedaar. Als kassakado krijgt u een papier met op de achterzijde een komplete Floske gagstrip. Reeds 11 verschenen. En of dit alles nog niet genoeg is zijn er als sales promotion 2 boekjes verkrijgbaar: *Lappie Knijnen de Pruikebollen* deel 1 en 2. Deze strip werd van 1954-1956 gepubliceerd in Trouw en in het buitenland en later in Rotterdams Kwartet. Kunt u toch niet missen. In de textielsupermarkten verkrijgbaar, dit nagebootste Rommeldam kompleet met Tom Poes in knijnenvorm. Ja, Ja!

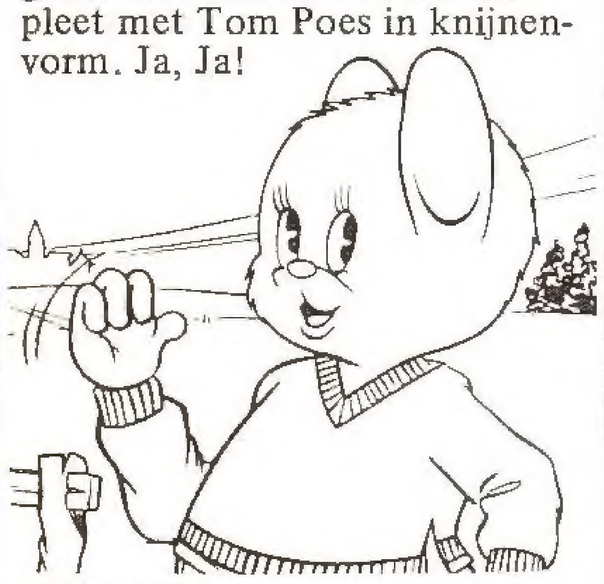

CONAN

Het verhaal *Red Nails*, part 1: *The haunted city* door E. Howards, tot Conan stripversie verwerkt door Roy Thomas & Barry Smith was enige tijd geleden slechts in groot formaat verkrijgbaar bij de importeur, Momenteel is dit verhaal in een handzaam tijdschriftformaat gedrukt, voorzien van kleurenomslag plus op de binnenflap een speciaal landkaartje van de streken waar Conan pleegt rond te dolen. Verkrijgbaar in de antikwariaten. *Prijs f 3,75.*

REALFREE

Twee gloednieuwe prachtaanbiedingen van Real Free Press zijn: *Vaughn Bodé's Deadbone* een gebonden boek waarin ondermeer *The first testament of cheech Wizard the cartoon Messiah*. Prijs in Nederland f 43,05. Verder het opzienbarende werk van Basil Wolverton in *Franic Funnies Folio*. Een beperkte uitgave, formaat 11x16; 56 pagina's, vierkleurenomslag en middenpagina. Een portfolio waarin veel nooit eerder gepubliceerd werk van Basil Wolverton is afgedrukt. Prijs f 33,05. Beide boeken zijn alleenvertegenwoordigingen van *Real Free Press*, Oude Nieuwstraat 10 te Amsterdam.

RUSLAND

In Lusthof Broese/Kemink de volgende uitgave tegen het lijf gelopen: *Wiktor Duwakin: Rosta Fenster-* (Vladimir) *Majakowski als Dichter und bildender Künstler*, uitgegeven door VEB Verlag der Kunst te Dresden in 1975. Geïmporteerd door Meulenhoff/Bruna. Na een vluchtige blik op de inhoud heb ik begrepen dat Majakowski verbonden was aan het tijdschrift *Rosta*, dat voornamelijk beeldverhalen van zijn hand publiceerde. De stijl doet sterk denken aan het Bauhaus. Overigens flink satirisch werk, waarvoor je, naast zijn dichtwerk ongeveer f 55,– moet uittellen. Denk je eens in: Russische beeldverhalen uit ca. 1920! Een curiositeit van de eerste orde (Anton Hermus)

VADER & ZOON

Een historisch moment. Voor de eerste maal in de geschiedenis van Madame Tussaud zijn er stripfiguren uitgebeeld en wel het bekende duo *Vader & Zoon* van tekenaar Peter van Straaten. Het idee om deze figuren ten toon te stellen is van de directeur van Madame Tussaud, de heer T.Krol. De beelden zijn gemaakt door Maria Carlier uit Rotterdam die samen met haar zuster de stripfiguren in papier maché met daarover een laag polyester heeft uitgebeeld. Madame Tussaud is in de Kalverstraat te Amsterdam waar men vanaf heden meer Amsterdammers naar het kabinet hoopt te lokken.

UNDERGROUND

Bij importeur Paranoia zijn een aantal nieuwe titels binnengekomen: *GRUNT 2* met *Jumpin' Jack Flesh*, een verhaal waarin de mens afgebeeld wordt als een misvormde vleesmassa, evenals varkens rondbadend in modder en vuil. Getekent door Greg Trons, Tom Veitch. *Prijs f 3,50* nr.2. Behoeft geen nadere uitleg. Een dik boekje met 1 pagina van iedere undergroundtekenaar die zin had om deel te nemen aan de stripbijeenkomst te Berkeley. *Prijs f 2,50.*
Sex & Affection door Jim Himes, een luchtig, hyper enthousiast, educatief voorlichtingswerkje. Slecht getekend maar het gaat om de intentie. *f 3,50.*
Amputee love nr.1 waarin uitvoerig wordt getoond dat mensen met afgezette lichaamsdelen op het gebied van de sex niets te kort hoeven te komen. Hoe het allemaal gaat en kan is hier te zien voor f 5,50. Brrr!
Short order no.2 met een keur van bekende medewerkers: Art Spiegelman, Willy Murphy, Joe Schenkman, Jay Kinney, R.Hayes, Bill Griffith etc. Wat sex, wat drugs, wat persiflage, wat geweld. Niets nieuws onder de zon. *Prijs f 3,50.*
Arcade, the comics revue 1, een prachtig werkje met toppers als *Nard 'n Pat* door Jay Lynch, *Big Ass Topics* door Robert Crumb, *Midnight* door Jay Kinney, *Motoring Tips* door Gilbert Shelton, verder nog Art Spiegelman, Bill Griffith met een alternatief detective-verhaal, Willy Murphy, Spain, Justin Green en als absoluut hoogtepunt *The Arcade Archives* door Harrison Cady, taferelen zoals ze te zien zijn in de dierentekenfilm *Love is all*, maar dan in de uiterst gedetailleerde stijl van Peter Vos. Meesterlijk. Prijs slechts f 4,50.
Het fraaiste werk dat Paranoia geïmporteerd heeft zijn echter boekjes die niet zozeer tot de underground gerekend kunnen worden, maar meer afkomstig zijn van uitgevers in de marge zoals het franse *Metal Hurlant nr.2*, zo mogelijk nog sterker dan het 1e nummer. Maar ja er werken dan ook de beste tekenaars van dit ogenblik aan mee. Kijk maar eens hoe J.P. Dionnet en Mandryka met hun *Jules L'éclair* achteloos tonen hoe je Flash Gordon kunt persifleren in een stijl die niet zo gek veel onderdoet voor die van de grote meester Alex Raymond. In Metal Hurlant natuurlijk ook strips van Philippe Druillet, Moebius (Giraud), de door mij bewonderde J.P. Dionnet en Gal in "Les arméés du conquérant"; Richard Corben, ouderwets goed in *Going Home*, al begint hij steeds meer op effect berekend te tekenen. De strips van Corben en Moebius zijn in kleur. Kortom 68 pagina's briljant tekenwerk voor f 6,–.

Amazing world of DC Comics 2, en 3. In nummer 2 van dit tijdschrift een artikel over de avonturen van Superboy, een interview met de makers van de DC-produkten, enkele boekbesprekingen, listen met inhoud van DC-comics, In memoriam Leo Dorfman, scenarist van veel Gold Key comics, dan een nooit eerder gepubliceerde strip van Wonder Woman en nog wat korte artikelen; In DC Comics nummer 3, dat geheel in het teken staat van Julius Schwartz uiteraard S een uitgebreid artikel over Schwartz (een kleine 10 pag.). Verder artikelen over Sensation, Adventure- en Detective Comics, over de film *The Cap-Shazammer Kid, In memoriam Otto Oscar Binder* en ditmaal een nooit eerder gepubliceerde strip van *Green Lantern*. Prijs f 5,– per stuk.
Hamster Jovial et ses louveteaux door Gotlib, een groot formaat album met de humoristische belevenissen van de dagdromende-padvinder hopman en zijn drie niet al te gedisciplineerde beschermelingen. De tv heeft een duidelijk funeste invloed op het gedrag van de chef. Het spelen met een slang gaat hem niet zo goed af als Alice Cooper en zelfs de pogingen om net zo fraai fluit te spelen als Ian Anderson eindigt in een wirwar van ongecoördineerde bewegingen en de fluit dwars door zijn keel. Waanzinnige taferelen, waanzinnige humor. Prijs f 11,–. Dubbel en dwars aan te raden evenals Gotlib's boek *Gai-Luron ou la joie de vivre* met de amusante avonturen van de slobberige hond *Gai-Luron*, onverstoorbaar ten opzichte van de hem treiterende kat, enigszins sentimenteel. bij vlagen artistiek en dandyachtig en in ieder geval fraaier van uiterlijk sinds zijn geboorte in 1964. In deze bundel zijn strips uit de vroegste periode opgenomen (1964-65) waarin langzamerhand de filosofische kant van Gai-Luron steeds duidelijker wordt (lacht hij daarom nooit?). Als u houdt van de wat wrede humor van Tex Avery (in zijn tekenfilms van o.a. *Bugs Bunny*) dan mag u dit album niet missen. Prijs f 11,–. Alle bovengenoemde titels zijn verkrijgbaar door het verschuldigde bedrag over te maken op postgiro 2069168 tnv Paranoia, Laren (N.H.) (K.d.B.)

FEININGER

Bij Uitgeverij Landshoff is een prachtig album verschenen met strips van de Amerikaan Lyonel Feininger. Deze kunstenaar vertrok op zijn 18e jaar naar Duitsland om schilderkunst te studeren in Hamburg en Berlijn. In deze periode maakte hij voor diverse tijdschriften in Duitsland, Amerika en Frankrijk cartoons om in zijn levensonderhoud te voorzien. In 1906 werd hem ge-

vraagd een strip te maken voor de Chicago Tribune. In 1906 startte hij met "The-Kin-der-Kids" waarin de omzwerингen van een eigenaardig stel kinderen wordt beschreven. In de manier van tekenen is al duidelijk de kubistische vorm en vlakverdeling te zien die later zo kenmerkend zou worden voor de schilder Feininger. Hij nam o.a. deel aan de Blaue Reiter tentoonstelling (met Kadinsky en Klee) en werd later docent grafische kunst en schilderkunst aan het Bauhaus. Zijn karikaturaal getekende kinderen zijn stuk voor stuk types: Daniël de verstrooide geleerde die onder de meest vreemde omstandigheden roept dat hij niet gestoord wil worden omdat hij zo'n interessant boek aan het lezen is, Zoetekauw, de veelvraat die zoveel eet dat hij gebruikt kan worden als ton, ballon en meer van dat soort ronde dingen en Theodore, de kleine magere krachtpatser. In een badkuip varen ze de wereld rond en worden daarbij vergezeld door een tekkel en een opwindbare marionet, Japanski. Minstens zo aardig is het 2e deel van het album met de strip die Feininger korte tijd na de Kinder-Kids begon, namelijk "Willie Winkie's wereld" waarin een klein jochie rondzwerft in een sprookjesachtige droomwereld vol veranderende voorwerpen. Bruggen worden slangen, stoomwolken worden konijntjes, huizen en hooibergen worden voorgesteld als mensen en Willie ziet dit alles met grote ogen aan. Of ziet alleen hij het zo? Waarschijnlijk wel! De ondertitel van de strip, die wordt ondertekend met "your uncle Feininger", luidt "of hoe de wereld Willie Winkie toeschijnt". Feininger heeft de strips maar kort getekend, gedeeltelijk in Weimar en gedeeltelijk in Parijs. Het is en blijft echter een typisch Amerikaanse strip, waarin een vreemde familie gekke dingen meemaakt in een absurdistische wereld. En dat gegeven werd veel gebruikt in de tijd dat Feininger zijn strip maakte. Al met al, een album, dat u, als het even kan, zelf eens moet inzien of kopen. *Prijs f 19,50.* Uitg. Landshoff, Amsterdam. Formaat 36,5 x 27 cm. Omvang 56 pag. in kleur. (KdB).

SMURFEN

Enige tijd geleden berichtte ik u over de tekenfilm *De fluit met zes Smurfen* die in de Belvision studio's gerealiseerd werd. Welnu de film is af. Duur 70 minuten oftewel 100.800 beelden. Op het filmfestival te Cannes oogste de film veel sukses zodat het Belgische publiek de film in december van dit jaar vol spanning tegemoet kan zien. In Nederland is het onzeker of we de film ooit zullen zien. Het grootste probleem bij tekenfilms is dat men de film of van ondertiteling moet voorzien of moet nasynchroniseren. Beide kostbare aangelegenheden. Het 2e probleem is dat naar een Smurfenfilm waarschijnlijk alleen een jeugdig publiek komt. Misschien zelfs zo jeugdig dat ze niet in staat zijn om een ondertitelde film te volgen. Maar goed we blijven hopen. De Smurfen werden overigens voor het eerst op papier gezet in 1958. Het Smurfs is een even grappig als eenvoudig taaltje waar niemand moeite mee zal hebben. Rudolf Geel liet al eens op treffende wijze zien hoe gemakkelijk zo'n tekst (met dubbele bodem) te fabriceren is. De Franse sociologe Evelyne Sullerot nam het Smurfs eveneens onder de loep en konkludeerde: "Er bestaan enkele amusante gelijkenissen tussen het Smurfs en bepaalde vormen van afasie (=spraakverlies). Overigens zijn het Peyo's andere striphelden Johan en Pirrewiet zodat u zich in de vakantie eens met een klein stukje zelfwerkzaamheid kunt bezighouden. Iedereen die aan de film meewerkt, gebruikt model sheets als werkbasis. Aan de hand van deze precieze aanwijzingen kan de volledige ploeg tekenaars voortdurend de typische Peyostijl zo goed mogelijk trachten aan te houden.
(KdB).

INFO

In het sf-blad *Info* zal in de komende maanden verschijnen: *Cliff Rendall*, 2 verhalen, 120 pagina's, vierkleurenkaft. Prijs f 6,– (augustus).

Tom Wells , de eerste 3 delen, o.a. *Meteoor, Het zwijgende goud*, 104 pagina's. vierkleurenkaft. Prijs f 6,– (september). Er volgen nog 3 delen à 104 pagina's. In november verschijnt *De Groene Straal*, bevat de 3 verschenen delen. Prijs f 7,30 (inclusief porto). Te storten op postgiro 771412 tnv R.A.J.Zielschot.

Info zoekt het voor een deel van haar uitgaven overigens hoger op. In augustus 1976 verschijnen de eerste 2 *Info*-supplement-nummers met een oplage van 5.000 exemplaren bij uitgeverij Fontein. Prijs per stuk f 4,90.

DONALD DUCK

"O goede oude Barks-tijd, waar ben je gebleven? Kom terug Donald, we need you more than ever! ",schreven wij in een vorig Stripschrift naar aanleiding van de bar en bar slechte Donald Duck pocket nr.10 waarin allerlei soorten Donald Ducks door elkaar struinen. De redactie van het blad reageerde vriendelijk doch verstoord, en gaven een lijstje met de Donald Ducks uit 1974 & 1975 waarin het werk van maestro Barks is opgenomen. De bedoeling is duidelijk: de Barks tijd is niet verdwenen, in tegendeel! Er zijn zelden zoveel Barks verhalen herdrukt als in de afgelopen 2 jaar. Terecht Thom Roep en andere Duckers maar in Stripschrift werd de pocket besproken en niet jullie volprezen weekblad. Namens de DD-redactie de volgende informatie die alle Barks-liefhebbers zal doen watertanden: In het dit jaar uitkomende "Donald Duck en andere verhalen nr. 21' is Barks' lievelingsverhaal *Old California* opgenomen. Verder verschijnt dit jaar een speciaal Barks-album, met o.a. het Brandweerverhaal kompleet. De Nederlandse Donald Duck draagt ook haar steentje bij door de komplete serie giveaways van *Cheerio, Pacific Gas and Electric, March of Comics* etc. te publiceren. Tot slot is het aardig te weten dat een komplete Barksbiografie met diverse voorbeelden, indexen, foto's etc. op stapel staat. Uitstekend nieuws nietwaar? Bedankt DD-redactie!

STRIPFLITSEN

De nieuwste Suske en Wiske boeken (à f 3,95) worden in een oplaag van meer dan 120.000 verkocht.
Na de tot dusver 244 afleveringen van Paulus, wordt de tv-serie volgend jaar januari vervolgd.
Zoals bekend zijn de strips nu ook in het onderwijs in opmars, als bewijs daarvan verscheen onlangs het Stripboek Frans van J.P. Menting bij Wolters-Noordhoff. D.m.v. strips zonder woorden zal de middelbare schooljeugd hopelijk wat aangenamer tegen de Franse taal aankijken.
Rond de meidagen van '45 besloot tekenaar John C. Kennis de bezetting in stripvorm voor het nageslacht vast te leggen. Men was daar toen niet zo blij mee. Dankzij *Holkema en Warendorf* kunnen we er nu opnieuw kennis van nemen, in *De Sprinkgermanenplaag. . . en de stoute dingen die Toontje deed*.
Van Ditmar brengt in een Amerikaanse paperback van *Avon Books* de twee-paginastrip van Betty Boop uit de jaren 1935 en '36 voor de prijs van f 11,25.
In oktober volgt een autobiografie van *Charles M. Schulz* ter gelegenheid van het vijfentwintigjarig bestaan van de *Peanuts*. Titel Peanuts Jubilee. My life and Art with Charlie Brown and Others. Uitgever Holt, Rinehart and Winston.
Classics (Williams BV) is gestart met een serie albums gebaseerd op de bekende Apenplaneetfilms.
In juni werd in Uithoorn een nieuwe Stripoteek geopend, naam: *De Witte*. Opgericht door een groep mensen (Stoovelaars?) die zich belangeloos inzetten voor verhoging van het 'stripgebeuren' in de gemeente. Adres: *Joh. de Wittlaan 48, tel. 61702.*
In het Parool van 20 juni jl. een boekje open over de inmiddels 75-jarige Jo Spier betreffende klompen, tulpen en NSB.
In september (als ze dan nog bestaan naast de voortreffelijke Tom Poes heruitgaven) een nieuwe Bommelpocket, - voortaan B.B. Literair -. Inhoud: *De Giegelgak, De Gezichtenhandel* en *De Kwinkslager.*
Op 27 juni werd de veertiende wereldkartoenale geopend door de Belgische minister van Nederlandse cultuur. De expositie die opnieuw vele malen grootser is opgezet, geeft dit maal naast een zeer groot aantal kartoens een overzicht van de vooraanstaande Franse kartoenisten èn een overzicht van de belangrijkste strip, humor en satirebladen. Tot en met 7 september kunt u terecht.
Ter gelegenheid van de opening verscheen het Davidsfonds kartoen book no. 8 met de tentoongestelde werken uit 1974. Te bestellen bij de heer E. Parez, St. Elisabethlaan 292 Knokke Heist België. Een voortreffelijk werkje voor 100 Brfs.
Elders in Stripschrift zult u een verslag van de kartoenale aantreffen van de Nederlandse kartoenist *Guus Ong*, die het laureaat in 1974 van de Kartoenale behaalde.
De simpele belevenissen van het doorsneemannetje *Bertram*, schepping van tekenaar Carol Voges kunt u voortaan elke week in 'Het Zuiden' uit Rotterdam aantreffen. Het is de opvolger van Peter Desmet's 'De Generaal'. Toen er na de vraag om reakties op de vorige strip zoveel uiteenlopende reakties binnenkwamen, besloot de redactie de strip *Bertram* te plaatsen.

Eind '60-begin '70 werd de bekende tekenaar Al Williamson benaderd om de strip *Modesty Blaise* te tekenen voor de Sundaypapers. Hij heeft inderdaad enkele platen getekend die, helaas, nooit het licht hebben gezien omdat men vanuit Engeland besloot dat Modesty alleen met de regelmaat van 1 aflevering per dag goed tot haar recht kwam.

Verschenen:
Kuifje-pocket nr.8. Prijs f 2,95.
The Spirit nr.8, een Warren-uitgave. Prijs f 6,90.
Tarawa de bloedige Atol deel 1 en 2. Prijs f 4,95 per stuk. Uitg.Dupuis.
Little Nemo 1909 door Winsor McCay. Prijs van deze luxe uitgave f 15,– Een uitgave van A.Landshoff. Dit is het 4e deel. Er zal nog een deel verschijnen, waarna de oorspronkelijke Italiaanse uitgave kompleet is herdrukt. Ter gelegenheid van die uitgave wat meer aandacht voor Little Nemo.
Prins Valiant, deel 1, door Hal Forster. Prijs f 3,95. Semic Press. Het verhaal van de bekende prins ditmaal vanaf het werkelijke begin.

BOEK BESPREKINGEN

HAR BROK

Tintin et moi. Entretiens avec Hergé
door Numa Sadoul. Uitg. Casterman. Ffr. 39.

Onder deze titel verscheen in april van dit jaar bij Casterman, sinds jaren de vaste uitgever van de *Avonturen van Kuifje*, volkomen onverwacht een omvangrijk boek over Hergé door Numa Sadoul. Het is na de pocket van Pol Vandromme uit 1959 (Le monde de Tintin) het tweede boek dat kompleet gewijd is aan Hergé en dus ook aan Kuifje. Stripliefhebbers met een scherp geheugen zullen niet verbaasd zijn dat ik me met grote ijver over dit boek gebogen heb en dat ik zo noodgedwongen mijn frans weer eens heb moeten opfrissen. Ik zal het maar eerlijk zeggen, in eerste instantie overviel me een gevoel van moedeloosheid, dat waarschijnlijk alleen maar te begrijpen is voor mensen, zoals ik, die over strips en wel speciaal over Hergé schrijven. De eerste indruk is namelijk dat met dit boek van Numa Sadoul nu werkelijk wel àlles gezegd is wat er over Hergé te zeggen valt, en dat maakt een heleboel werk waar ik mee bezig was overbodig. Nu vindt een aantal lezers dat kennelijk allang overbodig, zoals de Fam. de Pruim in STRIP no.1, maar daar schieten we niets mee op: het is strikt genomen ook overbodig om strips te verzamelen en om tekenaars te interviewen.
Welnu, juist dit laatste vormt het leeuwendeel van *Tintin et moi:* vier uitvoerige gesprekken van Sadoul met Hergé (ruim 80 dichtbedrukte blzz.), die dateren van eind 1971 en die al eerder de basis vormden van het uitstekende Hergé-nummer van *Schtroumpf* (nr.14/15). Toegevoegd zijn bovendien nog een kort interview met hem dat dateert van mei 1971, een inleiding, biografie en zeer uitvoerige bijlagen.
Het is haast onvoorstelbaar hoeveel er nu al over Hergé en Kuifje geschreven is. Alleen al de reeks franstalige publikaties die Sadoul achterin opsomt, is onafzienbaar (bijna 800 artikelen!) en er zal heus nog wel meer zijn. Je moet dan toch wel lef hebben om nog een boek over dit onderwerp te schrijven. Dat lef, dat ik mezelf ook niet helemaal kan ontzeggen, héeft Sadoul en eigenlijk ook wel terecht omdat hij zijn boek niet heeft willen schrijven voor oppervlakkig geïnteresseerden. Het is duidelijk dat hij daarmee voor wat tenminste Nederland betreft de banvloek over zichzelf heeft afgeroepen, want elk artikel dat méér om het lijf heeft dan een levensbeschrijving van de 'bestudeerde' striptekenaar wordt hier onleesbaar genoemd. Goed, maar daar gaat het hier niet om. Ik waarschuw alleen maar even de mensen die de woorden 'licht verteerbaar' in hun blazoen hebben geschreven.
Het is een beetje moeilijk in grote lijnen te schetsen wat Sadoul in de vier interviews aan de orde stelt. De gesprekken geven een stortvloed van anekdotes, belangrijke data, terloopse informatie en vaak ook zeer boeiende gedachtenwisselingen, waarin Sadoul soms Hergé nog overstijgt, maar ik zal proberen een indruk te geven. In het eerste gesprek komen tamelijk algemene zaken aan de orde over Hergé (hobbies, karakter, smaak enz.), die soms zeer interessant zijn, zoals Hergé's reaktie op beschuldigingen van racistische trekken in zijn werk. Opvallend voor Sadouls openhartige en hardnekkige wijze van ondervragen is wel de passage op blz. 50 waar hij Hergé, die een zogeheten 'genuanceerd' standpunt inneemt ten aanzien van racisme ('De barrière tussen kulturen, zeden, manieren van leven is onontkenbaar. Als ik een dochter had zou ik zeker aarzelen haar huwelijk met een vreemde goed te keuren en dat om haar te behoeden voor toekomstige moeilijkheden.'), toevoegt dat hij door dit standpunt de problematiek uit de weg gaat zonder ze uit de weg te ruimen: 'Als iedereen op zo'n manier denkt zal er op dit terrein *nooit* vooruitgang geboekt worden! '. De sfeer van de gesprekken is overigens zeer kameraadschappelijk en haast op elke bladzijde bewijst Sadoul dat hij onbetwist de grootste Kuifje/Hergé-kenner van dit moment genoemd moet worden.[1] Het tweede gesprek is erg gevarieerd van inhoud: Hergé's tekenstijl, zijn jeugd en de periode onmiddellijk na de tweede wereldoorlog waarin hij tijdens zijn publikatieverbod 3

nooit gepubliceerde stripverhalen met E.P. Jacobs opzette onder het gezamenlijk pseudoniem OLAV (zie afbeelding 1), zijn kontakten met Coeurs vaillants, de hertekeningen tijdens de tweede wereldoorlog voor de gekleurde Castermanuitgaven, Jo Suus en Jokko, Leo en Lea, Kwik en Flupke enzovoort. Deze lijn wordt voortgezet in het derde gesprek; bijzonder interessante zaken die uitstekend materiaal bieden voor verdere studie. Het doel dat Sadoul zélf overigens voor ogen stond bij deze gesprekken is 'Hergé te laten kennen als mens met al de legendes die er over hem verteld worden, en van de andere kant intussen ook een einde te maken aan een hele hoop vooroordelen, fikties, waanideeën, die het logische gevolg zijn van beroemdheid en die zorgvuldig gekoesterd worden door niet alleen zijn bewonderaars maar ook door degenen die hem vijandig gezind zijn' (blz.31). Ik ben persoonlijk van mening dat Sadoul hierin behoorlijk slaagt, maar het definitieve oordeel laat ik aan de lezer over.
Het vierde gesprek is nog het ordelijkst en behandelt in chronologische volgorde de verschillende avonturen van Kuifje met hier en daar frappante onthullingen, die duidelijk maken dat haast niets in Hergé's werk toevallig of op zichzelf staand is. Bijna elke figuur, bijna elke situatie of voorval berust op historische werkelijkheid; de bezopen fanfare in *Juwelen*, Mevrouw Sterrebloem die de hospita is van Nestor Spiritus (*Scepter*), Jansen en Jansens (Hergé's vader had twee tweelingbroers die altijd hetzelfde gekleed waren), de aanslag op de trein bij Cheng Fou in *Lotus* (het beroemde incident uit de jaren 30 bij Moukden), het incognito Mull Pacha van Dr. Müller in *Cokes* (geïnspireerd door Glubb Pacha, een nogal ondernemende Britse officier in Jordanië in die tijd), de villa van Prof. Bergamot in *Kristallen bollen* (staat in Boitsfort), de ralley bij kasteel Molensloot in *Cokes* blz. 62 (die jaarlijks tot ongenoegen van Hergé vlak bij zijn kasteeltje gehouden wordt) en ga zo maar door.
Van groot belang blijkt ook de diepe psychische inzinking die Hergé doorgemaakt heeft bij het maken van *Kuifje in Tibet*. Hergé beaamt verschillende keren dat Tchang een sleutelfiguur is in de avonturen van Kuifje en zo blijken er dus twee breekpunten te liggen in deze avonturenreeks: *Lotus* en *Tibet*.

Tijdens alle gesprekken strooit Hergé kwistig met de meest waanzinnige anekdotes, die zijn typische gevoel voor humor nog eens illustreren. Sadoul van de andere kant onderbreekt de tekst regelmatig met uitspraken van deskundigen naar aanleiding van het besprokene en met oordelen van mensen die Hergé goed kennen (o.a. Pierre Sterckx, Jacques Martin, Badouin van den Branden). Sadoul heeft er verder bewust voor gekozen geen afbeeldingen uit de avonturen van Kuifje als illustraties te bebruiken en ik moet zeggen dat hij daar groot gelijk in heeft: wie *echt* geïnteresseerd is in Kuifje kan toch niet te beroerd zijn om even de albums erbij te halen. Tenslotte horen de verzamelde avonturen van Kuifje toch thuis in elke stripverzameling en Sadoul is zo goed om steeds eksakt aan te geven over welke plaatjes het gesprek gaat (lang

leve de voetnoot). Een onverwacht groot voordeel van dit besluit is dat de lezer nu talloze prachtige illustraties voorgeschoteld krijgt van veel minder bekend werk van Hergé. Het is verbluffend te zien hoe veelzijdig hij is in dat andere werk, maar nog het meest hoever hij zijn tekenstijl al ontwikkeld had in de tijd dat *Kuifje in de Sovjet-Unie* verscheen (zie afb.2). Opvallend zijn ook ver-

schillende politieke gags van Kwik en Flupke (zie afb.3 bijv.).
Er zou nog veel meer te zeggen zijn over *Tintin et moi*, maar het lijkt me het beste dat Casterman het maar zo snel mogelijk in een nederlandstalige bewerking uitbrengt. Een leerzaam boek voor leergierige mensen.

Har Brok

1. Een uitzondering hierop vormt Sadouls opmerking over het eerste optreden van luitenant Allan Thompson, die hij op blz. 102 pas voor 't eerst signaleert in *De Krab met de Gulden Scharen*, terwijl de aandachtige kijker dezelfde schurk al in *De Sigaren van de Farao* op blz.9 e.v. kan herkennen (of is dat een kwestie van hertekening?)

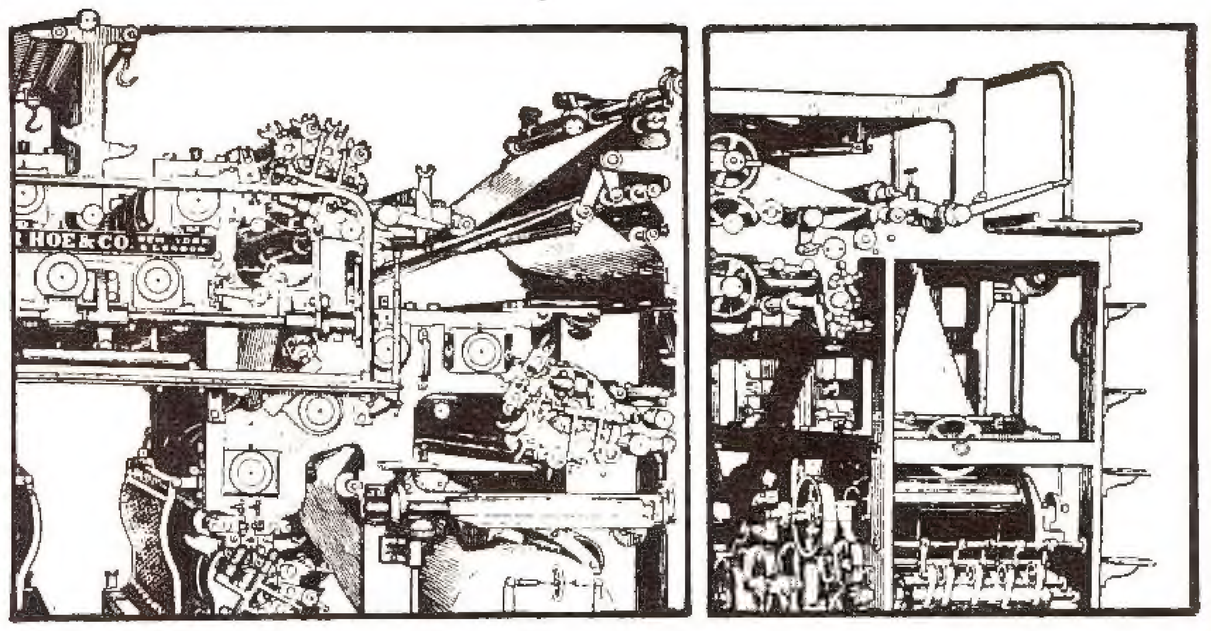

STRIPWINKEL DRUKWERK

mauritskade 113 amsterdam

nog:

VOOR WIE ER SNEL GENOEG BIJ IS
Op de dag dat deze Stripschrift uitkomt zetten we in onze rekken o.a.:

Baard en Kale - de Schat van Alarik f 85,--
Lucky Luke - Dick Diggers Goudmijn 1e druk f 35,--
Chick Bill - de Goudmijn van Dog Bull f 20,--
Jan Kordaat 2 (harde kaft) f 35,--
Paulus Omnibus. Ingebonden uitgave van de eerste vijf Paulus deeltjes (1946-47) f 40,--
De terugkeer van Chlorophyl (CJE 8) f 20,--
Pom en Teddy-Alarm in Hollywood (CJE 9) f 25,--
Pechvogel en de groene tijger (CJE 12) f 12,50
Timoers - Gevangene in Carthago f 25,--
Harald de Viking (harde kaft) (80%) f 15,--
Robbedoes weekblad album 15 (1945) f 85,--

ook:

Grote collectie franse strips, met name DARGAUD.
Nu ook: Vele delen ingebonden PILOTE f 11,90 per deel

Vele oude amerikaanse underground strips

Franse herdruk van Vandersteen's Thyl Ulenspieghel zowel Fort Amsterdam als La Revolte des Gueux f 17,50

Huon de Nevelling, alle verschenen delen a f 1,75

open en dicht

DRUKWERK

normaal is onze winkel geopend van dinsdag tot en met zaterdag, alleen s middags van 13 - 19 uur.

WIJ ZIJN MET VAKANTIE VAN 1 - 15 AUGUSTUS

(wordt vervolgd)

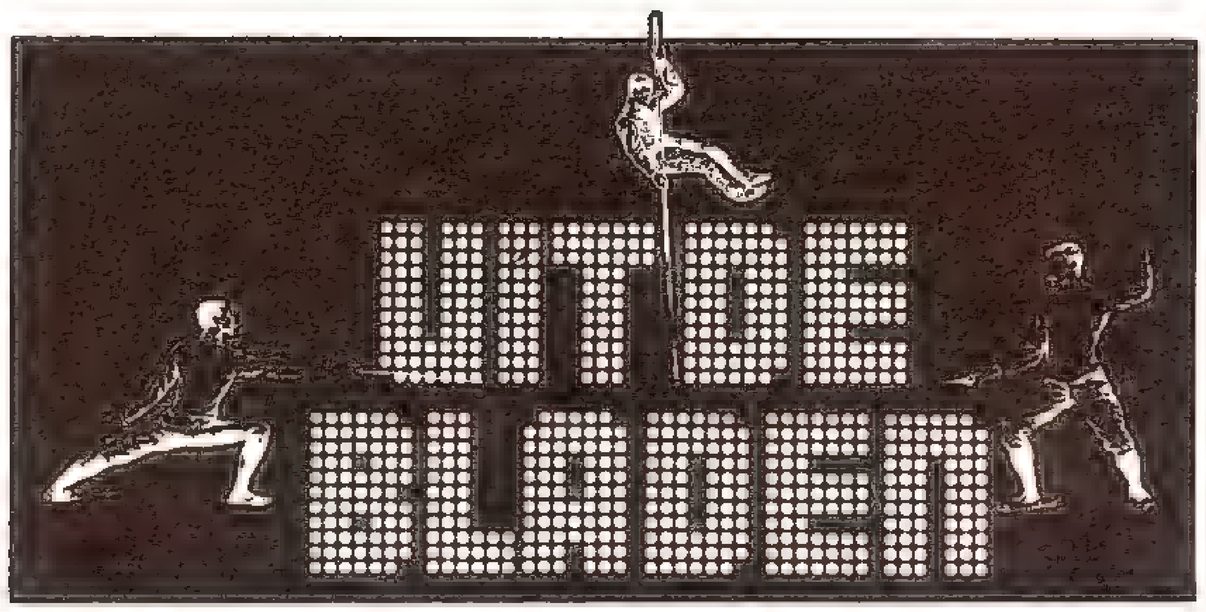

Sotheby verkoopt stripverhalen
Londen (Reuter) — Op de Londense kunstveiling van Sotheby zijn ongeveer 20.000 stripverhalen uit de periode 1906 tot 1942 voor in totaal 32.000 gulden geveild.
De verzameling kwam van de zolder van de 47-jarige verkoopleider Raymond Radford uit Londen, die de collectie had geërfd van zijn vader, die zelf tekenaar was. Radford bracht de collectie naar de veiling nadat hij - bang voor spinnen - een stripverhaal van zolder wilde halen, waar de grootste spin die hij ooit had gezien hem de stuipen op het lijf joeg.
De ongeveer honderd belangstellenden boden verwoed tegen elkaar op. Een Londense kunsthandelaar bemachtigde voor 22.500 gulden het grootste deel van de verzameling. Een particulier betaalde 2.800 gulden voor 282 avonturen van Mackey Mouse.
(Uit: Brabants Dagblad 13-6-1975).

Actie tegen stripfiguren
Georgetown — In Guyana zijn figuren als Mandrake, Phantom, James Bond, Rip Kirby en Garth in het kader van een 'culturele zuivering' in de ban gedaan. Ook tekeningen van Blondie, Mutt en Jeff zijn verboden, omdat zij reactionair zouden zijn. Slechts twee striphelden, waaronder de ook in Nederland bekende Linke Loetje, hebben de zuivering overleefd, die ten doel heeft Guyana te bevrijden van "agenten van cultuurimperialisme en pro-blank racisme". Guyana is een vroegere Britse kolonie die aan Suriname grenst. De bevolking bestaat in meerderheid uit Hindoestanen, met de Creolen als krachtige minderheid. Premier Forbes Burnham had tevoren al kritische geluiden doen horen tegen stripfiguren. In nieuwe stripverhalen zal de nadruk liggen op produkties uit de Derde Wereld.
(uit: Haagse Courant).

Stripblad Vuistje
Onlangs is het eerste nummer van 'Vuistje' uitgekomen, een politiek stripblad voor kinderen tussen 10 en 14 jaar. Er staat een strip in over een vrachtwagenchauffeur die met zijn buurmeisje Joke het graan van de boeren naar de Beckers meelfabriek vervoert en vervolgens de broden van Beckers broodfabriek naar de winkeliers brengt. Iedereen is afhankelijk van de fabrieken van meneer Becker. In een andere strip tekent de tekenaar de baantjes die hij had tot hij niet meer onder de jeugdregeling viel en werkloos werd. Verder strips over stadsuitbreiding en sexualiteit als uitlaatklep in een strak geordende samenleving.
De strips zijn door een kollektief van tekenaars vervaardigd en dus allemaal verschillend. Sommige zouden best wat subtieler kunnen. Vuistje is te bestellen door f 1,50 over te maken op giro 1334 van Sjaloom, De Vork 2 te Odijk onder vermelding van 'Vuistje'. Een abonnement kost f 15,—. Suggesties en kritiek naar Frans Dekkers, Eerste Franklinstraat 6 te Eindhoven.
(uit: De Groene Amsterdammer), 4-6-1975

Pogo
Een van de beroemdste Amerikaanse strips, Pogo, zal op 20 juli voor het laatst verschijnen. De quasi-naieve buidelrat heeft dan 27 jaar met zijn vrienden gestoeid in het Okefonokee moeras.
Pogo is een creatie van de twee jaar geleden overleden tekenaar Walt Kelly. Na zijn dood werd de strip voortgezet door Kelly's weduwe, die het 'moederblad', de New York Post, echter heeft laten weten dat zij zal stoppen omdat de kranten hun strips tegenwoordig uit zuinigheids-overwegingen op veel kleiner formaat drukken. De strip ontstond in 1949 op basis van een figuurtje dat Kelly al in '20 had getekend voor een eenmalige uitgave. Op het hoogtepunt van zijn roem verscheen Pogo in ruim 400 kranten, dat aantal is thans geslonken tot de helft.
In 1952 stelde het Okefonokee moeras Pogo kandidaat voor het presidentschap. Dit sloeg zo aan bij de lezers dat bijna een miljoen mensen rondliep met de button "I go Pogo".
(uit: Het Vrije Volk, 19-6-1975).

Stripverhalen duur geveild
Londen (Reuter) — Op de Londense kunstveiling van Sotheby zijn dinsdag ongeveer 20.000 stripverhalen uit de periode 1906 tot 1942 voor in totaal circa f 32.000,– in andere handen overgegaan.
De verzameling kwam van de zolder van Raymond Radford uit Londen, die de collectie had geërfd van zijn vader die zelf tekenaar was.
Er waren ongeveer 100 belangstellenden die verwoed tegen elkaar opboden. De Londense kunsthandelaar Norman Shaw bemachtigde het grootste deel van de verzameling voor circa f 22.500. Een particuliere verzamelaar, Hubert Jobson, die verklaarde 'gek te zijn op Mickey Mouse' betaalde f 2.800 voor 282 boekjes met avonturen van zijn held.
De reden waarom Raymond Radford de verzameling van zijn vader verkocht, was dat hij bang is voor spinnen. Toen hij onlangs een stripverhaal van zolder wilde halen, joeg de grootste spin die hij ooit gezien had, hem de stuipen op het lijf. Dat was voor hem genoeg om de hele collectie op de veiling te brengen.
(uit: Haarlems Dagblad, 11-6-1975).

A.v.d.Maas (RPCU): 'Tentoonstelling stripverhalen is zondig'.
Vlissingen — 'Wij staan versteld dat deze spottende en banale strips aan de bezoekers van de openbare leeszaal ter bezichtiging zijn opgedrongen'. Dat zei vrijdagmiddag in de Vlissingse gemeenteraad de woordvoerder van de Rechts Protestants Christelijke Unie (rpcu) A. van der Maas over een onlangs in de leeszaal gehouden overzichtstentoonstelling van Nederlandse stripverhalen.
De expositie is opgenomen in de reeks beeldende kunst collecties van het ministerie van crm en voor expositie door het gehele land gereed gemaakt door de Nederlandse Kunst Stichting.
De tentoonstelling bevat naast voorbeelden van de gebruikelijke jeugdstrips ook een aantal meer 'realistische' en op sex gerichte afbeeldingen.
De heer Van der Maas, die zei zelf van het tentoongestelde kennis te hebben genomen, vroeg burgemeester en wethouders aan het ministerie van crm te berichten dat er in Vlissingen:
- een groep mensen is die het vertoonde 'in de bijbelse zin van het woord' zondig acht;
  een andere groep bestaat, die het op zijn minst banaal vinden 'om in die mate en op die wijze aandacht te vragen voor de afvoerkanalen van het menselijk afval';
  een derde, en zeer grote groep neutraal blijft, terwijl:
- de zeer kleine groep, waarvoor dit persé moet, wel 'op andere wijze bevrediging kan vinden'.

In zijn korte antwoord zei burgemeester drs Th.J.Westerhout de tentoonstelling niet te hebben gezien en daarom niet te kunnen beoordelen of het college een dergelijke brief aan crm wel voor zijn verantwoording zou kunnen nemen.
(uit: Provinciale Zeeuwse Courant)

PLAATJES-BOEKJES

STRIPS (antikwariese tot nieuwe)
GRAMMOFOONPLATEN (v.n. Pop)
POSTERS (allerhande)

tel. 14 13 66

STRIPMATEN 10% KORTING

IN- EN VERKOOP VAN ALLE STRIPS

JOOS BANCKERSWEG 27 - AMSTERDAM
hoek Roelantstraat - bij Admiraal de Ruyterweg en Jan van Galenstraat

U BENT VAN HARTE WELKOM

DICK MATENA

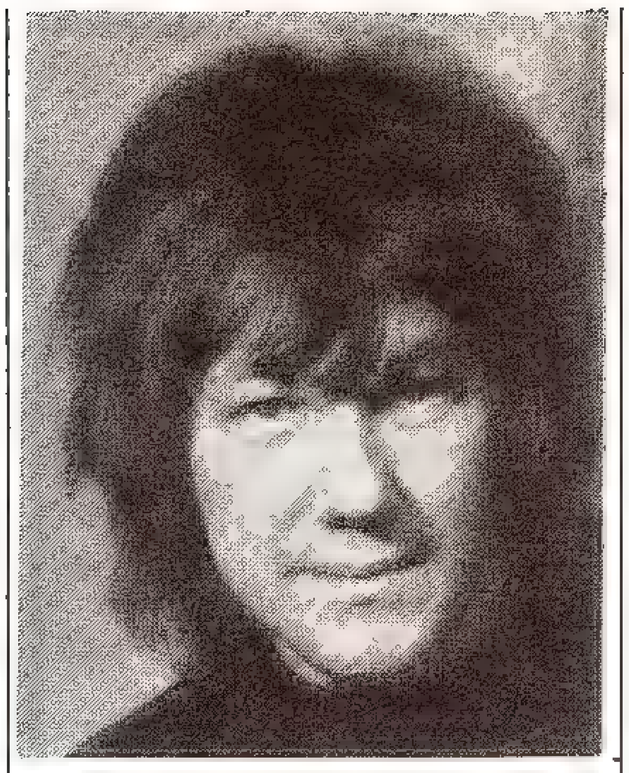

Dick Matena is geboren op 24 april 1943. In 1958 verliet hij de HBS en na enige tijd allerlei uiteenlopende baantjes opgeknapt te hebben, kwam hij in 1960 bij de Toonderstudio's. Daar kreeg hij al spoedig de strip Panda in handen, waarvan hij zes verhalen geïnkt en drieëntwintig geheel of gedeeltelijk getekend heeft, vanaf verhaal 69 (Panda en de Dienomaat) tot en met verhaal 98 (Panda en de Hobbeldonker-schurkerij). Ook aan Tom Poes werkte hij mee en wel aan de dagstripverhalen 101, 103 en 104. In zijn Toondertijd ontwierp hij bovendien de stripfiguur Polletje Pluim, waarvan hij vijf verhalen schreef en tekende voor het weekblad Princes.

In 1967 verliet Dick Matena de Toonderstudio's en ging hij voor Pep werken. Voor dat blad tekende hij elf verhalen van de Argonautjes, op tekst van Lo Hartog van Banda, behalve de laatste twee, die hij zelf schreef. Deze avonturen in het oude Griekenland verschenen in Pep van 1968 t/m 1973. In dezelfde periode verscheen in Pep van zijn hand (en ook op tekst van Lo Hartog van Banda) de strip Ridder Roodhart. Deze middeleeuwse ridder beleefde met zijn trouwe makker Bombardon drie avonturen, van 1969 t/m 1971. Voor Dino Attanasio schreef Dick Matena de tekst van de voetbalstrip 'De Macaroni's', van 1971 t/m 1975.
In 1971 verscheen de eerste aflevering in Pep van een geheel eigen strip van Dick Matena, Grote Pyr, de avonturen van een woeste Viking en zijn aanzienlijk minder woeste zoon Thor. Ook deze held beleefde slechts drie avonturen, omdat Dick Matena de Vikingen liet schieten voor een zeventiende-eeuws verhaal voor het blad dat Pep en Sjors opvolgde.
In zijn Pep-periode schreef en tekende hij verder nog een tweetal korte verhaaltjes en een zevental Pepspotters.

WILLY LOHMANN

Lohmann, Willy
Hij is geboren te Zutphen op 7-5-1936. Op 4-jarige leeftijd verhuisde hij naar Utrecht waar hij tot zijn huwelijk gewoond heeft. In 1958 vertrok hij naar Halfweg, waar hij nog steeds woont. Strips hebben hem altijd geboeid en op twaalfjarige leeftijd stuurde hij reeds, met vulpen getekende, dierenstrips naar Uitgeverij Neerlandia te Utrecht. Hij heeft geen speciale tekenopleiding genoten, noch bij een studio het striptekenen geleerd. Er zijn geen invloeden van andere tekenaars merkbaar bij hem, zijn persoonlijke stijl laat zich het best zien in de strip 'Kraaienhove'. Na zijn schoolopleiding kwam hij in dienst vij Douwe Egberts, waar hij tot 1958 op de reklameafdeling werkte. Hierna werkte hij ongeveer anderhalf jaar bij het reklamebureau De la Mar te Amsterdam. In deze tijd ging hij voor zichzelf strips tekenen en in het Algemeen Dagblad verscheen tot 1963 'Bazurka en Jampie hoed'. In de Libelle publiceerde hij in deze periode 'Tom en Tokki'. Vanaf 1960 is hij free lance gaan werken, op deze basis tekende hij ook voor de Toonder Studio's waar hij voor een korte tijd de Tom Poes dagstrips tekende. In het weekblad 'De Spiegel' publiceerde hij van 1962 tot 1964 de strip Berend Plunkerman, de teksten waren van Henk Lokman. Op 21 december 1962 verscheen in Het Parool de dagstrip 'Kraaienhove'. Deze strip is kenmerkend voor Lohmann en heeft hem ook zijn bekendheid gegeven. In Het Parool publiceerde hij ruim 3300 afleveringen. Vanaf 1972 verschijnt Kraaienhove als weekstrip in Pep. Eerst onafgebroken en in zwart/wit een aantal verhalen en sinds 1974 in kleur en met tussenpozen. In 1975 verschijnt bij Semic Press (Amsterdam) het eerste Kraaienhove album. Stripschrift publiceerde in nr.11 het eerste Kraaienhove verhaal. Ook met tussenpozen verschijnt zijn strip 'Waldo' in Donald Duck. Andere strips zijn: 'De familie Spokeling' in Okki, 'Frank en Ewoud en de gestolen tankauto', een uitgave voor de schooljeugd in opdracht van de gezamenlijke Waterleiding Mij. (1973-15 platen) en Big Boss in Pep. Naast het tekenen van strips heeft Willy Lohmann veel reklame-opdrachten uitgevoerd, en illustraties gemaakt, oa voor Pep en Malmberg. Een aantal jaren verschenen van hem politieke prenten in Het Parool en het weekblad De Spiegel.

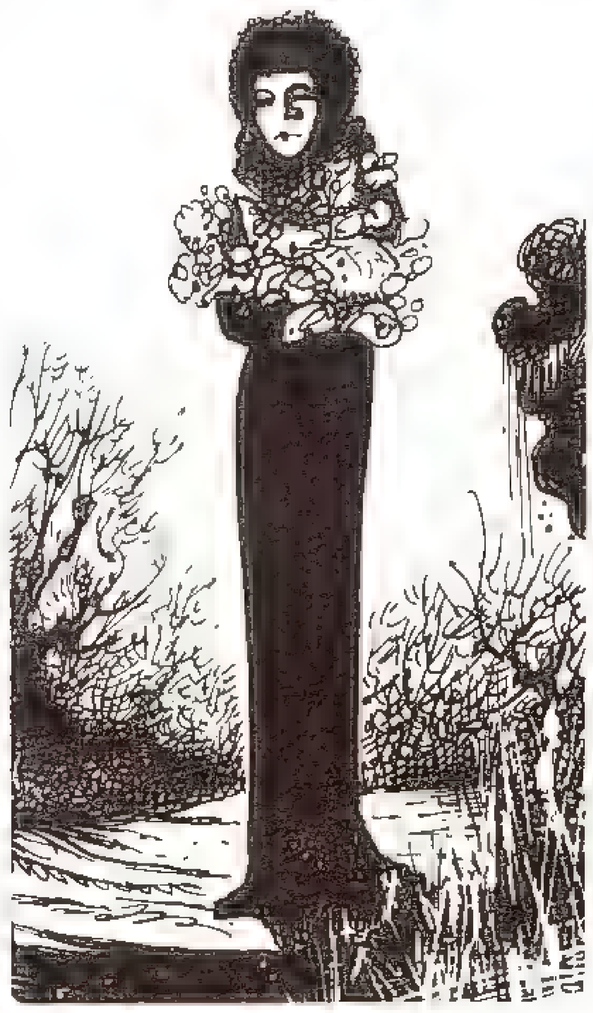

EN DUS...

ALS HET EEN VAL IS, ZULLEN DEZE TWEE DAAR ALS EERSTEN VOOR BOETEN!

WIJ ZIJN NIET BANG! ONS GEWETEN IS ZUIVER!

JA! ZO ZUIVER ALS HET GOUD DAT GORRE ONS ONTHOUDEN HEEFT, TOEN WIJ...!

SNIF!

HOU JE MOND, SUKKEL!

BRAVO, VADER! DAARVAN ZAL HIJ VOORLOPIG WEL ONDER ZEIL BLIJVEN!

VERHEUG JE NIET TE GAUW, THOR! DIE ZWARTE KAN TEGEN EEN STOOTJE!

De avonturen van Berend 't Hunkerman

IK WAS EERST, BOY. IK NEEM DAT KRAKERTJE!

NJET! MIJ PAKKEN HET!

35

ALS KIND HEB JE VEEL MET VLIEGTUIGJES GEKNUTSELD, BEREND. KUN JE OOK MET DIT TOESTEL OMGAAN?

TECHNISCHE PROBLEMEN BESTAAN VOOR MIJ NIET, TANTE.

MAAK ALLES KLAAR VOOR DE START. IK HOUD HEN AAN DE PRAAT

De toevallige ontmoeting tussen de geheime agenten Joe en Iwan in de woestijn loopt natuurlijk op ruzie uit. Ze praten precies over het atoomkrakertje of het kostbare apparaat hun eigendom is. Tante Hendrika vindt het pr tig

wee elk
kan zij
zenlijk
ar n

uig is voor
erking van
en. Hij weet
tante van
p dat de
komen.

ONG-GEZIEN

een rubriek over kartoen.

Deze nieuwe rubriek waarin u regelmatig op de hoogte gehouden zult worden van het kartoengebeuren, staat onder redactie van Gustav Ong. Ong, geboren in 1949, is tekenleraar, kartoenist en grafisch ontwerper. Hij publiceerde kartoens in Nederland, Zwitserland, Noorwegen en Amerika. Als sport-karikaturist en illustrator is hij verbonden aan de Brabant Pers. Verleden jaar ontving hij ter gelegenheid van

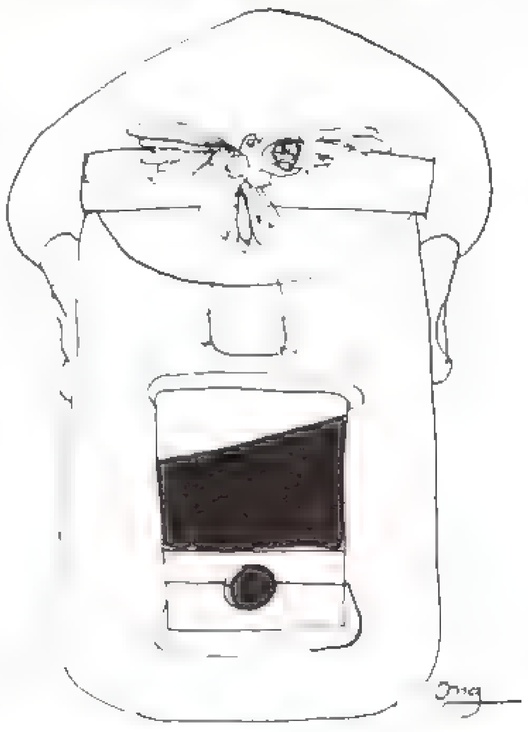

Guus Ong - Nederland

de toen gehouden dertiende wereldkartoenale te Knokke-Heist, het laureaat in de kategorie tijdkritische tekening (zie afb.1). Ter gelegenheid van de veertiende kartoenale (27 juni-7 september 1975!) maakte hij o.m. bijgaande tekening (afb.2), waarna bleek dat hij als jurylid geen deel kon nemen aan de tentoonstelling en de tekening exclusief voor Stripschrift ter beschikking kwam. (WMGW)

POOLSE KARTOENISTEN INDRUKWEKKEND OP DE VEERTIENDE WERELD KARTOENALE

Wat zich de laatste jaren steeds duidelijker aftekende, werd bevestigd door de veertiende wereldkartoenale van Knokke-Heist: het beste werk op het gebied van getekende humor komt uit Oost-Europa.
Binnen het steeds groeiend aantal deelnemers bezetten de Polen, Russen, Yoegoslaven, Tsjechen, Turken, Hongaren en Bulgaren een zowel kwalitatief als kwantitatief zò belangrijke plaats, dat hun werk op een tentoonstelling van enig gehalte niet meer zal ontbreken.
Die ontwikkeling lag echter wel in de lijn der verwachtingen, immers de grootste westelijke kartoenisten komen ook uit Oost-Europa. Steinberg en Andre François komen evenals New York Times-medewerker Eugène Mihaesco uit Roemenië, de in Frankrijk zo succesvolle tekenaar TIM (Louis Mittelberg) komt uit Polen, terwijl ook Vlasta Zabransky en Adolf Born - beiden Tsjechen -, vele prijzen op internationale humorfestivals haalden.
Men kan wel gelukkig zijn met die ontwikkeling omdat in Oost-Europa bijzonder veel aandacht wordt geschonken aan de vorm die het idee gestalte geeft. In de westerse wereld wordt maar al te vaak bij het maken van kartoens de aandacht uitsluitend gericht op het idee - het verhaaltje -, dat dan op een illustratieve manier wordt uitgewerkt. Polen en Tsjechen daarentegen gaan uit van vorm èn idee en proberen deze tot synthese te brengen in de kartoen. Of om het anders te stellen: westerse kartoens zouden vaak nog op een honderd andere manieren uitgewerkt kunnen worden, terwijl dat bij de Oosteuropese kartoen slechts op die ene manier denkbaar is.
Het pleit voor de kwaliteit van de Belgische wereldkartoenale dat elk jaar de oosteuropeanen hoge ogen gooien; hiermee levert Knokke een actief aandeel in het handhaven van het grafisch-ethische in de kartoen-; iets dat b.v. in Amerika al jaren spoorloos is.
Winnaar van dit jaar - het opgelegde thema was natuurlijk 'De Vrouw' - werd de in 1937 geboren Pool (!) Janusz Majewski (foto 1) - een duide-

lijk voorbeeld van een kartoenist die veel aandacht besteed aan het esthetische en zijn lijnvoering (afb. 3 en 4). Majewski kwam 5 jaar geleden als politiek vluchteling naar Zweden, waar hij nu woont en werkt als free-lance kartoenist voor het grote Zweedse dagblad 'Syd Svenska Dagbladet'. In 1958 behaalde hij de tweede prijs voor boekillustraties in Brussel. In Polen was Majewski o.m. leerling van prof. Jozes mroszczak en van prof. Henryk Tomaszewski, waarvan de laatste van enorme betekenis was voor de ontwikkeling van veel Poolse kartoenisten. Deze in 1914 geboren Tomaszewski en zijn Roemeense generatiegenoot André François zijn zonder moeite te herkennen als de pijlers waarop de hedendaagse kartoen rust.

In dezelfde kategorie ging een 'vermelding voor uitzonderlijke inzending' naar de Poolse Barbara Gawdzik-Brzowska voor haar serie indrukwekkend mooi getekende vrouwfiguren in gekleurde inkt waarvan de lijnvoering aan etslijnen doet denken (afb. 5 en 6). Het is een verademing deze grote bladen met die subtiele, pastelkleurige lijnvoering te zien, te midden van het vele zwart-wit werk in het uitgestrekte Laguna Beach-complex, waar de werken op werkelijk sublieme wijze - achter glas, en zeeruim - zijn uitgestald. Dat is helaas nog wel eens anders, zoals enige tijd geleden in Veldhoven, waar kartoens met plakbandjes en punaises aan vellen pakpapier bungelden!
Maar terug naar Barbara Gawdzik-Brzowska, zij werd geboren in 1927, studeerde schilderkunst en grafiek aan de kunstakademie van Krakau en exposeerde behalve in Polen ook in Denemarken, China, Canada, Amerika, Oostenrijk, Noorwegen en Spanje. In 1960 ontving ze de eremedaille Rooseveldt-Memorial te Washington, in 1969 de gouden

medaille van de president van Italië en in 1973 behaalde ze de eerste prijs op de Biënnale van Madrid. Naast haar kartoenactiviteiten, maakte ze in Polen muurschilderingen in hotels en kerken, boekillustraties, grafische ontwerpen en hield ze zich bezig met het ontwerpen van kleding en speelgoed. De andere vermelding voor uitzonderlijke uitzending (afb.7) ging naar de 25-jarige Pool Lech Frackowiak, een binnenhuisarchitect, die zich ook bezighoudt met humoristisch tekenwerk, grafiek en posterontwerp.

Dat de Wereldkartoenale vooral ook stimulerend werkt op de ontwikkeling van de Belgische kartoen, blijkt uit het nog steeds toenemend aantal Belgische inzendingen, waaronder een aantal van uitzonderlijk hoge kwaliteit. De prijs voor de beste Belgische inzending (afb.8), die dus ieder jaar een grotere betekenis krijgt, ging dit jaar naar de in 1953 geboren Johan de Moor, zoon van de voortreffelijke striptekenaar Bob de Moor, die

momenteel de laatste hand legt aan het nieuwste Kuifjeverhaal. Johan de Moor zond een serie prachtige potlood-tekeningen in die veel doen denken aan de schilderijen van Francis Bacon en de tekeningen van de Engelse tekenaar Ralph Steadman. Hij kreeg o.m. les van Gerard Alsteens (GAL), die in 1971 een prijs op de kartoenale won. De prijs van het Casino Knokke ging naar de Belgische leraar plastische kunsten, Edwin Nagels (afb.9). Nagels tekent kartoens als hobby en ontwerpt daarnaast o.m. decors voor de B.R.T.

De Persprijs ging dit jaar naar Valentin Rozanev (Rusland). Rozanev werd geboren in 1939, behaalde het diploma luchtingenieur te Moskou, en

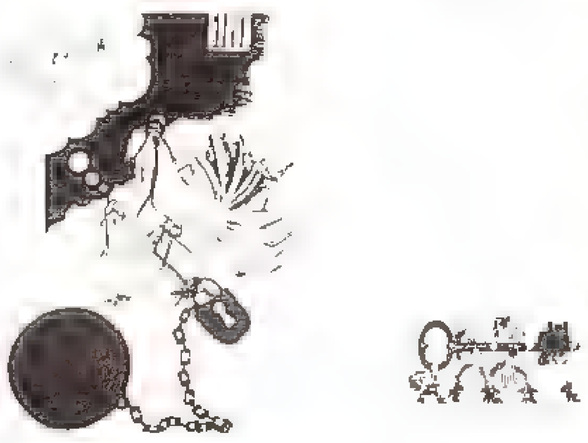

volgde nadien studies aan de Hogeschool voor industriële kunsten. Vanaf 1964 verschenen zijn tekeningen regelmatig in dag- en weekbladen in Rusland, Bulgarije, Yougoslavië en Canada. (afb.10)

In de toekomst zullen alle deelnemers aan de Wereldkartoenale een diploma van verdienste ontvangen, de prijs voor het beste ontwerp daarvan ging naar de Belg George Francis. Francis die al eerder (1974) een prijs ontving is ook dit jaar sterk vertegenwoordigd met een

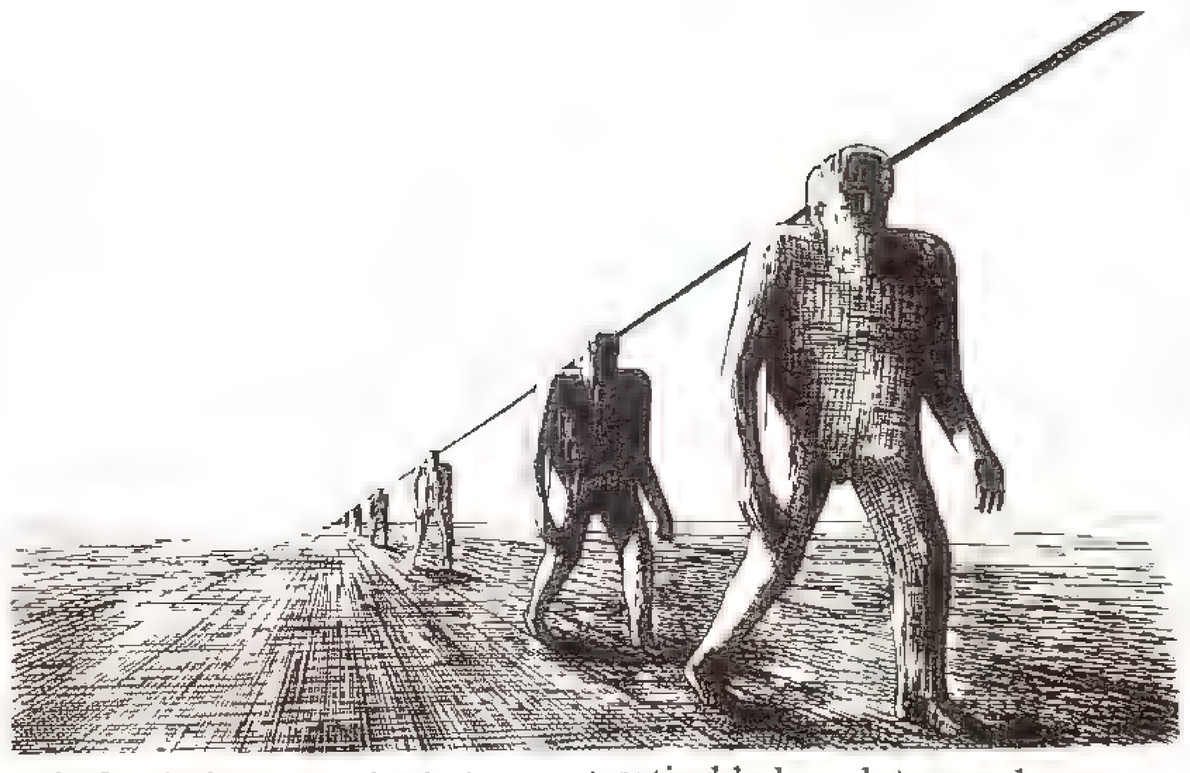

serie fraaie kartoens in de kategorie 'De Vrouw'.
De jury had dit jaar een zo mogelijk nog zwaardere taak dan andere jaren omdat ze zich dit jaar door een niet minder dan 1800 tekeningen omvattende berg van vaak aandoenlijk-ogende vrouwelijke vormen moest werken. Men kan echter, gezien het resultaat, stellen dat ze met allure de verleidingen heeft weerstaan. Dit jaar is er bovendien als gelegenheidsactiviteit een uitstekende tentoonstelling opgenomen over humor en satire in Frankrijk. Speciaal het werk van de Franse tekenaars Cardon (afb. 11) ,

zeer populair in zijn land, Moisan, medewerker van 'Le Canard enchaîné', Mose, Piem, Tetsu (afb.12) en de politieke tekenaar van l'Express, TIM trekken daarbij de aandacht. De strip is opnieuw vertegenwoordigd, en wel met een overzicht van strip-, humor- en satirebladen, dat naar de wens van de realisator Eric Parez in de komende jaren zal uitgroeien tot een *compleet* internationaal overzicht. Al

met al zeker een trip via de Zeelandbrug waard, u kunt dat doen vanaf heden tot 7 september a.s.

ONG/MWGW.

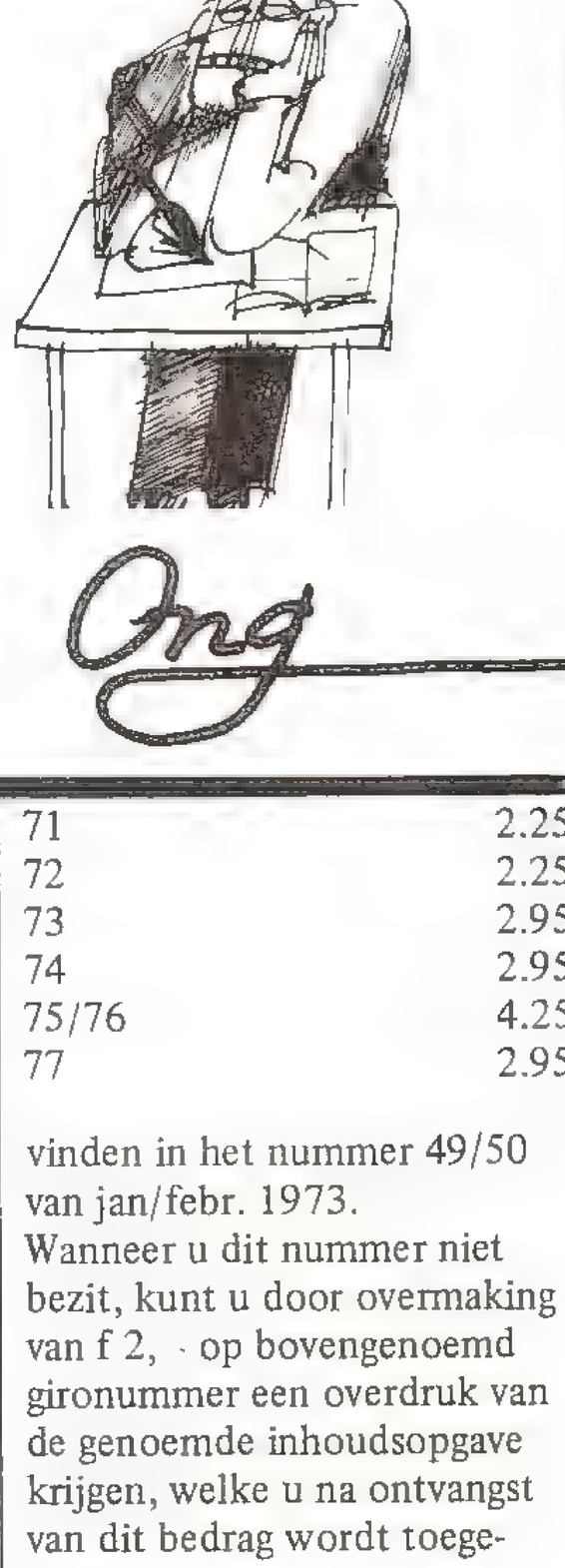

STRIPSCHRIFT OUDE NUMMERS

NUMMER	PRIJS		NUMMER	PRIJS
16	f 2.25		55/56	3.75
18	2.25		57/58	3.75
19	2.25		59/60	3.75
20	2.25		61	2.25
22	2.25		62	2.25
25/26	3.25		63	2.25
31/32	3.25		65	2.25
35/36	3.25		65 plus	2.25
36 1/2	1.50		66	2.25
37/38	3.25		67	2.25
38 1/2	1.50		68/69	3.75
41/42	3.25		70	2.25
43/44	3.25		71	2.25
45/46	3.25		72	2.25
47/48	3.25		73	2.95
49/50	3.75		74	2.95
51/52	3.75		75/76	4.25
53/54	3.75		77	2.95

Deze nummers kunt u bestellen door overmaking van het betreffende bedrag op gironummer 209948 van Stripschrift Koninginneweg 164 Amsterdam 1007 (met vermelding van de door U gewenste nummers).
Indien U prijs stelt op een overzicht van de inhoud uit de nummers 1 t/m 50 kunt u dit vinden in het nummer 49/50 van jan/febr. 1973.
Wanneer u dit nummer niet bezit, kunt u door overmaking van f 2, - op bovengenoemd gironummer een overdruk van de genoemde inhoudsopgave krijgen, welke u na ontvangst van dit bedrag wordt toegezonden.

AFSCHEID VAN MOEM

12 april 1975 was voor talloze Volkskrantlezers een droeve dag: die zaterdag verscheen de laatste Moem-strip. De warrige Moemfamilie nam na bijna twintig jaar afscheid en trok zich terug om stil te gaan leven in het wrakkig Moemhuis, in een omgeving die vanuit de totale chaos helaas langzamerhand verworden was tot de hedendaagse geordende maatschappij van de moderne westerse samenleving.
Op 12 mei 1955 vertoonde Moem zijn vreemdsoortige gestalte voor het eerst aan het verbaasde Nederlandse lezerspubliek, maar volgens het overlijdensbericht in de Volkskrant moet hij al tijdens de oorlogsjaren geboren zijn, ontsproten aan het brein van de Finse schilderes Tove Jansson. Nu, twintig jaar later, is het wel de moeite waard heel even stil te staan bij deze merkwaardige strip, die zowel door vorm als inhoud (in het begin althans) zo volkomen verschilt van al het andere dat op stripgebied op het papier geworpen wordt.
In de eerste plaats: wat is Moem voor een soort wezen, als we de uiterlijke verschijningsvorm in acht nemen? Hij vertoont enige gelijkenis met een nijlpaard, maar toch slechts tot op zekere hoogte. Als we op zijn oorspronkelijke naam afgaan, Mumintrollet, blijkt hij een trol te zijn. En inderdaad, in sommige verhalen wordt hij door anderen tot dit ras gerekend.
Nu, daar zijn we wel mee geholpen. Want wat is een trol? In de mythen- en sagenwereld komen trollen voor, maar meestal zijn dat niet zulke vriendelijke, nogal agressieve wezens.
Hoe dan ook, voor Moem gaat die kwalijke karakterisering in ieder geval niet op. Er is zelden een goediger, vriendelijker en ook onbenulliger hoofdfiguur in een strip ten tonele gevoerd dan juist deze Moem.

Het eerste verhaal vertelt hoe de arme Moem, een sufferd van het zuiverste water, zich op sleeptouw laat nemen door de sluwe Snuf, evenals Moem een nauwelijks herkenbaar soort dier. Snuf is een gewetenloze oplichter en bedrieger, die er slechts op uit is ten koste van suffe goegemeente met zo weinig mogelijk inspanning zo veel mogelijk geld te verdienen. Met alle nare gevolgen van dien, ook - en vooral - voor Moem.
Al snel vindt Moem, die dacht wees te zijn, zijn vader en moeder terug, die uiterlijk in niets van hem verschillen en slechts herkenbaar zijn aan hun karakteristieke kledingstukken:

Papa Moem draagt een hoge zije en Mama Moem een schort en een handtasje. Verder zijn zij geheel naakt, evenals Moem zelf. Al vóór hij met zijn ouders kennis maakte, heeft hij de droom van zijn leven ontmoet: het meisje Wiesje, althans er wordt verteld dat zij een meisje is, want hoewel ook zij geheel naakt is, vertoont zij geen enkel vrouwelijk kenmerk. Ook zij is een trol en uiterlijk dus identiek aan Moem, papa Moem en mama Moem. Haar specifieke kenmerken zijn een haarlokje pal op de kruin en een ring om haar linkerenkel. Moem redt haar uit diverse gevaren en is vanaf het begin smoorverliefd op haar. Wiesje laat zijn schuchtere avances niet onbeantwoord en niets lijkt een gelukkig huwelijksleven nog in de weg te staan. Zover is het echter nooit gekomen: Wiesjes aandacht wordt regelmatig geheel in beslag genomen door andere jongelieden, terwijl ook Moem niets voor een wettelijke verbintenis lijkt te voelen, hoewel hij toch iedere keer weer zeer verstoord of diep bedroefd is wanneer Wiesje een ander naloopt.
In de oude verhalen, die van Tove Jansson, leven de Moems in een volstrekt imaginaire droomwereld waarin alles mogelijk is. De bestaande wereld dringt er wel in door, vooral in de gestalte van mevrouw Fiebelebie, maar na aanvankeliike aanpassingspogingen beseffen de Moems pas goed hoe heerlijk hun eigen vrije levenswijze wel is en geven ze zich opnieuw onbekommerd over aan al hun grillen en luimen en gedragen ze zich even onverantwoordelijk als tevoren. Van een georganiseerde maatschappij is in de mooie Moemvallei geen sprake en het enige gezag dat er schijnt te zijn wordt gesymboliseerd door een merkwaardig soort politieman, die over het algemeen echter weinig in te brengen heeft en daar trouwens ook niet zo naar lijkt te snakken.
Een bron van inkomsten hebben de Moems ook niet. Mama Moem verbouwt wel eens wat in haar tuintje, maar hoe de familie verder in haar levensonderhoud voorziet, blijft in het vage.
Het is in ieder geval niet iets waar ze zich druk over maken, je moet eigenlijk Hollander zijn om je om dergelijke kleinigheden te bekommeren. Af en toe komt er door puur toevallige omstandigheden ineens een geweldige smak geld in huis en daar weten de Moems dan ook ogenblikkelijk totaal geen raad mee. Tot ieders opluchting slagen ze er in die kapitalen binnen de kortste keren weer het huis uit te werken en kan het normale leven - voor de Moemfamilie althans - zijn gewone, gezapige loop hernemen.
De oude Moemverhalen zijn sprookjes, in een droomwereld die sprankelend léét. Maar helaas, als Lars Jansson, de broer van Tove, de strip overneemt, gaat het vrij snel bergafwaarts en treedt er een zoutelоosheid in die je niet voor mogelijk houdt. Waar is de oude, levenslustige Moem, waar is zijn dwaze familie, de mensen die hun eigen leven leidden, door niets of niemand wezenlijk in hun chaotische belevenissen gestoord?
Later zijn de Moems alleen nog maar gewoon erg dom op een botte, onbegrijpende manier. Vroeger blonken ze ook wel niet uit door intelligentie, maar toen ging dat gepaard met een naïeve charme die hun onbegrip voor alles wat de Grote Wereld om hen heen ten toon spreidde volkomen rechtvaardigde. Moem, en met hem zijn hele familie, is burgerlijk geworden. Al het sprookjesachtige in de volkomen eigen, dwaze wereld van de Moemvallei is verdwenen, de Moems zijn doorsnee-burgermannetjes geworden die een normaal gefrustreerd leven gaan leiden.
Er worden nog wel eens spelletjes gespeeld, maar het gaat niet meer met de overgave en de totale inzet van het begin. Er is al heel gauw iemand die uit zijn of haar rol valt of kribbig (vooral Wiesje) begint te reageren. Soms ook zijn de moeilijkheden die met de Moemspelletjes gepaard gaan te zwaar voor de nu verwekelijkte, dekadente Moemfamilie.
Het burgerlijke toppunt wordt wel bereikt in "Moem en de radicalen". Daarin ziet Moem iemand met lang haar, hij denkt ogenblikkelijk dat het dùs een meisje is en bemerkt plots tot zijn ontzetting dat hij al enkele stroken lang een jongeman met 'juffrouw' staat aan te spreken. Hij meent dan te moeten opmerken: 'Jongens horen er niet zo uit te zien. Dat brengt me in de war'. En tot overmaat van ramp blijkt die langharige dan een zo zelfingenomen geborneerde kwal te zijn als er zelden een over de aardbodem heeft rondgewandeld. Dit is wel een ontzettend goedkope manier van generaliserend kritiek leveren op moderne stromingen in de maatschappij.
Het duidelijkst is de absolute verwording van de Moems te zien in het verhaal 'Moem en de oude dag'. Daarin maakt Papa Moem zich zorgen over het klimmen der jaren en zijn afgenomen jeugdigheid. Hij probeert zijn omgeving en vooral zichzelf te bewijzen dat hij nog altijd dezelfde vitale, avontuurlijke rakker van vroeger is en haalt de altijd toegeeflijke Mama Moem over er samen met hem vandoor te gaan. Een groter fiasco is nauwelijks denkbaar: al zeer snel vluchten ze terug naar de veilige zekerheid van het warme Moemhuis. Precies zo'n zelfde situatie echter, het van huis vluchten in de armen van de romantiek, deed zich in een van de eerste verhalen voor. Maar toen máákte Papa Moem er iets van, toen wist hij nog de wáre romantiek te beleven, i.p.v. stumperig te praten over hoe het zou móéten zijn. Weliswaar begon Mama Moem ook tóén aarzelend aan het romantisch avontuur en kon ze het nauwelijks over haar groot moederhart verkrijgen om de jonge Moem in de steek te laten, maar toch genoot zij ook toen met volle teugen, i.p.v. louter uit volgzaamheid te trachten Papa Moems lachwekkende afgang nog enigszins te verzachten.

Dat is al wat er rest van de Papa Moem, die eens een rusteloze lust tot avonturieren in het bloed voelde opborrelen, eens zijn eigen geliefde klimboom had en verzot was op whiskey. En zo is het ook met de rest van de Moemfamilie en alle andere inwoners van de mooie Moemvallei, allen zijn zij verworden tot schaduwen van wat zij eens waren.
Uit dat oogpunt bezien is het eigenlijk helemaal geen ramp dat de serie over Moem en zijn warrige familie nu een eind heeft gevonden. De strip was allang doodgebloed en de neergang die zich ongetwijfeld zou hebben voortgezet, zou de herinnering aan de vrije en blije Moems van vroeger alleen nog maar ernstiger hebben verstoord.

Rob van Eijck

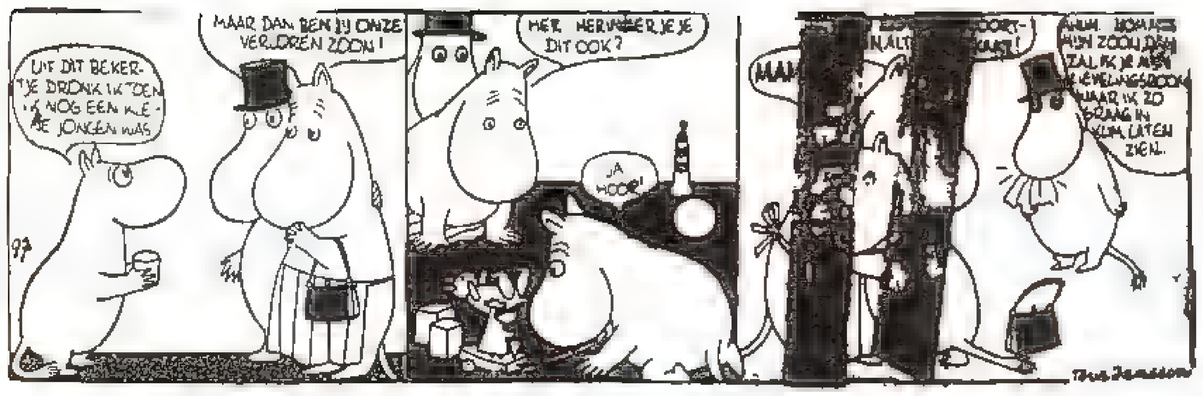
UIT DIT BEKER-TJE DRONK IK TOEN 'K NOG EEN KLE-INE JONGEN WAS
MAAR DAN BEN JIJ ONZE VERLOREN ZOON!
HEB HERWONNEN JE JE DIT OOK?
JA HOOR!
HUM. HOE ALS MIJN ZOON DAN ZAL IK JE MIJN LIEVELINGSKOE NOEMEN WAAR IK ZO TROTS IN KAN LATEN ZIEN.
Tove Jansson

'kleine moem'

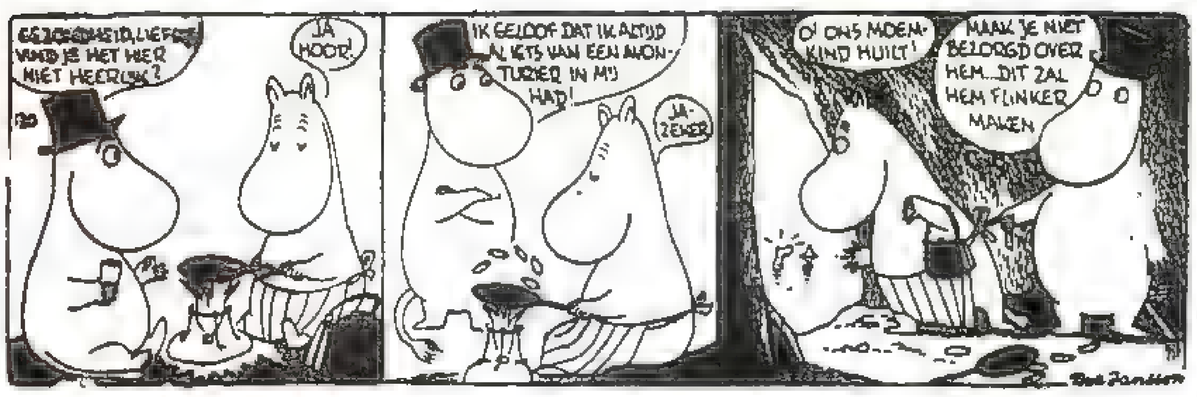
GELUKKIG, LIEFDE VINDJE HET HEER NIET HEERLIJK?
JA HOOR!
IK GELOOF DAT IK ALTIJD AL IETS VAN EEN AVON-TURIER IN MIJ HAD!
JA-ZEKER
O! ONS MOEN-KIND HUILT!
MAAK JE NIET BEZORGD OVER HEM...DIT ZAL HEM FLINKER MAKEN
Tove Jansson

'papa moem aan het avonturieren'

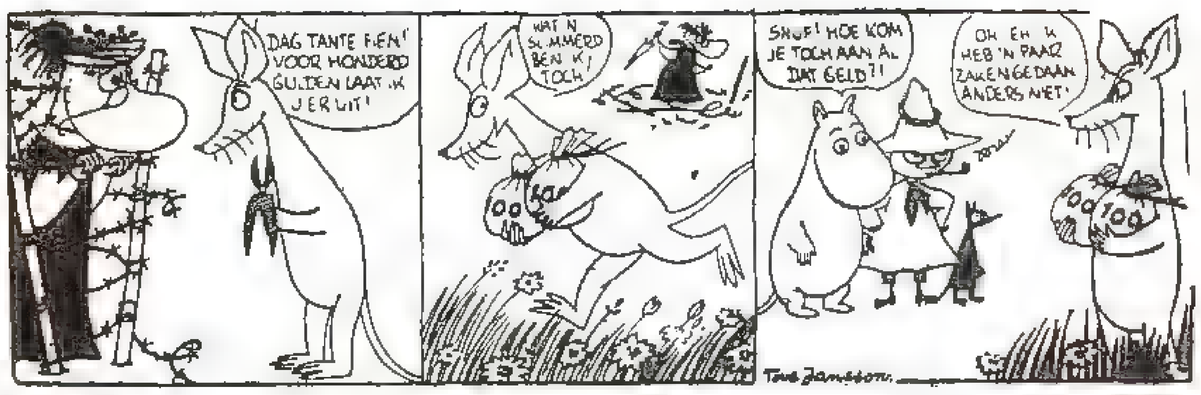
DAG TANTE FIEN! VOOR HONDERD GULDEN LAAT IK JE LIJT!
WAT N SLIMMERD BEN IK TOCH!
SNUF! HOE KOM JE TOCH AAN AL DAT GELD?!
OH EH IK HEB 'N PAAR ZAKEN GEDAAN ANDERS NIET.
Tove Jansson

'sluwe snuif op zijn best'

WAT IS DAT? EEN BOOM IN UW HUIS?
WE VONDEN HET ZONDE HEM OM TE HAKKEN
MAAR ER VALLEN BLADEREN OP UW JUDERKLEED!
JA! EN IN DE LENTE RUIKT HIJ HEERLIJK!
DE KANARIES ZIJN DOL OP HEM EN HIJ IS HANDIG OM DINGEN AAN OP TE HANGEN!

'het knusse moemhuis'

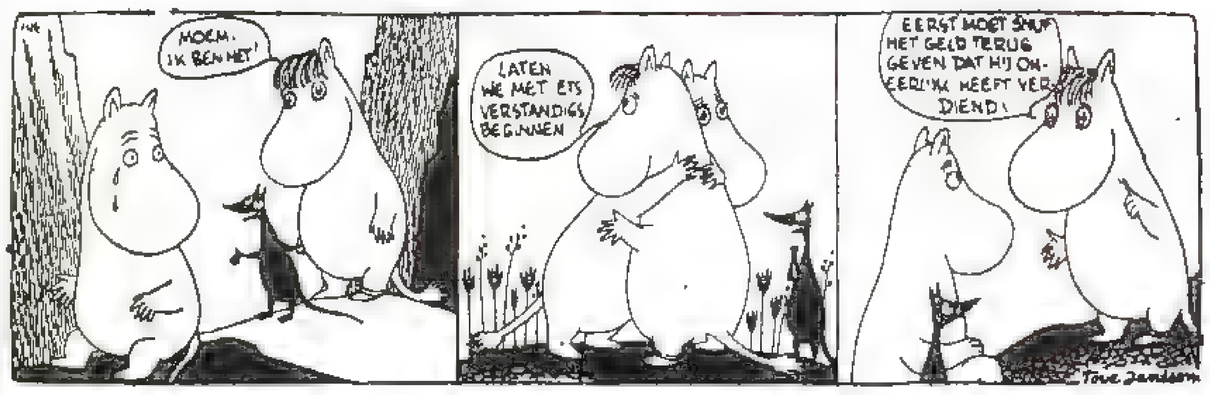
MOEM, IK BEN HET!
LATEN WE HET ETS VERSTANDIGS BEGINNEN
EERST MOET SNUF HET GELD TERUG GEVEN DAT HIJ ONEERLIJK HEEFT VERDIEND!
Tove Jansson

'moem en wiesje vroeger'

WIESJE, DIE ZOGENAAMDE VERLOVING BEVALT ME VERSCHRIKKELIJK
IN HAN MOET NIET ZO AFGEREMD WORDEN, HIJ MOET EEN VRIJ EN ZWERVEND BESTAAN KUNNEN LEIDEN
MAAR WAAROM ZWERF JE DAN NIET EVEN TERWIJL IK M'N HAAR WAS?-

'moem verloofd'

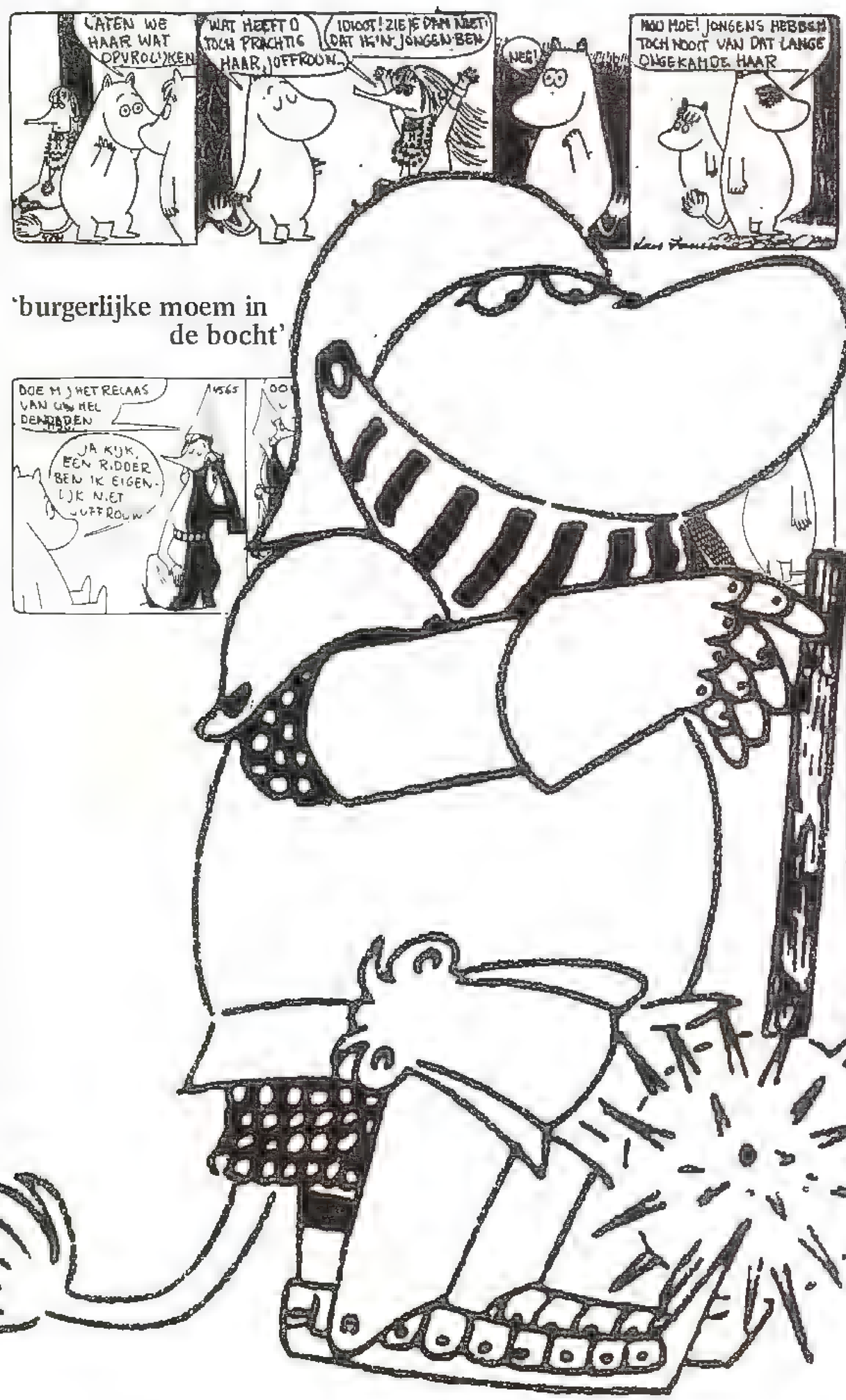
LATEN WE HAAR WAT OPVROLIJKEN
WAT HEEFT O TOCH PRACHTIG HAAR, JUFFROUW
IDIOOT! ZIE JE DAN NIET DAT HI'N JONGEN BEN
NEE!
NOU MOE! JONGENS HEBBEN TOCH NOOIT VAN DAT LANGE ONGEKAMDE HAAR
DOE M'N HET RELAAS VAN UW HEL DENBADEN
JA KIJK, EEN RIDDER BEN IK EIGEN-LIJK NIET JUFFROUW
Tove Jansson

'burgerlijke moem in de bocht'

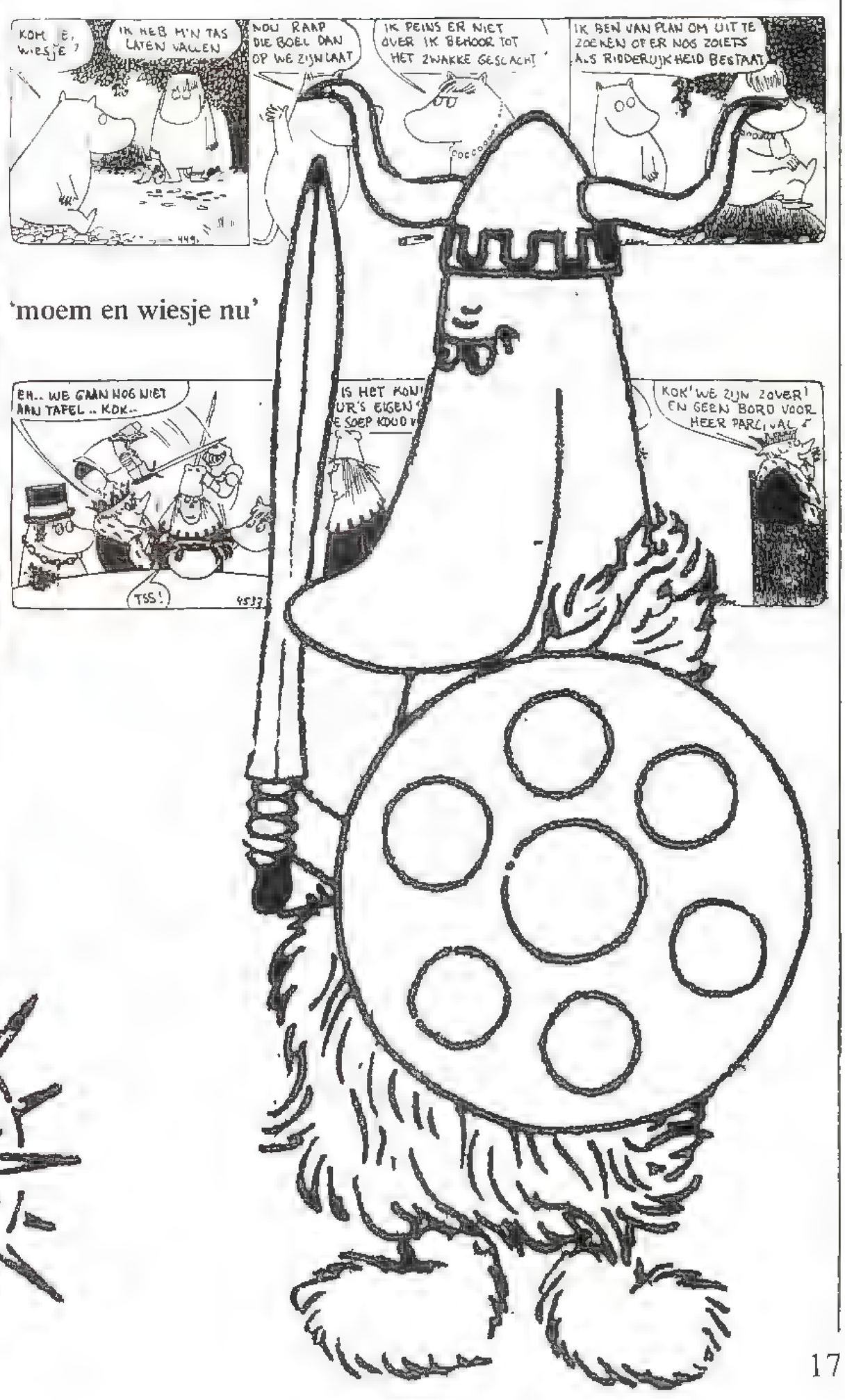
KOM E, WIESJE'
IK HEB M'N TAS LATEN VALLEN
NOU RAAP DIE BOEL DAN OP WE ZIJN LAAT
IK PEINS ER NIET OVER IK BEHOOR TOT HET ZWAKKE GESLACHT
IK BEN VAN PLAN OM UIT TE ZOEKEN OF ER NOG ZOIETS ALS RIDDERLIJKHEID BESTAAT
EH.. WE GAAN NOG NIET AAN TAFEL .. KOK..
TSS!
KOK! WE ZIJN ZOVER! EN GEEN BORD VOOR HEER PARCIVAL

'moem en wiesje nu'

BESTUURS MEDEDELINGEN

L'echo des savanes nr.11 en 12. In nummer 11 "Mon Univers" door Wallace Wood, een 10 pagina's tellend jungle-verhaal door Mandryka en na dit kwaliteitswerk het bar slecht getekende verhaal "Chère Pelle" door Annie Goetzinger naar een idee van Jean Giraud. Een uitstekend verhaal van niemand minder dan Harvey Kurtzman "La grande question". Verder prima werk van London en Lob. Aan te raden evenals nummer 12 dat het weergaloze Wallace Wood verhaal "Dragonella" (5 pag.) bevat, een hypermoderne versie van the beauty and the beast oftewel de moeilijkheden van een draak, een mooi jong meisje en een prins. Vervolgens Mandryka pagina's lang bezig op de in en uitzoom manier van ex-Loesh, nu Charlie-tekenaar Barbe. Opnieuw Harvey Kurtzman met een gagstrip. Het lange Mad-achtige "Terreur sur le Tyraanic", waarin een boot ten onder gaat en vele bekenden als Sophia Loren, Louis de Funès, Brigitte Bardot, Marlon Brando, Ringo Starr, Picoli, Bronson, Welles, Dali en vele anderen ten tonele worden gevoerd is een opvallend goed werkstukje van Pétillon. Lob sluit dit nummer af met een vervolg op de avonturen van zijn hyperpotente peuter Igor. Prijs per nummer bij Paranoia f 5,50. Geld storten op postgiro 2069168 tnv Paranoia, Laren (N.H.).

Rubriek nr. 2. Eigenlijk het 1e nummer onder de naam *Rubriek* daar het blad voorheen *Clara* heette. Nauwelijks uit de startblokken laat de redactie weten dat er zeker een 3e nummer zal verschijnen maar dat een 4e niet zeker is omdat té weinig boekwinkels het blad in hun assortiment willen opnemen. In *Rubriek* een artikel over Humphrey Bogart, een artikel over "Editorial Cartoons" (uitstekend idee) d.w.z. politieke cartoons die geheel in overeenstemming zijn met de politieke kleur van het blad. Verder nog een artikel over de strip "Polly and her pals" waarin een korte samenvatting wordt gegeven van hetgeen er in de boeken "Comics" van Coulton Waugh en "Comics and their Creators" door M. Sheridan over deze strip staat vermeld. Tot slot een kort stuk over Dixie Dugan, een nieuwsrubriek "Vulsel" en 1 pagina Little Sammy Sneeze. In totaal 20 pagina's. Prijs (incl. porto) f 2,—. Te storten op postgiro 3183550 tnv A.J. Haagsman, Haarlem.

Striprofiel, 2e jaargang nr. 3. In dit nummer een artikel over de striptoestand in het algemeen, de 3e aflevering van de artikelenreeks "Op weg naar Kuifje", een stuk over "underground" en undergroundbladen - en tekenaars. In het Sjors en Sjimmie dossier deze keer Jan Steeman aan het woord én een overzicht van vijf jaar nieuwe Sjors. Prijs f 1,35 maar incl. porto f 2,25. Of f 9,— voor 10 nummers. Te storten op postgiro 306045 tnv Administrateur Striprofiel, Wormerveer.

Inside Comics, vol.1 nr.2. In dit amerikaanse tijdschrift allereerst veel grondige boekbesprekingen, zowel van comics als van overzichtswerken. Verder een artikel van David Marlow, getiteld "Working for Mickey Mouse", waarin uit de doeken wordt gedaan hoe het is om in de Disney-fabriek te werken. C.C. Beck vertelt "How to create a completely awful comic book character in practically no time at all". Uitgebreide lijsten van nieuw verschenen fanzines en ook aangeboden en gevraagde strips. Als klapstuk van de veiling biedt dit nummer een uitstekend interview met de grote man achter Help, medewerker van Mad, schepper van Little Fannie Annie en "Brother in law" van de underground comix *Harvey Kurtzman*. Prij in Nederland slechts f 4, . Verkrijgbaar bij de antikwariaten en anders direkt bij de importeur: Paranoia, postgiro 2069168, Laren. Vooruit betalen.

Ohee-club nr. 5 & 6. Het Belgische stripblad "Ohee" heeft een nieuw jasje. Onder de titel "Ohee-club-Jeugdmagazine" zijn de eerste 6 wekelijks verschijnende nummers verschenen. Naast de 1 à 2 komplete strips die er afgedrukt worden, wordt er ook aandacht besteed aan sport, tv, popmuziek enz. Er zijn eveneens enkele puzzels en een vervolgverhaal opgenomen in een speciaal middenstuk. Vaste prik is de aflevering van de Jommekesclub. Als deel 5 verschenen: De mededingers - een verhaal van Zilverpijl de jonge hoofdman en deel 6: Vrijbuiters en aardbeien - een avontuur van de tweelingen. Prijs per nummer f 1,05.

TANTE LENY PRESENTEERT

Terwijl naties wankelen en de aarde op haar grondvesten schudt weet een handvol vastberaden tekenaars een bijna onmogelijke opgave te volbrengen:
Tante Leny presenteert!
– een meesterlijk tijdschrift voor meesterlijke mensen
– een absolute must voor alle stripfanaten.
Normale abonnementsprijs f 9,50 voor 7 nummers. Leden van Het Stripschap en abonnees van Stripschrift betalen de gereduceerde prijs van slechts f 7,50 voor 7 nummers. Betaling over giro 3291121 Penn. Het Stripschap Speciale Uitgaven, Postbus 104, Uithoorn met vermelding T.L.P.
Hans Stoovelaar

FILMOTEEK

Ch. Wauters,
Linneausstraat 13''''
Amsterdam, 020-35 51 82

AGENDA

Jaarplanning 1975 van Het Stripschap
27 september Stripdag (incl. ruilbeurs en andere manifestaties in Dordrecht.
8 november in Groningen.
13 december Algemene Ledenvergadering, ruilbeurs en veiling te Amsterdam.

LEDENKORTINGEN

Het Stripschap stelt zich ten doel de waardering de bevorderen van de strips. Ook de Stripantikwariaten werken aan dit doel mee en naast een zakelijke instelling is bijna overal een ideële doelstelling aanwezig. Gewaardeerde publikaties als *Strip voor Strip, Professor Pi* en *Bommelbibliografie* zouden anders nooit het daglicht hebben gezien.
Het zou erg fijn zijn, als alle stripliefhebbers niet alleen hun oude strips, maar ook hun nieuwe strips bij de Stripantikwariaten kopen. Bovendien ontvangen *Leden van het Stripschap*, (behalve bij Lambiek en Wammes) op vertoon van hun Stripmaatschapskaart *10% korting.*
Hans Stoovelaar

KENT U DE STRIPANTIKWARIATEN?

Amsterdam:
Drukwerk
Mauritskade 113
Lambiek
Kerkstraat 104
Plaatjes-Boekjes
Joos Banckersweg 27
Richard
Rombout Hogerbeetsstraat 78
Wout
Oostenburgergracht 69

Den Haag:
De Blauwe Lotus
Klimophof 3
De Blauwe Lotus
Leyweg 1244
Panda
Frederikstraat 151

Rotterdam:
Nero
Zwaanshals 215
Old Comic House
Frits Ruysstraat 28
Wammes Waggel
St. Mariastraat 3

Bussum:
Wammes
Laarderweg 10

Haarlem:
De Jacobijn
Jacobijnestraat 10

Groningen:
Henkus en 10
Oude Ebbingestraat 47

SPECIALE AANBIEDINGEN

Simpelman, door Wim van Wieringen opnieuw uitverkocht.

	ledenprijs	niet-ledenprijs
Stempels van Toonder's stripfiguren, 2 series (A en B) in dozen van 12. Niet los verkrijgbaar, prijs 1 serie	17,50	20,–
Bommelpoppen (afgehaald)	20,–	25,–

NIEUW ! ! !
Met dank aan Het Parool (léés die krant) kunnen we u nu aanbieden:

Het Parool Sportkwartet, getekend door Dick Bruynesteyn	3,25	4,25
Het Parool politieke kwartet, van Frits Behrendt	3,25	4,25
Map met 12 grote (21 x 29 cm) tekeningen van Peter van Straaten.	4,80	6,

Plakboekjes tijdelijk uitverkocht.

Deze aanbiedingen zijn te bestellen via giro 151 30 00 ten name van de penningmeester van Het Stripschap te Amsterdam.

IN DE ZOEKER!

Uit: Agent 327, "De stemkwadrater" van Martin Lodewijk;
"Joseph Luns op een van zijn talrijke buitenlandse reizen". ES,

ONZE EERSTE MINISTER, DE OVERMENEER . DEKTE AANKOMST-TUNNELS ZIJN IN REPARATIE ..
K-K-K-KINDERZIEKTES, N-N-N-NATUURLIJK
NEEN, NEEN, HEREN, WIJ HEBBEN BEPAALDELIJK GEEN COMMENTAAR

Uit: "Het vredesoffensief van Nero" van Marc Sleen; "De (toenmalige) groten der aarde waren bij Nero kind aan huis. Hier president Truman van Amerika. . . en Jozef Stalin".

MIJN NAAM IS TROEPMAN MEVROUW, HARRY TRUPMAN. MIJN STAATSDEPARTEMENT HEEFT ME INGELICHT OVER HET LOVENSWAARDIG INITIATIEF DOOR UW MOEDIGE ECHTGENOOT GENOMEN. IK KOM HEM, IN HET KADER VAN MIJN VERKIEZINGSCAMPAGNE, PERSOONLIJK ! BEDANKEN!
VOTE FOR ME
EN HIER IS DAN NOG EEN ANDERE INTIEME VRIEND VAN MIJ... DIE IK U MET GENOEGEN VOORSTEL

Uit: Suske en Wiske, "De briesende bruid" van Willy Vandersteen; "de auteur zelf draait op een gemakkelijke manier een eind aan de uitzichtloze moeilijkheden waarin hij zijn helden gestort had".

Uit: Agent 327: "De stemkwadrater" van Martin Lodewijk; "Jimmy Hendrix Experience als woeste autochtonen."

MAAR PLOTS GAAT DE HAND VAN DE TEKENAAR DOOR GOM OVER HET HELE TAFEREEL ZODAT ALLEEN EEN WIT PAPIER OVERBLIJFT TEN NUIZE VAN DE TEKENAAR...
Ja, geacht publiek, de telefoon en heel het gebeuren was mijn werk!
van hoge onderscheidingen plaats heeft...

Uit: Agent 327, Pep 1966, "Gregor van Jan Kruis in onzacht kontakt met Agent 327 van Martin Lodewijk".

Uit: Kuifje, "De scepter van Ottocar" van Hergé; "Hergé zelf (tweede van rechts) tussen de hoogwaardigheidsbeklederS van Syldavië".

POSTRIP TUM

Hengelo (Gld), 3 mei 1975

Aan het bestuur van Stripschap
Aan de redactie van Stripschrift.

Enige publikaties in Stripschrift van de afgelopen maanden nodigen mij uit tot navolgende reacties. De weinig verheffende kritiek op Stripschrift door andere periodieken over strips, kregen voor mij een diepere betekenis door de redactionele schuldbekentenis van Stripschrift, waarin o.a. sprake is van redactionele moeilijkheden en zoeken naar een uitgeverij en beloften tot verbetering in de toekomst.
Mijn reactie daarop was: weet ik veel! ? Heb ik niets van gemerkt. Waarom die trap na aan de afgetreden redactieleden? Hoi, Stripschrift wordt nóg beter! Mijn verbazing over die openbare belijdenis was niet zo groot dat ik u die toen geschreven heb. . . . Wèl de Stripschriften die het gevolg ervan waren. Het komt mij voor, dat diverse tijdschriften over strips zijn ontstaan uit onvrede met en/of persoonlijke kwesties met het bestuur van Stripschap c.q. de redactie van Stripschrift. Vergis ik me heel erg? Nee? Dan komt de kritiek op Stripschrift minstens in een ander daglicht te staan. Mij best hoor, maar zegt u er eens wat van.
Het is gepresteerd een Stripschrift samen te stellen zonder één enkele bladzijde strip. Ik hoop dat u zich nu niet excuseert met de persiflage van Dick Matena! De nieuwsrubriek, voorheen een voortreffelijke rubriek van moeizaam vergaarde, onmisbare informatie, wordt steeds onvolediger en oninteressanter; zeker waar het betreft de Nederlandse strip. Moeten Kees en Martin dat allemaal alleen doen? Wie? Ik? De meeste leden wonen 'bij' de grote steden! Sorry, ik woon in 'het niemandsland-van-de-strip'. Daarom! ! Stripschrift plaatst onder verantwoordelijkheid van de schrijvers artikelen. De inleiding bij zo'n artikel betekende bijna het einde van het Stripschap. De redders van eer en goede naam kennen hun rechten! Stripschrift: pas op je tellen! Sprak ik hiervoor niet over onvrede en persoonlijke kwesties? En moeten alle lezers daarvan nou meegenieten? Je bescheuren? Een kijkje-achter-de-schermen! Dat heeft niets meer met 'het bevorderen van de belangstelling. voor strips' te maken.
Ik stel u verantwoordelijk voor de gevolgen, als u deze brief plaatst).
Tenslotte een vraag. Zou u sommige erg lange artikelenreeksen over meer Stripschriften willen 'uitsmeren'? Bij voorbaat dank; dan hoef ik niet meer zo veel voer-voor-studenten-van-p.a.'s om/over te slaan. Inmiddels dank ik u voor de doorstane belangstelling, vriendelijk groetend,
C.G.Verbeek
Ruurloseweg 63, Hengelo (G).

Red.:
1. nu
2. net goed
3. natuurlijk
4. ja, nee doen we
5. helemaal niet
6. niet helemaal
7. liever niet
8. ahh! ! !
9. kunt u wat langzamer schrijven?
10. nee, hoor!
11. zonde
12. da's reeël

We hebben uw vragen naar beste kunnen puntsgewijs beantwoord!

Scharnegoutum, 26 april 1975

Geachte redactie,

Met enige bevreemding heb ik het laatste nummer van 'Stripschrift' doorgebladerd.
Opmerkelijk is, dat u met een dubbelnummer bent uitgekomen, terwijl aan de binnenzijde van het kaft duidelijk te lezen staat: maart 1975 no. 75.
Misschien is de tijd u ontschoten en bent u daarom net als bij vorige jaargangen overgegaan op dubbele nummers.
Extra dik, dat wel!
Ik meende echter, dat 'Stripschrift' maandelijks verschijnt, hetgeen op het kaft van no. 75/76 ook duidelijk staat vermeld.
Misschien kunt u mij hierover nader informeren. Verschijnt 'Stripschrift' in de toekomst maandelijks, 2 maandelijks en even onregelmatig als nu, of bent u van plan een vroeger aanwezige regelmaat te herstellen? Of vertoont uw blad tekenen van decadentie nu het pionierswerk verricht is en het enthousiasme verflauwt? In dat geval is het verhaal van Zuiptor (zie blz.29 van nummer 74) zeer toepasselijk. Ook zuiptor is zijn natuur ontgroeid en zakt weg in de vuilnisbelt.
Dit lot wens ik 'Stripschrift' niet graag toe. Ik hoop dat u mijn bezorgdheid begrijpt. Al jaren lees ik uw blad en ik hoop ook in de toekomst abonnee te blijven.
Verder nog enige algemene opmerkingen:
Graag in het vervolg wat meer informatie over nieuw te verschijnen stripverhalen daar er de laatste tijd naar mijn idee het een en ander aan uw aandacht is ontsnapt.
Het vergelijkend Striponderzoek van A.Tol en H.ten Kate (zie blz. 3 en 4 van het laatste nummer van Stripschrift) is onvolledig v.w.b. De Leeuwarder Courant. Onbegrijpelijk dat bij no..32 geen enkele strip vermeld is. Toch zijn 67 dagbladen onderzocht, waaronder, neem ik aan, ook de Leeuwarder Courant. Kortom een ernstige onvolkomenheid naar mijn idee.
Een korte opsomming van stripss in de Leeuwarder Courant: Tom poes Astrix Panda, Arman en Ilva, Tiff Jones, Fred Basset.
Hopelijk plaatst u mijn brief in het eerstvolgende nummer, zodat een ieder, die de toekomst met enige bezorgdheid tegemoet ziet door uw antwoord op mijn vragen kan weten, wat er met Stripschrift gaat gebeuren.
Met vriendelijke groeten,
J.Dijkstra, Fleardijk 62,
Scharnegoutum.

Red.: Wij delen uw bevreemding en bezorgdheid, wanhoop evenals wij *niet*! Blijf vooral abonné, want binnenkort zal Stripschrift regelmatig (maandelijks) op tijd (eerste week van de maand) in uw bus glijden.

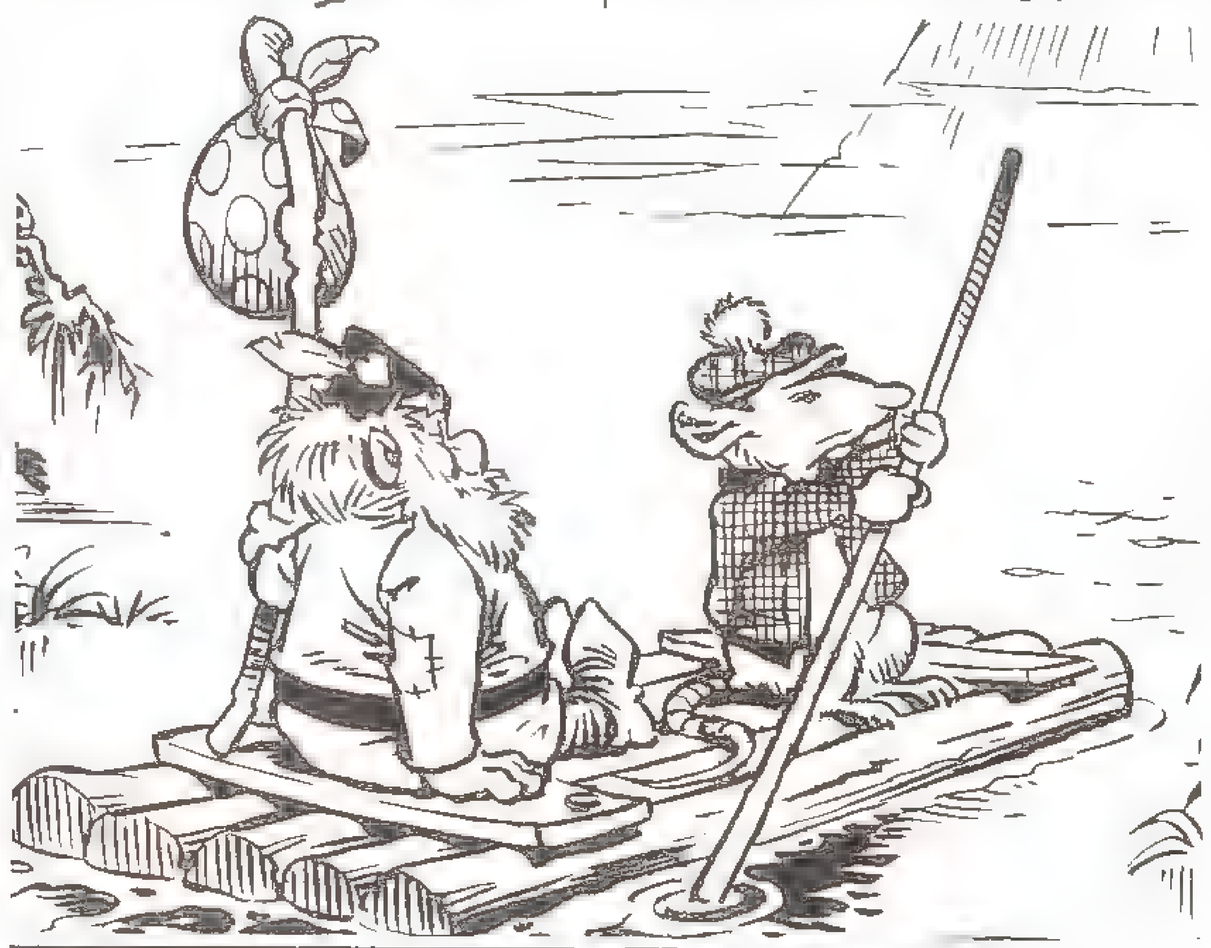

Wout's
Antikwariaat
Oostenburgergr. 69
Amsterdam - O
Tel. 224680

OLD COMIC HOUSE "KRALINGEN"

Alex, de Onversaagde
Aram van de Eilanden
Arent Brandt
Arman en Ilva
Arretje Nof
Asterix de Galliër
Baard en Kale
Beroemde levens
Bert en Betty Brinta
Bessy
De avonturen van Bim
Blake en Mortimer
Blauwe pijl
Blauwe sperwer
Blondie en Blinkie
De blijde boodschap
Bravo striptijdschrift
Bruintje beer
Buck Danny
Buffalo Bill
Bulletje en Bonestaak
Captain Kidd... zie Arent Brandt
Casper Cop
De Chef
Chick Bill
Chlorophyl en Minimum
Cinderella
De avonturen van Clowntje Rick
Collectie Jong Europa
Corentin Feldoë
De avonturen van Daantje Durf
Dan Cooper
Dick Bos
Donald Duck
Eric de Noorman
Favorietenreeks
Fiedelflier
Filo Fop
Flash Gordon
Flip en Flap
Flip Flink
Flipje van Tiel
Fokkie Flink
Franca, de kleine held
Frank de vliegende hollander
Fred Penner
Fulcor, de stratosfeervlieger
De groene straal
Guus slim
Guust Flater
Harald de Viking
De helse patrouille
Hoempapa, de roodhuid
In de soete suikerbol
Invasie van Mars
Iris
Jan Kordaat
Jerom
Jerry Spring
Jezab de zeevaarder
Jimmy Brown, de spannende avonturen van-
Jo, Suus en Jokko
Johan en Pirrewiet
Joris Voetangel
Judi
Kapoentje-uitgaven
Kappie
Karl May
Ketelbinkie
Ketelbinkie-krant
Kick Wilstra
Kim Devil
De kleine zondagsvriend Arie de Koff
Koning Hollewijn
Lefranc
Leo en Lea bij de Lapino's
Lex Brand
Martin Lodewijk
Red Ryder
Reinhart
Rik Ringers
Rob's vrienden zie Ketelbinkie-krant
Robbedoes
Robbedoes
Robby en Ringo
Rode Adelaar
De Rode Ridder
Ruimtevaart
Sigur, strijder voor vrijheid en rechtvaardigheid
Simon Snugger
Sjors van de Rebellenclub
Sjors weekblad
Sleen, Marc
Snoe en Snolleke
Snoek en zijn familie
Spot Morton
Stanley
Stripschrift
Surcouf
Suske en Wiske
Tekko Taks
Tibor, zoon van het oerwoud
Tim Tuimel
Timoer
Tom Poes en Olivier B. Bommel
Tommy Tuller
Ton en Tineke
Toontje Ezelsvel
Tripje
Tijl Uilenspiegel
Tijs Wijs de torenwachter
De Vlucht van Boris
Walt Disney uitgaven
de Wedstrijd
Lombard collectie
Lucky Luke
Meesterwerken in beeld
Michel Vaillant
Mickey Magazine
Mickey Mouse
Monki
Bob de Moor
Nero-Interstrip
Nick, de ruimtevaarder
Nero en Co, de avonturen van-
Oktaaf Keunink
Olle-Kapoen
De onbekende stille
Ons Volkske
Oom Wim, De verhalen van-
Oscar en Isidoor
Otto
Ouwe Niek, de avonturen van-
Pa Pinkelman, avonturen van-
Pablo en Muzo
Panda
Pats
Paul Panter
Paulus de Boskabouter
Paus Johannes XXIII
Pep
Pief de Hond
Piet Fluwijn en Bolleke
Piggelmee
Piloot Storm
Pinkie Peinter
Pits en Kaliber
Pom & Teddy
Pravda
Prikkebeen
Professor Creghel
Pukkie Planta
Pijpje Drop, de lotgevallen van-
De Rattenvanger van Hamelen

Stripkatalogus à f 2,50
(overmaken op postgiro 1746326)
Arie de Koff
Frits Ruysstraat 28
Rotterdam-Kralingen

Tel. 010-115071 (na 1-1-'76: 523171)

Dagelijks (behalve maandagochtend) geopend van 9 tot 6 uur, ook vrijdagsavonds tot 9 uur.

EEN VIRTUOOS TEKENAAR p.c.wijn

ik ben alleen maar de tekenaar.

Bijna anoniem heeft Piet Wijn jarenlang getekend en werden zijn perfect gemaakte strips alleen in een kleine kring verzamelaars hooglijk gewaardeerd. Waarschijnlijk komt dit doordat de verhalen nauwelijks in albumvorm zijn verschenen en toen de belangstelling voor de strip – mede door de oprichting van Stripschap toenam, Piet Wijn Toonderprodukties als Kappie, Panda en Koning Hollewijn tekende. Zijn eigen strips stonden alleen nog in enige regionale bladen en zijn voortreffelijke Puk en Poppedijn strip verscheen in De Spiegel, een blad met een kleine oplaag en met een specifiek christelijk lezerspubliek, en daardoor een blad dat een striptekenaar geen grote bekendheid kon geven. Tekenaars van de Toonderstudio's werkten helaas bijna anoniem, maar het tekentalent van Piet Wijn zorgde ervoor dat de redakties van de VNU-jeugdbladen hem verzochten voor hun bladen te gaan tekenen, in eerste instantie een strip voor *Tina*.. Dit jaar verscheen in *Donald Duck* zijn strip *Douwe Dabbert* en hiermee bewijst Piet Wijn een virtuoos tekenaar te zijn, die vooral het sprookjesachtige element voortreffelijk in zijn beeldverhalen weet te brengen.
Dat Piet Wijn weinig bekendheid geniet onder stripminnend Nederland is mede te wijten aan zijn bescheidenheid t.a.v. zijn produkten. Wanneer men met hem over zijn beeldverhalen gaat praten zegt hij: 'Inhoudelijk kan ik er geen donder over vertellen. Wel kan ik iets zeggen over de technische kant, wat voor soort penselen ik gebruik enz. Maar dat is juist het punt, ik heb de verhalen niet geschreven, ik ben alleen de tekenaar en dat is de moeilijkheid.'

ARAM

De naam van Piet Wijn wordt veelal uitsluitend verbonden met de stripheld *Aram* (van de eilanden). In deze lange reeks van veertig verhalen blijkt dat Piet Wijn zich het meest thuis voelt in de sfeer van sprookjesachtige en merkwaardige gebeurtenissen, In 'Wondere verhalen', met een inslag van oude sagen en legenden. Vooral de eerste Arma-verhalen laten dit zien. De avonturen spelen zich af op de rand van de wereld in landen van duisternis; oude vervallen rijken met een hoge, bijna verloren gegane beschaving, vol met dreigende schaduwen in de steden en landschappen. De bijna lege steden (op een verdwaald monstertje na) worden beheerst door sinistere magiërs en hun manschappen. De poorten en de muren zijn door de vroegere bewoners op een bijna barbaarse wijze versierd (zie: *De wonderen van Mu*). Evenals Kresse's held Eric, is Arma een nobele held, die echter in tegenstelling tot Eric erg hoffelijk en zwierig is. Aram bezit alle goede eigenschappen en is daardoor vanzelfsprekend erg

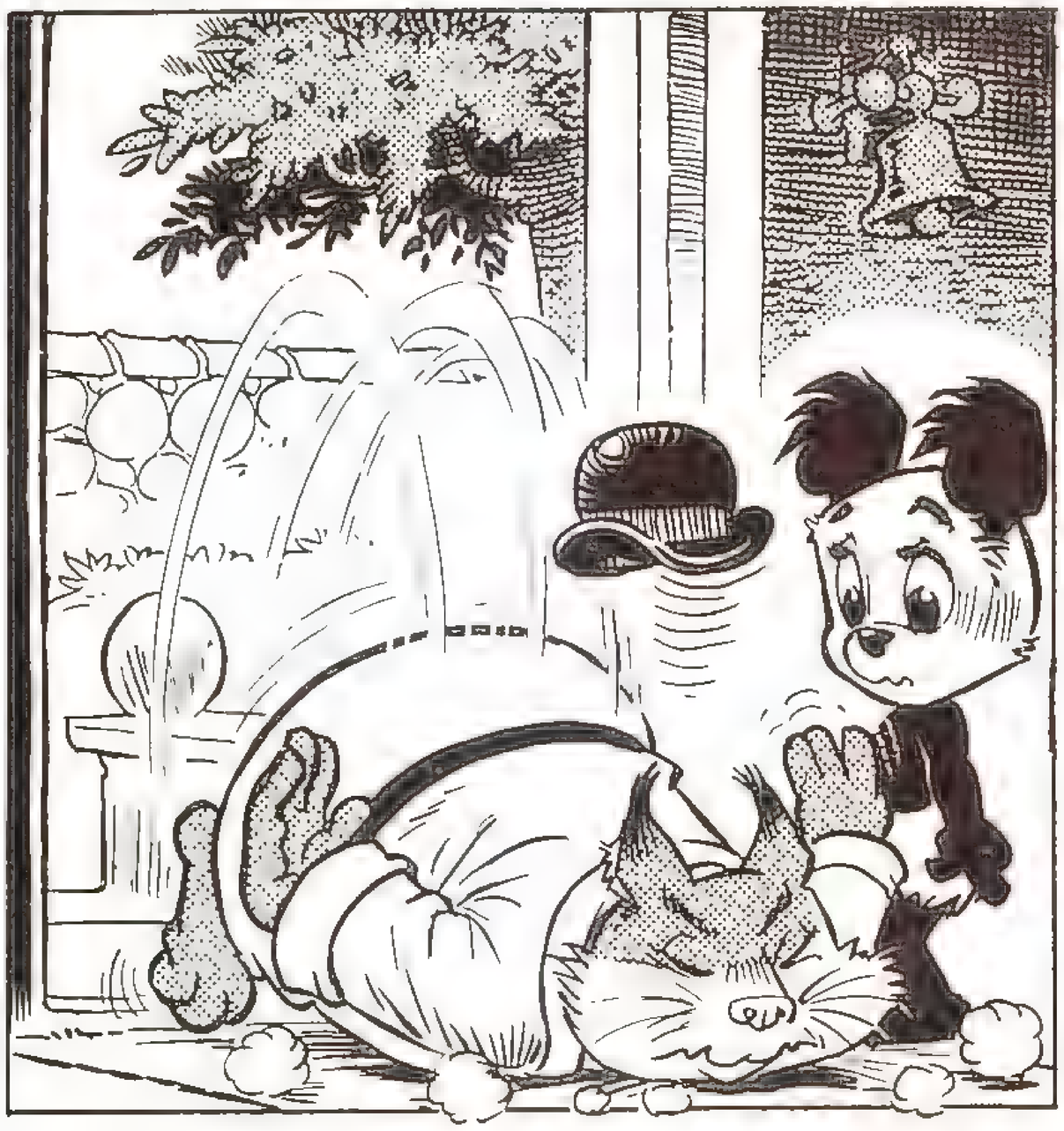

naief. Het recht zegeviert en de schurken krijgen hun verdiende loon. Uit de verhalen blijkt echter dat Piet Wijn niet zo betrokken en verbonden was met zijn held als b.v. Kresse met Eric. De eerste (ongeveer 15 verhalen) spelen zich af in de randgebieden van wereld en sprookjeswereld; ze zijn niet duidelijk in onze tijdsberekening gesitueerd. De latere verhalen spelen zich af in de zestiende/zeventiende eeuw en Piet Wijn moet dus realistisch gaan tekenen, hierdoor worden de verhalen minder boeiend en boeten in aan kwaliteit. Duidelijk blijkt dat Piet Wijn vooral zijn meesterschap kan bewijzen in het sprookjesachtige verhaal, Hij tekent romantisch en zijn sfeer is precies zoals Godfried Bomans schreef in zijn inleiding van *Sprookjes van Moeder de Gans*: 'Hij (Gustave Doré) tekende precies zo, zoals een kind denkt dat een kasteel moet zijn.'
Piet Wijn tekent niet graag een realistische strip. Toen destijds het Parool hem vroeg een strip te tekenen, die als plaatsvervanger van Kapitein Rob moest dienen, wilde hij dit wel proberen. Maar iedere dag dat hij zijn verhaal *Frank de vliegende hollander* in de krant zag staan kreeg hij een grotere hekel aan de strip en zodra het jaarkontrakt was afgelopen stopte hij de reeks.
Zelf zegt hij over de realistische strip: 'Ik vind het het leukst en prettigst wanneer ik van de naturalistische stijl kan afwijken, anders kun je net zo goed gaan fotograveren of bèter zelfs. In Italië heb je van die fotostrips en die zijn vrij gemakkelijk te maken. Het striptekenen is een moeizaam werk en waarom zou je geen foto's nemen wanneer het allemaal precies moet lijken. De lol van het tekenen is juist dat je je fantasie kunt uitleven. Want het tekenen is natuurlijk een technische bezigheid, je konstrueert eigenlijk. Je moet je figuren laten akteren, expressie aanbrengen in de gezichten enz. enz. maar dat is grotendeels toch een technische kwestie. Je fantasie heeft meer ruimte wanneer je van het naturalistische afstapt.'.

Zoals zoveel Nederlandse striptekenaars - en dit is de grote verdienste van Marten Toonder die dat mogelijk gemaakt heeft - begon Piet Wijn zijn karrière op de Toonder studio's. Dit was omstreeks 1947, de Toonder Studio's beleefden een grote bloei en de tekenfilm (waarbij Piet Wijn werkzaam was) leek veelbelovend. In dezelfde periode werd hèt Tom Poes weekblad opgezet en het blad moest gevuld worden. Iedereen die een strip wilde tekenen mocht er voor werken, en hieraan hebben we te danken dat b.v. Ben van 't Klooster met Filo Fop, Wim Lensen met Sim en Pans,

HONDERD STRAFREGELS!! HONDERD KEER „KABOUTERS TOVENAARS DWERGEN EN HEKSEN BESTAAN NIET!"...
EN HET IS NIET EENS WAAR!! IK VRAAG ME AF WAT ANNEKE TANNEKE DAAR VAN ZEGGEN ZOU!!
HEKSEN BESTAAN NIET, DÁT ZOU IK ZEGGEN...
1-11

en Frits Godhelp met Bas en van de Pluim zijn begonnen. Ook Piet Wijn zette samen met Waling Dijkstra een strip op. Zijn bovengenoemde strips zijn duidelijk door het werk van Marten Toonder geïnspireerd. De strip van Piet Wijn vertoont tevens sterke invloeden van de toen al befaamde Eric de Noorman strips van Hans Kresse. Hoe groot die invloeden zijn geweest, is niet duidelijk. Zijn verhalen werden geschreven door Waling Dijkstra, die ook veel voor Hans Kresse schreef. In zijn eerste stripverhalen (*De Zwarte Hertog, De Moorse tovenaar* en *Verowin*) probeert Piet Wijn zijn stripvorm nog uit. *De Zwarte Hertog* is een strip met ondergeschreven teksten, *De Moorse tovenaar* en *Verowin* zijn kwa vorm gelijk aan b.v. Prins Vaillant. De eerste twee verhalen zijn louter avonturen, zonder boze invloeden uit de magische wereld en in *Verowin* (2e episode) sluipt dit kwaad langzaam in het verhaal. In de strip *Aram* bereikt dit in de eerste verhalen wel zijn hoogtepunt, om in de latere verhalen af te zakken tot een avontuurlijk jongensverhaal. En het wordt zichtbaar dat Piet Wijn de strips afraffelt.

De sprookjeswereld

Uit zijn jeugd kan Piet Wijn zich alleen maar *Bruintje Beer*, die in die periode nog door Mary Tortel werd getekend en haar verhalen in een sprookjessfeer plaatste, en enige humoristische strips herinneren. Hans Kresse had een duidelijk uitgesproken bewondering voor de realistische stripheld *Flash Gordon*. In de *Puk en Poppedijn*reeks kon Wijn zich volledig uitleven in een wereld die hem het meest ligt: de wereld van kinderen, die het bestaan van kabouters, elven en heksen volledig aksepteren en die wereld als normaal ervaren. Dit komt vooral in de eerste verhalen sterk tot uiting, in het begin heeft hij de vrije hand om zijn verhalen te maken zoals hij dat zelf wil en tekent hij de platen met veel plezier en aandacht op grote vellen papier, zò dat hij niet heel gedetailleerd moet tekenen. Is het magische in de Aram-verhalen dreigend en hard, in de Puk- en Poppedijn reeks is het lieflijk en feeëriek. De heksen zijn aardig en behulpzaam, gekleed in de traditionele oude vrouwen-dracht uit Wales (hoge puntmuts). De elven heel liefelijk en de aardmannetjes die de mensen kwaad willen berokkenen, enigszins boosaardig. Puk en Poppedijn, twee vriendelijke, oppassende kinderen, leven in de achttiende eeuw, vol romantiek. De volwassenen zijn realistisch en geloven nauwelijks de avonturen van de tweeling. De avonturen van Puk en Poppedijn, die zij toekennen aan het ingrijpen van 'het kleine volkje' worden door de volwassenen gezien als doodgewone natuurverschijnselen. Spijtig genoeg verandert de strip, het sprookjesachtige verdwijnt en de verhalen worden algemener met een Toonderiaanse plot. De Spiegel, een weekblad voor het christelijk volksdeel, zag haar abonnéaantal dalen en men besloot de koers van het blad te veranderen en natuurlijk moest de strip ook gewijzigd worden. Deze wens van de uitgever en het kleiner worden van het blad (formaat) maakte dat Piet Wijn met minder plezier deze strip ging tekenen. De Spiegel ging echter toch ter ziele en enige tijd moesten de Puk en Poppedijn fans het zonder stellen. Maar de redaktie van de Prinses, een blad van dezelfde uitgever, besloot na enige tijd om de serie voort te zetten. In de Prinses werd met gepaste trots aangekondigd dat Puk en Poppedijn hun belevenissen in dit blad zouden voortzetten. Maar ook dit blad verviel in de eis dat de strip een groter publiek moest bereiken. Een tweede maal de strip veranderen was voor Piet Wijn onaanvaardbaar en weldra verscheen het laatste verhaal. Dit verhaal is daarom ook erg slecht getekend. Piet Wijn laat de gehele familie (pa, ma en de twee kinderen) per ruimte(tijd)schip in onze tijd verplaatsen, met alle moeilijkheden van dien: drukte, flats, electrische apparaten enz. en dat betekent dan waarschijnlijk het definitieve einde van Puk en Poppedijn.
Maar in Donald Duck verschijnt sinds dit jaar "Douwe Dabbert" (de opvoeder en allesweter, vergelijkbaar met Merlijn) een veelbelovende strip die volledig op de lijn ligt van Puk en Poppedijn. Op de plot en het verhaal heeft Piet Wijn een grote invloed en het is te hopen dat hij deze reeks van een even hoge kwaliteit zal maken als de Puk en Poppedijnverhalen.

De Toonder produkten

Vanaf het midden van de jaren zestig heeft Piet Wijn zich beziggehouden met een drietal Toonderstrips; te weten Koning Hollewijn, Kappie en Panda. De laatste wordt nog dagelijks gepubliceerd in verschillende regionale dagbladen. Door commerciële motieven waren er oorzaken dat de *Koning Hollewijn* reeks werd stopgezet en dit lot was Kappie eveneens beschoren. Vooral het stopzetten van Koning Hollewijn werd door Piet Wijn als onplezierig ervaren, deze strip heeft hij met veel liefde getekend. Het gegeven van de reeks, een persiflage op onze huidige wereld, vond hij erg

aantrekkelijk en met een zekere weemoed tekende hij de laatste Hollewijn strook. Ook deze strook is sprookjesachtig, Koning Hollewijn zeilt weg en verdwijnt in de nevel; een 'onzekere' toekomst tegemoet, hierbij uitgewuifd door WiebbelWip en haar vriend. Tegen het tekenen van een strip die door een ander is ontworpen en getekend heeft Piet Wijn geen enkel bezwaar. 'Het is geen punt dat ik een strip moet tekenen van een ander, wanneer ik maar prettig kan werken en een zekere vrijheid heb. Ook met de Toonder strips heb ik, hoewel het natuurlijk een beperkte is, vrijheid. Ik krijg de teksten thuis en dan breng je natuurlijk iets van jezelf in de strips. Daar kom je niet onderuit. Het is niet de bedoeling, maar je tekent toch iets van jezelf, maar dat aksepteert Toonder. De hoofdfiguren kan ik natuurlijk niet veranderen, maar de bijfiguren die per verhaal verschillen, ontwerp ik zelf.'
Men verwacht altijd artistieke drijfveren en het is misschien wel teleurstellend maar ik teken gewoon graag en probeer er een boterham mee te verdienen. De kwaliteit van de door mij gemaakte strips hangt ook af van de financiële kant van de zaak. Wanneer de verdiensten minder worden, b.v. door de inflatie, dan moet je proberen meer te produceren en dan krijg je wel eens te veel werk en hierdoor raffel je het dan af. Dit is duidelijk bij de latere verhalen van *Aram*, de *Heidi* strip moet ik ook voor minder geld per plaat maken dan de *Jennifer Scott* en daarom kan ik er minder aandacht aan besteden '

Y. GONZA
..Lijnrecht van boord, Senor Right. Ik verwachtte diet.
Terwijl Rex Right de aanvallers ontwapent vraagt hij zich verbijsterd af hoe Manuello hier zo snel op kon duiken...
Ik heb de genadevolle ienval U vrij te laten gaan. Profiteer daar van... SNEL!
Bah Gonza! We zien elkaar nog wel eens terug! Kom mee, jongens!
...maakt U zich geen zorgen om mijn papieren. Die hebben al die tijd in MIJN portefeuille gezeten.
Manuello! DE PAPIEREN... weg!!!
Een snellopend gezelschap. Ah, pardon Senor!
In JOUW... Maar waarom...? En de mijne dan...?
Uw papieren? Slechts oude kranten, Senor...
Zij letten op U... en dus niet op mij! Zo kon ik ongemerkt van boord komen. Met de echte papieren!
Wel allemachtig! Dus ik diende alleen maar als afleidingsmanoeuvre...!
...ik vertik het langer om mezelf als stropop te laten gebruiken! HE TAXI...!
Nee nee, Senor! Ik vertrouw U thans! Ik zal U alles uitleggen.
5
COPYRIGHT MARTEN TOONDER STUDIO'S

ONZIN
WEGNEMEN
MAARTEN TOONDER
Ik moet maken dat ik weg kom... het wordt me hier te benauwd...
Grijp hem!
Houd de dief!
Hij moet verbannen worden!!
Sire, ik heb het probleem van de groeikoeken opgelost!!
Opzij, opperhofdenker! Ik heb nu een heel ander probleem! Dat konijn kiest het hazepad!!

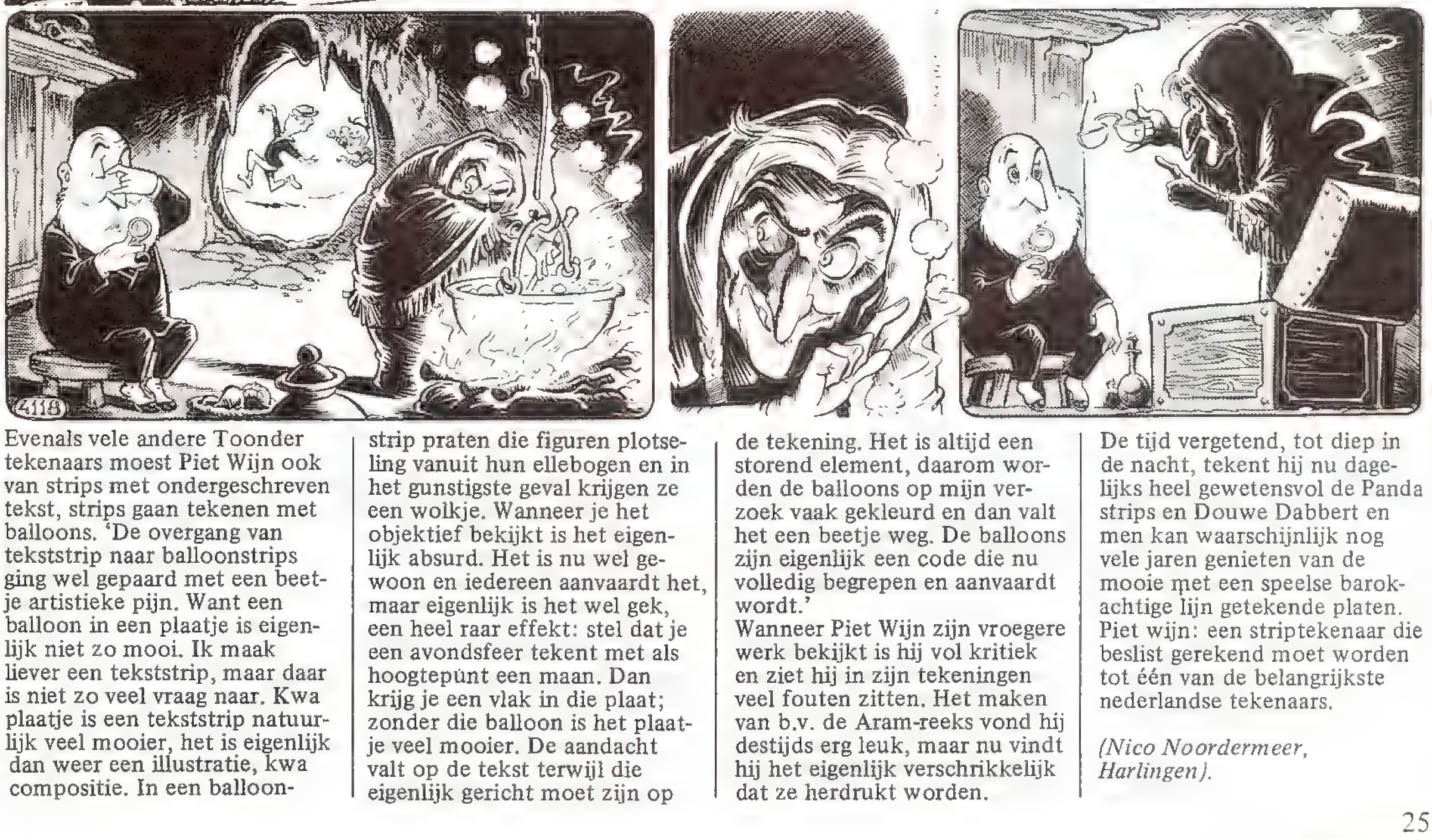

Evenals vele andere Toonder tekenaars moest Piet Wijn ook van strips met ondergeschreven tekst, strips gaan tekenen met balloons. 'De overgang van tekststrip naar balloonstrips ging wel gepaard met een beetje artistieke pijn. Want een balloon in een plaatje is eigenlijk niet zo mooi. Ik maak liever een tekststrip, maar daar is niet zo veel vraag naar. Kwa plaatje is een tekststrip natuurlijk veel mooier, het is eigenlijk dan weer een illustratie, kwa compositie. In een balloonstrip praten die figuren plotseling vanuit hun ellebogen en in het gunstigste geval krijgen ze een wolkje. Wanneer je het objektief bekijkt is het eigenlijk absurd. Het is nu wel gewoon en iedereen aanvaardt het, maar eigenlijk is het wel gek, een heel raar effekt: stel dat je een avondsfeer tekent met als hoogtepunt een maan. Dan krijg je een vlak in die plaat; zonder die balloon is het plaatje veel mooier. De aandacht valt op de tekst terwijl die eigenlijk gericht moet zijn op de tekening. Het is altijd een storend element, daarom worden de balloons op mijn verzoek vaak gekleurd en dan valt het een beetje weg. De balloons zijn eigenlijk een code die nu volledig begrepen en aanvaardt wordt.'

Wanneer Piet Wijn zijn vroegere werk bekijkt is hij vol kritiek en ziet hij in zijn tekeningen veel fouten zitten. Het maken van b.v. de Aram-reeks vond hij destijds erg leuk, maar nu vindt hij het eigenlijk verschrikkelijk dat ze herdrukt worden.

De tijd vergetend, tot diep in de nacht, tekent hij nu dagelijks heel gewetensvol de Panda strips en Douwe Dabbert en men kan waarschijnlijk nog vele jaren genieten van de mooie met een speelse barokachtige lijn getekende platen. Piet wijn: een striptekenaar die beslist gerekend moet worden tot één van de belangrijkste nederlandse tekenaars.

(Nico Noordermeer, Harlingen).

ALLEEN OP DE WERELD

U VOOR TE STELLEN...MIJNHEER
UN AAP. DE POEDEL CAPI, DE
NDEN. DIE
VOR ZER-
JE
E.

MET DEZE MERKWAARDIGE SCHEPSELS TREK IK DE HELE WERELD DOOR OM ZO GOED EN ZO KWAAD ALS 'T GAAT DE KOST TE VERDIENEN. HÉ CAPI, HET TOUW...

ALSJEBLIEFT..! DAAR STAAT-IE! BEN IK EVEN 'N GOEIE SCHOENZOEKSTER!

ALS JE SLIM BENT GA JE MET VITALIS MEE EEN VRIJ LEVENTJE VRIJER DAN IN EEN GESTICHT ....

OORUIT, 'T WATER
'T IS ONZE ENIGE
KANS.....

HET KRUIT IS ONTPLOFT. DIT IS HET EINDE VAN DE NIEUWHOORN EN .... VELE MATROZEN....

De Moorse Tovenaar

In de vroege ochtend rijdt een eenzame ruiter door de bossen. Het is Fiolet, die, dank zij de beloning, welke hij voor de ontmaskering van de „Zwarte Hertog" ontvangen heeft, nu een rijk man geworden is.

1

De zon is reeds hoog aan de hemel geklommen, als hij op een plek komt, waar terzijde aan het bospad half verscholen achter de bomen een oude herberg staat en daar hij van de lange rit dorstig geworden is, besluit hij zijn tocht hier even te onderbreken.

COP. MARTEN TOONDER STUDIO

Voor de ingang van de herberg staat een reiskoets en juist als Fiolet zijn paard inhoudt komen de reizigers naar buiten. Twee van hen zijn, naar hun kleding te oordelen, zeelui. De reizigers stappen in, waarna de koets het bospad op gaat en achter de bomen uit het gezicht verdwijnt.

Terwijl hij zijn dorst lest aan een glas schuimend bier, waarschuwt de herbergier Fiolet, dat de omgeving onveilig gemaakt wordt door zwervende zigeuners, die reeds verscheidene keren eenzame reizigers overvallen hebben.

2

Een half uur later zit hij weer in het zadel. Nu en dan kijkt hij onderzoekend om zich heen, gereed om bij het minste teken van onraad het paard te wenden. Maar het bos schijnt verlaten en stil, totdat plotseling.....

...een luide knal de stilte van het woud verbreekt en het paard verschrikt doet steigeren. Ergens dichtbij wordt blijkbaar gevochten, want opnieuw klinken schoten en vaag het geluid van schreeuwende stemmen. Dan drukt Fiolet de sporen in de flanken van zijn rijdier en galoppeert in de richting van het geschreeuw.

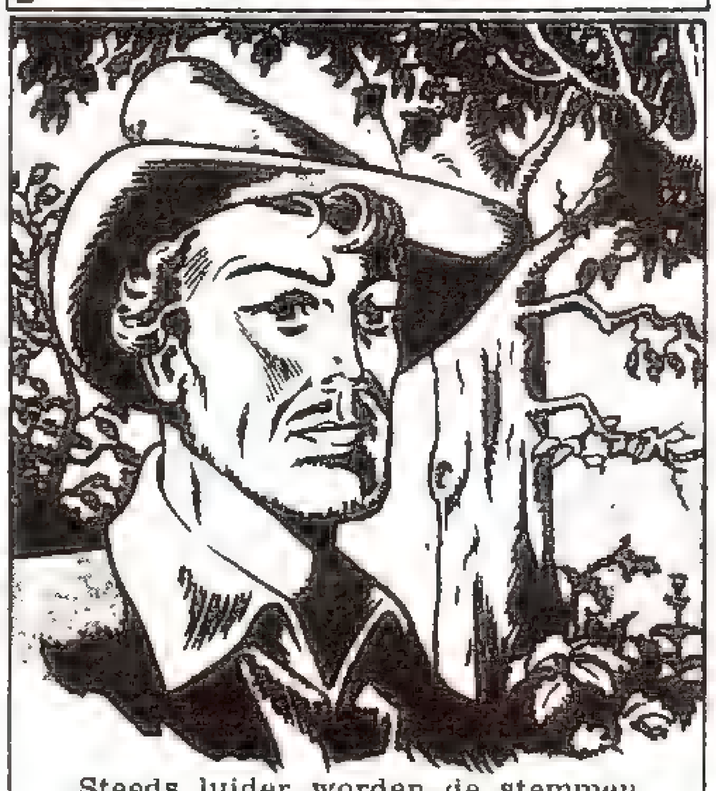

Steeds luider worden de stemmen, en bij een bocht van het pad houdt hij het paard in. Zijn hand tast naar het gevest van zijn degen, terwijl hij snel het toneel van de strijd in zich opneemt.

3

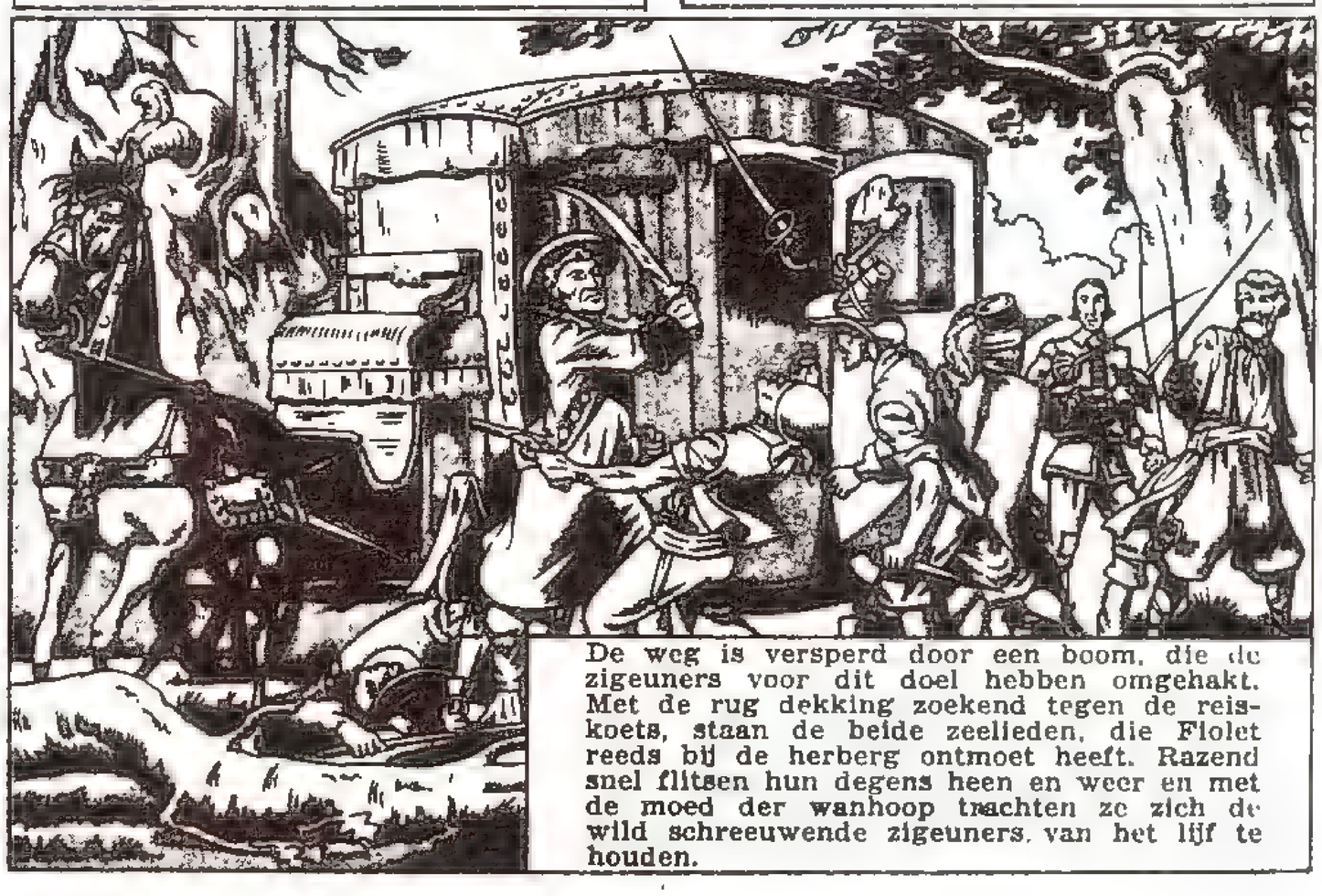

De weg is versperd door een boom, die de zigeuners voor dit doel hebben omgehakt. Met de rug dekking zoekend tegen de reiskoets, staan de beide zeelieden, die Fiolet reeds bij de herberg ontmoet heeft. Razend snel flitsen hun degens heen en weer en met de moed der wanhoop trachten ze zich de wild schreeuwende zigeuners, van het lijf te houden.

De moorse Tovenaar

Eén ogenblik aarzelt Fiolet, maar dan trekt hij zijn degen en valt de schreeuwende bende in de rug aan.

4

„We krijgen hulp, kapitein!" roept één der reizigers verheugd, als hij ziet, hoe de onbekende ruiter schrik en verwarring sticht onder hun belagers.

Maar de zigeuners herstellen zich snel en juist als Fiolet zijn paard inhoudt om hun hoofdman aan te vallen, wordt hij plotseling door een der rovers bij de keel gegrepen en uit het zadel getrokken.

Beide mannen rollen over de grond. De speelman is het eerst weer op de been, maar terwijl hij zijn aanvaller met een welgeplaatste vuistslag buiten gevecht stelt...

5

...grijpt de roverhoofdman de gelegenheid aan, om snel in het zadel te springen. Een spottende schaterlach klinkt Fiolet in de oren, als de man in volle galop in het bos verdwijnt.

De rovers zijn geheel verslagen door de plotselinge vlucht van hun aanvoerder en al spoedig kiezen ook zij het hazenpad.

Als de zigeuners verdwenen zijn, wendt een der reizigers zich tot Fiolet „Mijn naam is William Pitt, scheepskapitein en dit is mijn eerste stuurman. Wij zijn U uiterst dankbaar voor Uw hulp." Maar de speelman maakt een afwerend gebaar

6

Op een wenk van zijn kapitein tilt de stuurman de koetsier, die gewond in het gras ligt, van de grond. Een slok cognac brengt de man tot bewustzijn. „Breng mij snel bij mijn meester..." zegt hij met zwakke stem. „Hazif Abdallah... hij kan me redden..."

Terwijl de stuurman de gewonde koetsier in het rijtuig helpt, zegt Fiolet tot de kapitein: „Die Hazif Abdallah, waarvan hij sprak, woont in een oud kasteel, een uur gaans van hier. Ik zal de koets erheen rijden, we hebben geen tijd te verliezen."

De Moorse Tovenaar

Tijdens de rit naar het kasteel van de Moorse tovenaar vertelt kapitein Pitt, die naast Fiolet op de bok heeft plaats genomen, waarom hij de reis naar het binnenland ondernomen heeft.

7

Enige dagen geleden was het schip van de kapitein de haven van Marseille binnengelopen. Toen de kapitein, nadat de lading gelost was, in een zeemans herberg een pintje bier zat te drinken, had zijn stuurman een vreemdeling bij hem gebracht.

De man zocht een kapitein, die bereid was om zijn meester, de Moor Hazif, tegen een ruime vergoeding als passagier mede te nemen naar Marokko. Hij bood kapitein Pitt een zakje goudstukken aan, indien deze met hem mee wilde gaan om zelf met de tovenaar te spreken.

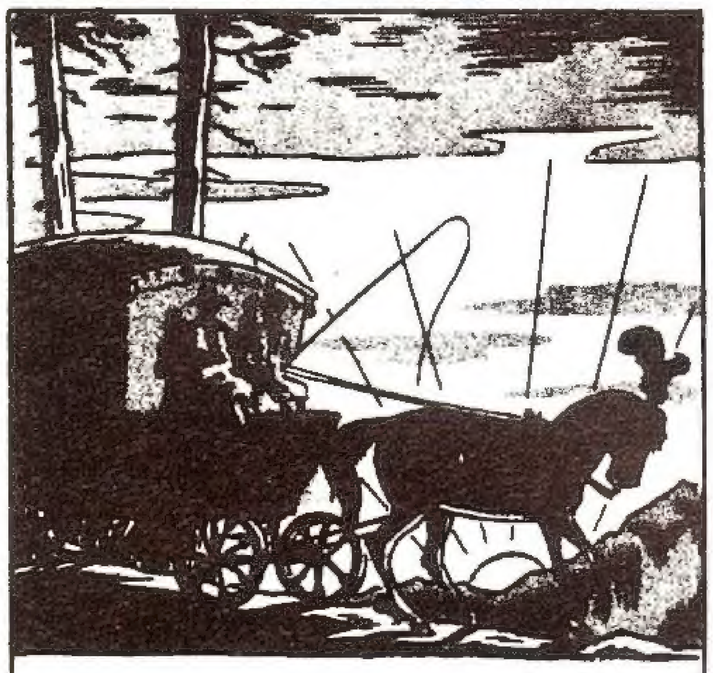

Als William Pitt zijn verhaal beëindigt, is de avond reeds gevallen. Ze rijden nu door een kaal, woest berglandschap en Fiolet heeft al zijn aandacht nodig om de koets op het smalle pad te houden.

8

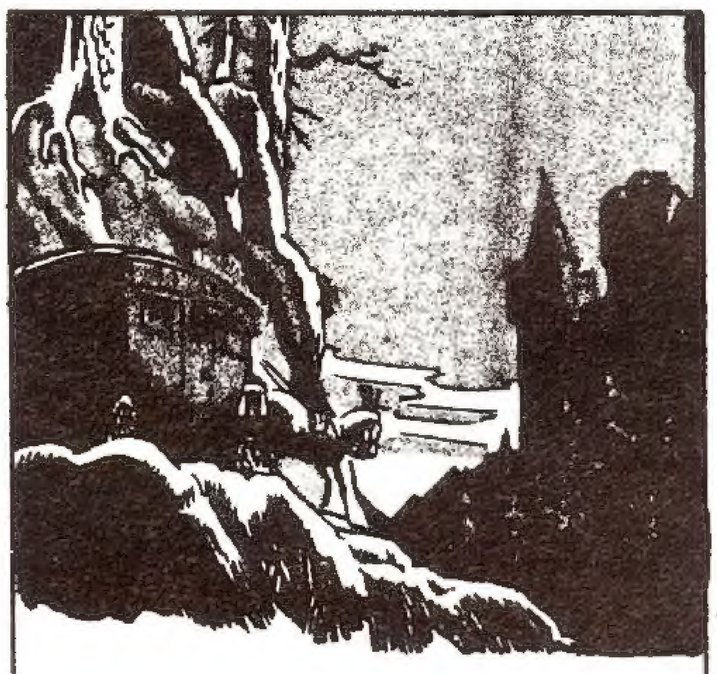

Er hangt een vreemde, onheilspellende stilte, die slechts verstoord wordt door het geratel van de wielen en de hoefslag van het paard op de rotsachtige grond. Dan zwenken ze een bocht om en...

...zien in de verte de silhouet van een middeleeuws kasteel, dat zich donker tegen de avondlucht aftekent. Even later rijdt de koets over de valbrug en komt voor een zware, met ijzer beslagen deur tot stilstand.

De Moorse Tovenaar

door PIET WIJN

Als de koets voor de ingang van het kasteel tot stilstand is gekomen, klimmen de beide mannen van de bok en lopen op de hoge, eikenhouten deur toe.

Fiolet pakt een hoorn, die naast de poort in een nis hangt en blaast een langgerekte, diepe toon; dan wachten ze, of er iemand komen zal...

Het duurt geruime tijd, voordat ze voetstappen horen naderen. Grendels worden knarsend verschoven en de deur draait krakend open. Voor hen staat een oude, gebochelde man, gekleed in een vale monnikspij, een brandende toorts in de hand.

9

De oude heemt hen wat wantrouwend op en houdt de deur voorzichtig op een kier. Maar als Fiolet hem haastig de reden van hun bezoek uitlegt, duwt de man de deur verder open, zodat het rijtuig de binnenplaats kan oprijden.

Nadat de gebochelde de poort weer gesloten heeft, treedt hij op de stuurman toe, die voorzichtig de bewusteloze koetsier uit het rijtuig tilt. De oude man opent een deur en met een handgebaar nodigt hij de reizigers uit, hem te volgen.

Door grote, donkere zalen voert de man het groepje in de richting van een der torenkamers. Het flakkerende licht van zijn toorts tekent fantastische schaduwen op de hoge stenen muren van het oude slot... zwijgend gaan ze voort.

10

Eindelijk geeft hun gids Fiolet, die vlak achter hem loopt, een teken om te blijven staan. Voor hen ligt een donker gewelf, dat vol staat met allerlei vreemdsoortige instrumenten.

In het midden van het vertrek, met de rug naar hen toegekeerd, staat een lange, op Oosterse wijze geklede man. Hij is zo in zijn werk verdiept, dat hij de bezoekers niet heeft horen aankomen, totdat...

...de gebochelde naar voren komt en zijn meester opmerkzaam maakt op de aanwezigheid van de anderen. Langzaam wendt de Oosterling zich om en neemt met zijn zwarte, doordringende ogen de reizigers aandachtig op.

11

De Moorse Tovenaar

door PIET WIJN

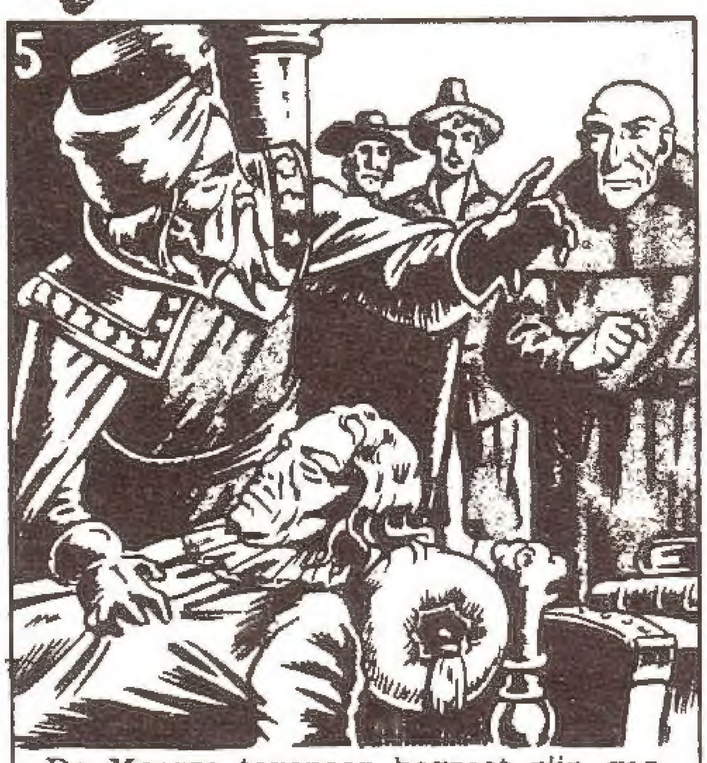

De Moorse tovenaar begroet zijn gasten op Oosterse wijze met een diepe buiging. Dan bepaalt hij zijn aandacht tot de bewusteloze koetsier. Geruime tijd staat hij gebogen over de rustbank waarop de gewonde is neergelegd, totdat...

...zijn onderzoek eindelijk afgelopen is en hij zijn bediende enige korte bevelen geeft. De gebochelde pakt enige glazen kolven en volgt zijn meester naar een zijvertrek, waar Hazif een geneeskrachtige drankt brouwt.

Als zijn brouwsel gereed is, treedt de tovenaar het vertrek weer binnen en giet het de koetsier in de keel. De gewonde wordt in een bed gedragen, waarna de magiër de anderen uitnodigt hem te volgen...

...naar de eetzaal, waar een overvloedige maaltijd hen reeds wacht. Onder het eten verhaalt kapitein Pitt hun gastheer de overval op de reiskoets en de heldhaftige rol, die Fiolet daarbij gespeeld heeft.

Daarna bespreekt de kapitein met Hazif het eigenlijke doel van zijn komst: de zeereis. Over twee dagen zal zijn schip reeds zee kiezen met als bestemming: Oost-Indië. De beide mannen komen overeen, welke som gelds de tovenaar als passagier zal betalen en er wordt besloten, de volgende morgen naar Marseille te vertrekken.

COP MARTEN TOONDER STUDIO'S

Het is al laat in de nacht, als de tovenaar zijn bediende beveelt, de gasten naar hun slaapvertrekken te brengen. Als hij alleen in de eetzaal is achter gebleven, trekt er een peinzende uitdrukking over het gezicht van Hazif Abdallah...

De bultenaar brengt eerst de beide zeemannen naar een slaapkamer. Zijn meester heeft hem opgedragen, Fiolet een aparte kamer te geven en dus brengt de gebochelde de speelman naar het vertrek, dat naast de slaapkamer van de beide anderen ligt.

De oude man steekt de kaarsen aan, mompelt een „goede nacht" en laat Fiolet alleen in de kamer achter. Maar nauwelijks is hij verdwenen of uit een donkere hoek van het vertrek treedt een lange gestalte naar voren... Hazif Abdallah.

De Moorse Tovenaar

door PIET WIJN

De tovenaar vertelt Fiolet de reden van zijn late bezoek: „U bent de aangewezen persoon om mijn gewonde bediende te vervangen op de verre en gevaarlijke reis die ik ga ondernemen."

„Ik zal U daarom in vertrouwen nemen en mijn geschiedenis mededelen" gaat Hazif voort. „Toen in 1492 Granada, het laatste bolwerk van de Moren in Spanje, door Ferdinand van Kastilië werd veroverd, leefde daar een beroemd tovenaar, Mansoer genaamd. Zijn bezittingen vielen in handen van een Franse edelman en hijzelf kon ternauwernood in een vissersbootje vluchten.

Na enige dagen strandde het bootje van de vluchteling aan de Marokkaanse kust waar het door de vader van Hazif ontdekt werd. De tovenaar Mansoer, die totaal uitgeput was, werd in de woning van Hazif's vader verpleegd, waar hij later bleef. Op zijn sterfbed vertelde Mansoer, dat een Frans edelman hem zijn levenswerk...

...een formule voor het brouwen van een toverdrank, ontstolen had. Hazif was naar Frankrijk gereisd om de formule op te sporen. De enige, die hij in het vervallen kasteel van de edelman aangetroffen had, was de gebochelde, die...

...hem het kostbare document overhandigd had. Als Hazif zijn verhaal beëindigd heeft, opent hij een luik, dat zich in de vloer bevindt. Fiolet ziet een met ijzer beslagen kist, die vol met kostbaarheden blijkt te zitten.

Fiolet neemt een met robijnen bezette gouden kelk uit de kist en bekijkt het voorwerp vol bewondering. De tovenaar biedt hem de gehele inhoud van de kist aan indien hij de reis wil meemaken en Fiolet accepteert.

Wanneer Hazif Abdallah vertrokken is en Fiolet de kaarsen heeft gedoofd om te gaan slapen, sluipt een grote gestalte behoedzaam weg. Het is de stuurman, die het tweetal ongemerkt bespied heeft.

Wordt vervolgd